

GYULA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS
2. GYULA BEMUTATÁSA
 - Történeti városrészek
 - Belváros
 - Magyarváros (Benedekváros)
 - Újváros
 - Józsefváros (Németváros)
 - Nagyrománváros (Miklósváros)
 - Kisrománváros (Krisztinaváros)
 - Gyulavári
3. ÖRÖKSÉGÜNK
 - Műemlékek
 - Helyi védett épületek, építmények
 - A környezeti örökség nem védett elemei
4. TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK
 - Műemléki jelentőségű terület
 - Helyi védett területek
 - Mezővárosi területek
 - Alacsony intenzitású beépítések
 - Lakótelepek
 - Technológiai területek
 - „Egyéb” területek
5. ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ
 - Rajzos „sillabusz”
 - Tetők
 - Tagozatok, épületornamentika
 - Ablakok
 - Bejáratok
 - Kapuk
 - Erkélyek
 - Árnyékolás
 - Napelemek, napkollektorok
 - Kerítések
 - Részletek
 - A téglá
 - Lábazatok
6. JÓ PÉLDÁK
7. UTCÁK, TEREK
 - Műalkotások
 - Növényzet
8. HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

BEVEZETÉS

Az építés és ellentétpárja a bontás - hivatalosan: az építéskivitelezési tevékenység - sohasem magánügy, annak az esetek túlnyomó részében valamilyen kihatása van a település összességére. A város megszokott, egyéni arculata a közösség helyi identitásának alappillére, a jól ismert utcák, terek, helyszínek és részletek sokszor feltűnnek álmainkban, emlékezetünk, s így önazonosságunk fontos részei. Egyáltalán nem mindegy tehát, hogy ebből mit őrzünk meg, s adunk tovább a következő generációknak, mint ahogy az sem, mit teszünk hozzá a kapott örökséghez. Minden apró részletnek jelentősége lehet a "nagy egész" szempontjából, s ez komoly felelősséget ró az építés szereplőire, mert bár "az én házam, az én váram", de ez a "vár" mindenekelőtt a települési szövet alapsejtje is. A település, s így a települési arculat ügye pedig elsősorban a helyi közösség ügye, amelynek jogos igénye, hogy közös örökségével, a település arculatával, annak formálásával kapcsolatos elvárásait megfogalmazza egyes tagjai, a mindenkori építetők felé.

A Településképi Arculati Kézikönyv elsődleges feladata, hogy ezen elvárásokat rendszerezett, közérthető formában közvetítse használói számára. Cél, hogy a helyi környezetformálási hagyományok pozitív példáin keresztül ösztönözzön a tradíciók folytatására, megismerésére, de akár meghaladására is. Gyula környezeti örökségének, település- és építéstörténetének bemutatásán, tanulságainak számbavételén keresztül jut el a környezetalakítással kapcsolatos elvárások, egyfajta építési "illemkódex" megfogalmazásáig. A történeti példák felvillantása a tendenciák megragadását, a még jelen lévő hagyományok érzékeltetését szolgálja, a Kézikönyv az értékek teljeskörű lajstromba vételére nem vállalkozhat. Viszont jellegénél fogva olyan számvetés, amely pillanatképet ad, hol tart a város építészete 2018-ban és rávilágít, melyek a továbblépés lehetőségei, sürgető feladatai.

A Kézikönyv nem direktíva, sokkal inkább segítség kíván lenni, a benne foglalt rajzos útmutató ajánlásaival demonstrálva a települési hagyományokba illeszkedő építés egy-egy lehetséges módját. Az itt szereplő ajánlások ezért nem kötelező érvényűek, ahogy egy "illemkódex" megsértésének sem jogi következményei vannak.

Reményeink szerint Kézikönyvünk nem egy mereven lezárt, egyszeri vállalkozás, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés. Ahogy a település története is továbbírásra vár, úgy jelen oldalak is egy, az utódok által folytatható, de akár át is írható folyamatos krónika első lapjai csupán. Ezért, ha újabb arra érdemes alkotás születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön majd a Kézikönyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá úgy építtetője, mint tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

GYULA BEMUTATÁSA

Gyula a Dél-Alföld idegenforgalmi központja, művelődéstörténetének sajátosságaiból kifolyóan egyedi színezetű hagyományokkal, sokszínű kultúrával bír – magyar viszonylatban közép-, európai léptékben kisváros. Kevés hazai település rendelkezik annyi határain túl is ismert és elismert legendával, helyi jellegzetességgel, mint éppen Gyula. A téglavár, a gyógyvíz, a kolbász, vagy éppen Albrecht Dürer neve mellé bízvást odasorolhatjuk megkapóan harmonikus, „békebeli” hangulatot árasztó „biedermeier”-polgári jellegű építészeti arculatát is.

A városra jellemző tradíciók gyökerei a település történetének sajátosságaiban keresendők. A ránk maradt jellegzetes, egyedi településképi arculat a város múltjának tükrö, sikerek és kudarcok emlékeztetője.

Bár a történettudomány egyes képviselői ma már vitatják Gyula(monostora) első írásos említésének Karácsony János munkássága óta elfogadott dátumát, de régészeti tény, hogy az Árpád-korban szokatlanul nagyméretű templom állott a Törökzugban. Az egyház - méretei alapján – jelentős település hitéletét szolgálhatta, ahogy akár kisebb monostor is tartozhatott hozzá (egy-egy oldalkápolnával történt bővítése után alaprajza lényegében megegyezett a jánoshidai premontrei apátságéval). Az írásos adatok csekély száma nem mond ellent a XIV. századi Gyula jelentős voltának, hiszen Károly Róbert király is megfordult itt, majd több kiváltságot adott a településnek. A város 1387-ben került a korszak jelentős arisztokrata családjá, a Losonczyak birtokába, ők uradalmuk központjává tették és fontos családi gyűlést is tartottak itt. A település súlypontja ekkor még a mai Törökzug területén volt, itt állt a templom és talán egy kastély-szerű földesúri központ is, utóbbira utalhat a későbbi források „Palotahely utca” elnevezése.

Jelentős, máig ható változást hoz a településszerkezetben a Maróthy-család birtoklása: Maróthy János macsói bán 1405-ben megkezdte a ma is álló vár építését a Fehér-Körös ágaitól közrefogott szigeten, kelet felé messzire eltávolodva a korai központtól. Mindezzel a településstruktúra alapvetően átrendeződik, új szerkezeti hangsúlyok alakulnak ki: a Törökzug és a vár közti terület fokozatosan beépül, alközpontja a mai Harruckern tér körzetében, a Szent Elek ispotály körül jön létre. Azonban a policentrikus településszerkezet eredeti origója sem veszít jelentőségéből, a sokszorosára bővített törökzugi plébániatemplomtól nem messzire épül meg a ferencesek kolostora a XV. század második felében. Gyula központi funkcióinak erősségét – azaz városias mivoltát jól jelzi, hogy koldulórendi kolostor, ispotály és fürdő működött falai közt, ahogy a polgári öntudat építészeti kifejeződése volt a háromhajóssá átépített, a környéken hatalmasnak számító gótikus plébániatemplom is.

A Maróthyak magvaszakadtával az uradalmat Mátyás király fiának, Corvin János hercegnek adományozta. A nagy király hivatalos trónörököse az ország talán leghatalmasabb birtokosa volt, számtalan várral, uradalommal, így mindenképp „hízelgő”, hogy egyik központját, családjának lakóhelyét éppen Gyulán rendezte be. Felesége, Frangepán Beatrix, valamint gyermekei, Kristóf és Erzsébet huzamosan a várban éltek a XV-XVI. század fordulóján, míg a herceg többnyire a Délvidéken harcolt az oszmánokkal. Kevésbé ismert történeti adat, hogy a Hunyadi-ház, így Mátyás, utolsó vér szerinti leszármazottja, a fiatalon elhunyt Corvin Erzsébet végső nyughelye a gyulai ferences kolostor lett 1508-ban.

A Jagelló-kor a középkori magyar mezővárosok – köztük Gyula – fejlődésének csúcspontja volt. A környező kisebb településeket magába olvasztó oppidum a Fehér-Körös ágai között helyezkedett el a mai Törökzug és a vár közötti meglehetősen nagy területen. Településképét a földszintes házak tömege felett a vár és a templomok tornyai uralták minden bizonnyal, azonban nagyobb világi épületek, így a malmok, vagy a fürdő jelentősebb épülettömege is tovább színesíthette a várossziluettet.

A mezővárosnak 1525-ben mintegy 3000 lakosa volt és egyaránt fontos szerepet játszott az iparban, a kereskedelemben, és a kultúrában is. A fennmaradt, viselőjének foglalkozására utaló nevekből ítélve ekkor a lakosság közel harmada volt kézműves és kereskedő, s köztük mintegy huszonegy iparág képviselői tevékenykedtek tizenkét céhbe tömörülve. A központi szerepkör megteremtette a kultúra, oktatás feltételeit is, források említik a gyulai iskolát, ennek neves tanulója volt Szerémi György történetíró.

A reformáció Mohács után gyorsan elterjedt a környéken, amit nagyban segített, hogy kiváló prédikátorok, Ozorai Imre és Szegedi Kis István szolgáltak Békésben. Szegedi Kis István a gyulai iskola tanulója majd tanítója volt, egészen 1537-ig, s Wittenbergből visszatérve a városban hirdette az igét.

Gyula helyzetében alapvető változást hozott 1552, Temesvár elfoglalásának éve. A vár stratégiai jelentősége ugrásszerűen nőtt, az Alsóvidéki Főkapitányság székhelye, a Dél-Alföld török elleni végvári harcának új központja lett, ezzel együtt a polgári település fokozatosan vált virágzó mezővárosból katonai garnizonná. A pusztulás folyamata 1566-ban vált teljessé a vár mintegy két hónapig tartó – a török elleni harc történetének leghosszabb - ostromával, majd oszmán megszállásával.

A hódítók szandzsák-székhelyé tették a várost és „szokásuktól eltérően” néhány komolyabb épületet is emeltek. Ebből az időszakból való a huszárvár új bejárata, a Szent Elek ispotály templomát mecsetté alakították (mellette türbével), új dzsámi épült a várban és kupolás, jellegzetesen török építménnyé vált a vélhetően korábbi fürdő.

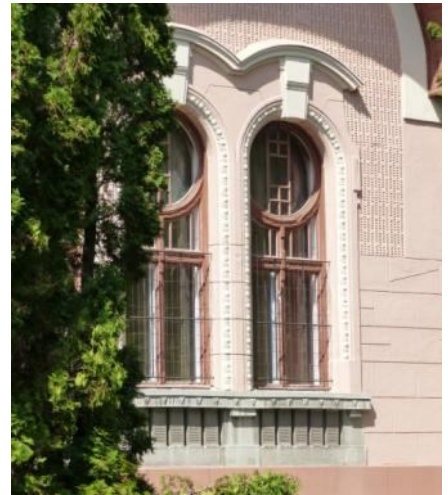
A street view in a village. On the left, there is a yellow building with a tiled roof and a small garden. A utility pole with wires stands in the foreground. The street is paved and lined with green trees and bushes. In the background, a tall yellow church tower with a green, onion-shaped roof and a clock face is visible against a clear blue sky. A few cars are parked along the right side of the street.

A vár és a város töröktől való visszafoglalására csak Buda felszabadítása után közel egy évtizeddel, 1695-ben került sor hosszas körülzárást követően. A blokád alatt a még megmaradt lakosságot is kitelepítették a császáriak, radikálisan megszakítva ezzel a népesség kontinuitását Gyulán: a Rákóczi-szabadságharc után elsőként betelepülő magyarság már a Felvidék népességeleslegéből verbuválódott elsősorban. Az újratelepítés és az elvadult táj civilizálásának hatalmas munkája az új földesúrra, Harruckern János Györgyre maradt, aki osztrák serfőzőből lett hadiszállítóként az Udvar adósságai fejében kapta meg Békés és Csongrád megyék jelentős részét a császártól 1720-ban. Hívására a Gyulára települt magyarok (valamint rácok és oláhok) mellé németek érkeztek két hullámban 1723-tól és 1743-tól kezdődően. Az új jövevények és a már itt lakók viszonya meglehetősen ellentmondásos volt, így a németek 1734-ben külön önkormányzatot alapítottak, ezzel a város közigazgatásilag két egységre Magyar- és Német-Gyulára tagolódott. Gyula XVIII. századi történetének két fontos fejleménye a település társadalmi és építészeti arculatát napjainkig meghatározó alapvető jellegvonások: a megyeszékhely szerepkör és a lakosság soknemzetiségű összetétele. A vármegye „beruházásai”, középületei máig a településkép meghatározói, ahogy az idetelepült tisztviselők magánépítkezései is fontos szerepet játszottak a polgári jellegű városarculat kialakulásában, a nemzetiségek sajátos környezeti kultúrája pedig egyedi jellegzetességekkel ruházták fel az egyes városrészeket.

A Gyulát újraterelítő magyarok kezdetben a vár és földesúri kastély, valamint a mai Béke sugárút vonalában húzódó egykori városárok (Szent János-árka) közötti területet ülték meg, központjában a plébániatemplom elődjével. Vélhetően ez a rész képezte korábban a palánkerődítésű várost, amely egyben a vár első védelmi vonala volt. Az 1720-as évektől érkező németek a középkori város török korban elpusztult, a Szent János-árkától nyugatra, a Fehér-Körös két ága közé eső területeire költöztek, megalapítva a Józsefvárost. Magyargyula lakosságának szaporodásával a század első harmadától kezdődően beépült a Fehér-Körös bal partján Benedekváros és a folyó mellékágától északra, Újváros, míg a románság Újvárostól keletre létrehozta Miklósvárost (Nagyrománváros), Benedekvárostól nyugatra pedig Krisztinavárost (Kisrománváros). A fejlődő település tehát két-három évtized alatt újra elérte, sőt túl is szárnyalta török idők előtti kiterjedését, sajátos módon azonban a Fehér-Körös mellékágától északra eső eredeti középkori városmagja (Törökzug) egészen a XX. századig beépítetlen kertség maradt.

A fejlődést a várost elhamvasztó hatalmas tűzvész szakította meg 1801-ben. Szerencsére a megtorpanás csak pillanatnyi volt, a tragikus esemény a település építéstörténetének mérföldköve lett, a korábban inkább falusias jellegű Gyula „biedermeier” hangulatú polgárvárosként éledt újjá az üszkös romokból. A városnak a tűzvészből Főnixként való feltámadása a hasonló tragikus esetek közül leginkább Szeged Nagyárvíz utáni feltámadásához hasonlítható: a megelőzőnél jóval urbánusabb, rendezettebb Gyula született. A tűz után a meglehetősen kusza utcahálózatot több ponton is újraszabályozták, lényegi elemeiben meghatározva a jelenkorig érvényes településszerkezetet. A máig a város történeti hangulatát adó klasszicizáló későbarokk-copf és klasszicista épületállomány zöme az újjáépítés során jött létre a korstílusnak megfelelő architektúrával. E copf és klasszicista irányzat legjelentősebb helyi mestere Czigler Antal volt, akinek építészeti tevékenysége alapvetően nyomta rá bélyegét a XIX. század elejének mezővárosára.

A reformkorban és a szabadságharcot követő neoabszolutizmus idején a megyeszékhelyi szerepkör biztosította Gyula primátusát Békés megye városai között, mindemellett jelentős volt kereskedelmi szerepe is. A sík Alföld és a hegyvidéki Erdély közötti árucseré fontos helyszíne volt a gyulai vásár, a piactér napjainkig azonosítható a településszerkezetben, mint kiterjedt teresedés.

Az ország modernizációjának alapvető feladatáaként a XIX. század közepén megindult a Körös-völgy vízrendezése, amelynek jelentős lökést adott a Gyulát 1855-ben elöntő árvíz. A folyószabályozások következtében átalakult a városarculat, az élővizeket kivezették a belterületről, az évszázadokig jellemző vizektől szabdalt, szétagolt településszerkezet fokozatosan összeolvadt. Döntő változást hozott a korszaknak a folyószabályozás mellett másik kulcskérdése: a közlekedéshálózat fejlesztése. A Pest-aradi vaspálya elkerülte Gyulát, a vasúti csomópont és ezzel együtt a gazdasági élet vérkeringésének centruma Békéscsaba lett, így maradt a megyeközponti szerepkör, mint a településhálózati pozíciót meghatározó funkció. Noha 1871-ben elérte az Alföld-fiumei vasút Nagyváradról induló fővonala, a Kiegyezés után fellendülő kapitalista gazdaságfejlődés fősodrából a város már kimaradt. Azonban ma már aligha kárhoztatható e fordulat, hiszen a dualizmus gazdasági virágkorára országosan jellemző fejlesztések egy részének elmaradásával őrződhetett meg a XIX. század első felének egységes polgárvárosa.

A Trianoni döntés következtében Gyula természetes gazdaságföldrajzi vonzáskörzete, évszázados településhálózati kapcsolatai megszűntek, pozíciója periférikussá vált. Az 1920-as évektől a Rendszerváltásig jellemző kifejezetten rossz magyar-román viszony sokáig nem tette lehetővé, hogy az új, határvárosi helyzetből adódó településfejlesztési energiákat kihasználja, azonban periférikus fekvésének hátrányai szinte „maradékaltanul” sújtották. Mindezt betetőzte a megyeszékhely elköltözése 1948-ban. A XX. század második felében a város végül megtalálta a kitörési pontot a Várfürdőre épülő turizmusban, melynek nemzetközi léptékkel is mérhető szereplője lett. Ebben a híres gyógyvíz mellett rendkívül fontos szerepet játszik Gyula fennmaradt „békebeli”, kissé nosztalgikus hangulatú, „polgári” településképi arculata.

A város területi fejlődése, a beépített területek terjeszkedése az 1801-es nagy tűzvész követően is folyamatos volt. A XIX. század elején épült be Kisváros a Bárdos vizétől dél-nyugatra, míg az évszázad második felében Új-Gyula a Kisrománvárostól nyugatra és a vasúton túl Szentpálfalva. Ezek az új városrészek a központtól már meglehetősen távol települtek, a várostesttel alig összefüggően elhelyezkedve, „centripetális” erőt fejtenek ki, széthúzva a település-szerkezetet. Hasonló állapítható meg az 1920-as évektől létrejött Máriafalváról is. Az utóbbi, kissé „telep-szerű” falusias beépítések döntően a kevésbé tehetős rétegek lakhatását szolgálták, míg az 1921-ben osztott Krinolinkert és Galbácskert már a kistisztviselők zöldövezeti jellegű „villanegyedei”. Az Indóház és a városközpont között épül ki a dualizmus korának vidéki magyar városaira oly jellemző vasútállomásra vezető fasor gyulai változata, a külső szakaszán előkertes villákkal kísért (mai) Béke sugárút.

A XX. század második felének talán legfontosabb „fejleménye”, hogy családi házas övezetek létrejöttével és a Törökzugi lakótelep felépítésével az építéstörténet visszatér az „origóhoz”: a modern város visszafoglalja középkori centrumát.

TÖRTÉNETI VÁROSRÉSZEK

Gyula feltűnő jellegzetessége, hogy története során több jól elhatárolható, önálló karakterű településrésze jött létre, s ezek a mai napig jól megkülönböztethetők a várostestben. E városnegyedek mindenekelőtt lakosságuk nemzetiségi hovatartozása mentén különültek el, de szerepet játszott egyedi vonásaik kialakulásában társadalmi összetételük is.

Az erősen tagolt struktúra meggyökeresedését és fennmaradását segítette a magyar és német lakosság külön önkormányzatokba szerveződése a XVIII-XIX. század folyamán. Hogy a településszerkezet egységesedése sokáig késett, abban nagy szerepe volt még Gyula vizektől szabdaltsági földrajzi helyzetének is: a városnegyedek egy része az 1850-es években meginduló vízrendezésekig fizikailag is elhatárolódott egymástól.

A lenti 1913-as kiadású térképen jól látható a városrészek történetileg érvényes „hivatalos” lehatárolása, eltérő színekkel jelölve. A térkép készítésének korában a későbbi Krinolinkert, Galbácskert és Máriafalva területe még beépítetlen, az itt kiosztandó házhelyek azonban már ábrázolva vannak.

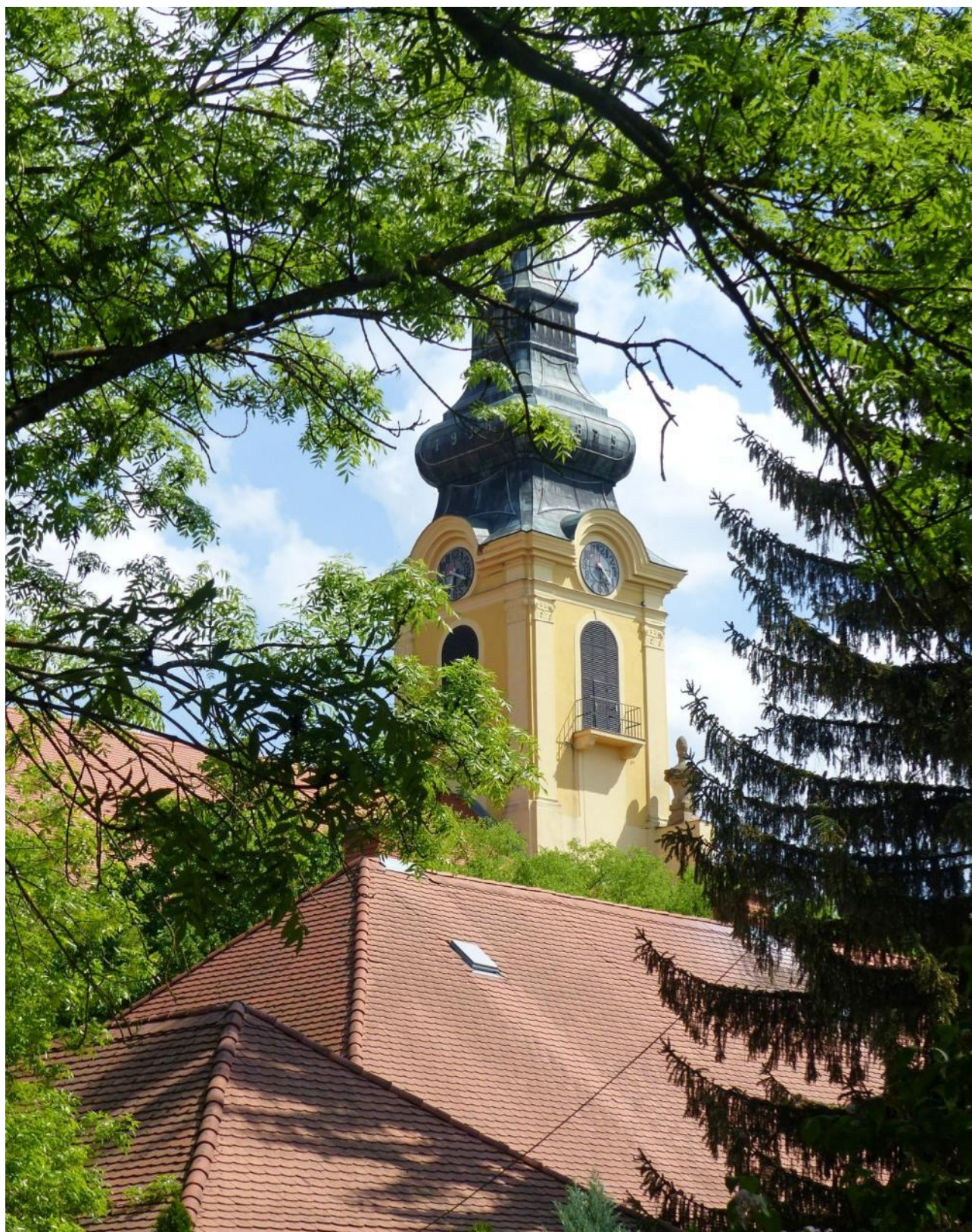
(Forrás: <https://maps.hungaricana.hu/hu/MegyeiTerkepek/178/view?bbox=-3180%2C-6555%2C12180%2C-43>)

Az alábbiakban a legjellemzőbb történeti városrészeket mutatjuk be:

BELVÁROS

Kiterjedése lényegében megegyezik a Leopold Franz Rosenfeld 1722-es térképén már beépített magyarok lakta területtel, így valószínűsíthető, hogy településszerkezetének alapjai még a középkorból eredeztethetők, hiszen a Hódoltságot több „köépület” is túlélte a mai Harruckern tér körzetében. Az 1801-es tűzvész után tömbjeit több ponton szabályozták - ekkor jött létre a Kossuth utca mai vonalvezetése -, de utcahálózata alapvetően szabálytalan, nőtt jellegű maradt. A városrész, s egyben Gyula központja a barokk plébániatemplom és az azt körülölelő műemlék együttes a városházával, fontos középületekkel. Utcaképei kisvárosias jellegűek, térfalai az idők során erősen záródtak, az alapvetően földszintes tömböket a Harruckern tér és a Béke sugárút mellett egy-kétemeletes történeti épületek, illetve ezeknél is magasabb modern beépítések színesítik.

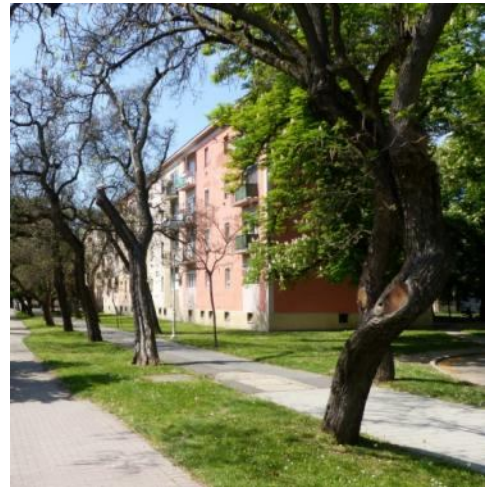

MAGYARVÁROS (BENEDEKVÁROS)

A kis területű Belváros hamar szűknek bizonyult a szaporodó lakosság számára, így a gyulai magyarok lakta településrész már a XVIII. század első harmadában áttért a Körös bal partjára, ezzel létrejött Benedekváros településrész (bemutatásunkban idesoroljuk a csekély kiterjedésű Kosároldalt is). Többszöri átépülése miatt Magyarváros Gyula történeti városrészei közül a legkevésbé homogén arculatú: úgy a szerkezet, a beépítések és utcaképek jellegében, mint egyes területegységeinek rendeltetésében jelentős eltérések vannak. Megtalálhatók klasszikus belvárosi, intézményi funkciók éppúgy, mint kertvárosi jellegű, családi házas tömbök, de nagy területet foglal el a kórház, a piac, a buszpályaudvar vagy a lakótelepek is. A városrész központja az egykori vásártér helyén létrejött terjedelmes Kossuth tér, amely a Belváros felé ma már reprezentatív kapuszeressel is bír.

Eltérő szerepkörű és történeti fejlődésű területek, ebből fakadóan változatos településképi arculat, kollázs-jellegű városképek jellemzők Magyarvárosra.

ÚJVÁROS

A XVIII. század első harmadában alapította a Belvárosból kiszoruló magyar lakosság, hasonlóan Benedekvároshoz. Utcahálózatára tekintve betelepítésének legalább négy fázisa állapítható meg az eltérő jellemzőkkel bíró telektömbök alapján. Először a Körös két mellékága közötti terület épült be, majd a lakóterület áterjedt a XIX. századra lassan kiszáradó északi mellékág jobbpartjára, ahol a meder vonalát máig kirajzolja a szabálytalanná váló településszerkezet (Erdélyi Sándor utca – Régitemető utca vonala). A fenti organikus jellegű zárványtól eltekintve a tömbstruktúra szabályosságra törekvő, észak-nyugat-dél-kelet irányú, szemben pl. Józsefváros tömbjeinek erre merőleges tájolásával. A városrész „saját” központtal nem rendelkezett, funkcionálisan mindig a Belváros felé gravitált, azt teljesítette ki lakóterületi jellegű, szellősebb beépítésű területekkel. Utcaképei a központ felé kisvárosias jellegűek, esetenként záródott földszintes eklektikus-szecceszíós térfalakkal, egyébként arcúlatok inkább mezővárosias, külső zónákban mind több helyen előfordul a fésűs (oldalhatáros) telekelrendezés.

JÓZSEFVÁROS (NÉMETVÁROS)

A XVIII. század első harmadában Gyulára települő németek alapították a Béke sugárút vonalában húzódó egykori Szent János-árkától nyugatra eső területen. Észak-déli futású párhuzamos utcáktól szabdalt, hosszanti tömbökből álló településszerkezetének kijelölésekor valószínűsíthető a mérnöki közreműködés, az utcahálózat azonban a XVIII. századra jellemző módon még nem teljesen szabályos. A hosszú tömböket keresztirányban egyedül a Jókai Mór – Scherer Ferenc utca vonala metszi át, ez köti össze a Józsefvárost a Belvárossal. A városrész központja a kései barokk-klasszicizáló Szent József templom (Apor Vilmos tér), amelyet földszintes, zárt térfalakká összeálló copf-klasszicista és historizáló beépítések öveznek, ezek között több is műemléki védelem alatt áll. Utcaképei az Apor Vilmos tér és a Belváros között kisvárosias jellegűek, térfalai záródtak, a földszintes tömböket a Béke sugárút mellett magasabb modern beépítések törik meg. A templomtól keletre az utcák arculata inkább mezővárosias, a térfalak kevésbé zártak, több helyen előfordul a falusias területekre jellemző fésűs (oldalhatáros) telekrendezés.

Józsefváros zárt beépítésű, kisvárosias magját lazább szövetű területek övezik, ezek között mezővárosi jellegű és kertvárosias övezetek egyaránt vannak. Rendre utcával párhuzamos tömegű, fésűs (oldalhatáros) és szabadon álló épületek váltakoznak az oldott utcaképekben.

NAGYROMÁNVÁROS (MIKLÓSVÁROS)

A vártól északra a XVIII. század első harmadában alapította az eredetileg az erőd őrzésére Gyulára rendelt román katonai elem, illetve családtagjaik és a később melléjük települők. Ősi magjának településszerkezete a nőtt városokra, halmaztelepülésekre jellemző, alapvetően organikus, szabálytalan utcahálózatú. Újabb, mérnöki osztású tömbök főként a városrész északi és keleti szegélyén csatlakoznak a halmaztelepüléshez. Az elsődleges struktúra nőtt jellege arra utal, hogy a megtelepedés spontán módon ment végbe, földmérő közreműködése nélkül. „Központja” a Szent Miklós görögkeleti templom (Miklósvárosi templom) paradox módon nem a területén, hanem a Belvárosban áll. Utcaképei a vár melletti, Belvároshoz kapcsolódó területen kisvárosias jellegűek, itt a térfalak helyenként záródtak és néhány emeletes történeti épület is található. Nagyrománváros területének nagyobb része azonban inkább mezővárosias jellegű, lazább beépítéssel, külső zónáiban döntően oldalhatáros telekelrendezéssel. Napjainkra jellemző tendencia, hogy a várhoz közel eső tömbök lakófunkciója átalakul és az idegenforgalomhoz kötődő apartmanok épülnek, miáltal a terület városias jellege erősödik.

KISROMÁNVÁROS (KRISZTINAVÁROS)

A mind nagyobb lélekszámú románság telepítette be a Köröstől délre fekvő területet a XVIII. század 90-es éveitől kezdve, nyugati nyúlványa - Új-Gyula - a XIX. század második felétől épült be. Az országút és a folyópart közé feszülő hosszanti tömbökből álló eredeti településszerkezet létrejöttékor földmérő működhetett közre, noha az utcahálózat, hasonlóan Józsefvároshoz, még nem teljesen szabályos. Központja a krisztinavárosi Szent Paraszkéva görögkeleti templom átlósan elhelyezkedve áll egy hangulatos teresedés közepén, amely északi irányban az Élővíz-csatorna átkelője felé nyitott. Utcaképei a templom melletti területen mezővárosi jellegűek, itt a térfalak esetenként záródtak, de Kisrománváros területének nagyobb részén az oldalhatáros telekelrendezés jellemző.

GYULAVÁRI

Ma már városrész, de történetének túlnyomó részében önálló település volt a Fehér-Körös túlszárnyán fekvő Vári, amelynek sorsa időnként szorosan összekapcsolódott Gyuláéval. Vári a középkorban a Maróthy-uradalom falva volt és jelentőségét mutatja, hogy a földesúr eredetileg itt akarta megalapítani a ferences kolostort, mely végül a városban kapott helyet. A török kiűzése után Vári története messzebbre kanyarodik a gyulai uradalomtól, 1698-ban a falut ugyanis Löwenburg János Jakab veszi meg a kétegyházi, és Keszi pusztákkal egyetemben. Az új földesúr 1716-ban költözik ide, majd majorházat és majort épít a mai kastély őseként. Löwenburg halála után gróf Gaisruck Antalra száll a birtok, később a Kincstár visszavásárolja és 1741-ben eladja Andrassy Zsigmond Csongrád megyei alispánnak. Andrassy Kétegyházát tette az uradalom központjává, így Vári a kétegyházi uradalom része lett. A XIX. század elején már Wenckheimék a földesurak, akik a mai kastélyt emelik, tőlük az Almásykhöz kerül a birtokjog, ezzel Vári újra a gyulai uradalomba integrálódik. A „történet befejezéseként” 1977-ben Gyula városához csatolják Gyulavárit.

Gyulavári magjának településszerkezete organikus jellegű, szabálytalan utcahálózatú. Újabb, geometrikus szerkezetű tömbök főként a település szegélyén csatlakoznak a korai struktúrához. Központja a Református templom körzetében szinte mezővárosias hangulatú, itt a térfalak helyenként már záródtak az itt álló utcával párhuzamos tömegű, „polgári” jellegű épületeknek köszönhetően. Területének nagyobb része azonban inkább falusias jellegű, lazább beépítéssel, döntően oldalhatáros telekelrendezéssel.

A városrész legjelentősebb épülete az egykori falu keleti szélén, a valaha a mainál kiterjedtebb parkja közepén álló földszintes kastély, amelynek legkorábbi épületrészei a XIX. századból valók, azonban homlokzati architektúrája ma már historizáló jellegű.

ÖRÖKSÉGÜNK

A környezeti örökség bemutatása rendkívül fontos az Arculati Kézikönyv deklarált célkitűzéseinek elérése szempontjából. A város topográfia adottságaiból, történeti-társadalmi fejlődéséből következő sajátosságok, a Gyulára jellemző egyedi jegyek, hangulati tényezők, a múlt és a jövő "genetikai kódjainak" megismerése és megértése nélkül nem lehetséges meghatározni azokat az elvárásokat, melyek teljesülésétől a környezetbe, hagyományokba illeszkedő építés megvalósulását várjuk. Ki kell jelölni a fenti értékeket hordozó azon építészeti, településképi elemek körét is, legyen az településszerkezeti sajátosság (utcavezetés, teresedés, utcakép, stb.), vagy építészeti elem (épületek, háztípusok, jellegzetes építőanyagok, kerítések, kapuk, szobrok, kutak, stb.), amelyek fenntartása, átörökítése – azaz: védelem alá helyezése – okvetlen szükséges a város önazonosságának fennmaradásához. Mindezen túl a fejezet szeretne mozgósító, szemléletformáló jellegű is lenni, hogy a védett, valamint a nem védett, de értéket hordozó örökségi elemek megmaradásának jelentősége tudatosuljon a lakosságban, építetőkben és Gyula lakói megismerjék és elismerjék értéknek építészeti múltjuk fennálló emlékeit.

Az utóbbi évtizedekben a túlságosan is magabiztos, mennyiségi szemlélettől terhelt fejlesztés módszertanát világszerte a "fenntartható fejlődés" kérdéseinek hangsúlyozása váltotta fel. A nagy ívű elméletek sokszor megfoghatatlan, absztrakt víziói helyett a társadalom a "mindennapok apró szépségeinek" kézzel fogható valóságát választotta. A civil szféra identitás-keresésének legelső, markánsan artikulálódó szintje a település. Ebben a szellemi közegben alapvető fontosságú a helyi értékek, erőforrások feltárása, kiaknázása. Egy-egy település épületekben megőrződött múltja, a felhalmozódott környezeti értékek mind-mind ilyen erőforrás még akkor is, ha hatásai csak közvetett módon érzékelhetők. Egyre nyilvánvalóbb: az elmúlt korok értékeinek megőrzése, illetve feltárása, az építészeti folyamatosság fenntartása az egyik leghatásosabb eszköz egy település arculatának – divatos, mai szóval: imázsának – kialakítására. A múlt alkotásai időhöz és helyhez kötik a ma építészeti produktumait is. A genius loci hordozói, eltűnésükkel olyan érték megy veszendőbe, melynek pótlása semmilyen archaizálással, hamisítással nem lehetséges, egészen addig, míg az "új"-ból "rég" nem lesz.

Egy település épületekben, építményekben fennmaradt múltjának reprezentálására az országos, vagy helyi védettségű emlékek hivatottak elsősorban. Gyula épített öröksége azonban annyira gazdag, a város olyan nagy területein meghatározó, hogy abból csak a védelem alá vontak bemutatása torzképet eredményezne, már csak azért is, mert ezek állományában egyes, a város építészetében meghatározó korszakok értékei (1930-40-es évek, II. világháborút követő időszakok) alig, vagy egyáltalán nincsenek képviselve. Az alábbi fejezet ezért időrendben haladva mutatja be Gyula környezeti örökségét, tekintet nélkül annak védettségére vagy „védtelenségére”.

A Vár - Szigeterőd

Túlzás nélkül állítható, hogy a vár nemcsak Gyula, de az egész ország egyik legismertebb műemléke, emblemikus épülete. Mindez nemcsak azoknak a széles körben elterjedt „szlogeneknek” köszönhető, miszerint: „Közép-Európa egyetlen téglavára”, de legalább annyira bázikus egyszerűségű, a „várságot” mégis esszenciálisan magába sűrítő, rendkívül fotogén tömegének is. A csónakázó vízében tükröződő komor, pártázatos várfalak és a kaputorony, előterükben a barokk-kori támfallal, megannyi képeslap témáját adta az elmúlt hat-hét évtizedben, mi több Gyula címerének központi motívuma is volt a szocializmus alatt. A külvilág felé nyílásokkal alig rendelkező várépület tömbjének zártságát az érett nyerstégla felület textúrájának változatossága ellenpontosza, így a téglák a vár sajátos védjegyévé vált az idők során, holott az épület eredetileg nyilván vakolva és meszelve lehetett.

A középkori erődítmény annak ellenére tett szert hallatlan újkori népszerűsége, hogy a meglehetősen fordulatossá, az ország török elleni élet-halál harcához mindenkor ezer szállal kötődő történetében rejlő „marketing” lehetőségeket kihasználhatta volna. Már a vár építtetője Maróthy János macsói bán is kora egyik legnagyobb törökverője volt, de szintúgy elmondható ez későbbi birtokosáról, Corvin János hercegről, aki nagyapja, Hunyadi János emlékéhez méltón sikerrel harcolt az oszmánok ellen a Délvidéken, ott is halt meg egy hadjáratban. Ő sokkal inkább, mint balsorsú, kissé pipogya trónkövetelő él a magyar történelmi köztudatban, semmint sikeres hadvezér. Ennél is rosszabb sors jutott Kányaföldi Kerecsényi László kapitány emlékének, akinek vezetésével két hónapig álltak ellen a vár védői a harmincezeres török had adáz ostromának 1566-ban. A várat végül - segítség híján - feladó Kerecsényi árulóként vonult be a nemzeti emlékezetbe, holott a gyulaiak teljesítménye abszolút rekord a török elleni harcok történetében: egyetlen más vár sem tudott ilyen hosszán ellenállni, török főereget feltartóztatni. A gyulai és szigetvári katonák 1566-os helytállásának értéke az időben visszafelé tekintve mérhető fel igazán: bár mindkét várat elfoglalta a török, azért nagyon súlyos árat fizetett, a távlatos célokat kitűző hadjárat elakadt, s az oszmán hódítás dinamikája ekkor tört meg, noha az ország visszavétele még évszázados távolságban volt. Különösen Gyuláé, amely hosszú körülzárás után, szinte utolsóként szabadult fel a félhold uralma alól 1695-ben. A várat érintő újabb harci cselekmény – Károlyi kurucainak 1705-ös ostroma – komoly károkat okozott: egy akna robbant a falak alatt, de a Rákóczi-szabadságharc végével katonai szerepe lassan elenyészett. Mint katonai objektum utoljára 1735-ben szerepel, amikor kiállja a békésszentandrás parasztfelkelők ostromát, ezután a vármegye használja egy ideig, majd, mint a kastélypark ódon romja érte meg a XX. századot. Ostrommal tehát sohasem foglalták el, gazdát csak megegyezés útján cserélt.

A ma látható várépületet Maróthy János emeltette a XV. század elején. A Zsigmond-kor exkluzív várépületeit tudatos építészeti tervezéssel, szabályos, vagy szabályosságra törekvő alaprajzzal emelték, ahogy ezt a gyulai mellett jól mutatják az ozorai, tatái, gesztesi, újlaki, stb. példák is. A zárt, téglalap alaprajzú, kaputornyos vármagot alacsonyabb körítőfal övezte, falszorost képezve. A külső védvonalhoz egy későbbi építési periódusban sajátos alaprajzú sokszögű tornyokat építettek, a fal azonban hamar elveszthette jelentőségét a feltárt romjain ma is jól szemrevételezhető statikai problémák miatt. Az övezőfal a várnak helyet adó megfaragott földhát támfalául is szolgált, a földnyomásból adódó terhek viselésére azonban elégtelen szerkezetnek bizonyult, így veszélyesen kidőlt, a XVI. század elejére datálható ágyútorony – „rondella” – még csatlakozik hozzá, de a század közepére már palánkszerkezet váltja a falazatot, sarkain rondellákkal.

Az erődítmény építéstörténetében fordulópont 1552, Temesvár elfoglalásának éve. Gyula – Temesvár helyére lépve – a királyi Magyarország egyik fővára lesz, Eger és Szigetvár mellett.

A Hódoltság és a török vazallus Erdély közé szorulva a vár sürgős megerősítése került napirendre, amelynek mindenekelőtt a sokszorosára nőtt élőerő, valamint a saját ágyúk elhelyezését és az ostromtüzérség elhárítását kellett szem előtt tartani. Noha védelmét elsősorban a mocsaras környezet jelentette, igyekeztek a korszak hadművészeti kihívásainak megfelelő védműveket emelni. Még az 1560-as éveket megelőzően újabb ötbástyás védvonalat emeltek a téglavárat övező sarokrondellás téglapalánk szerkezetű fal köré, ehhez dél-nyugat felől csatlakozott a szabálytalan ötszögletű huszárvár négy bástyával.

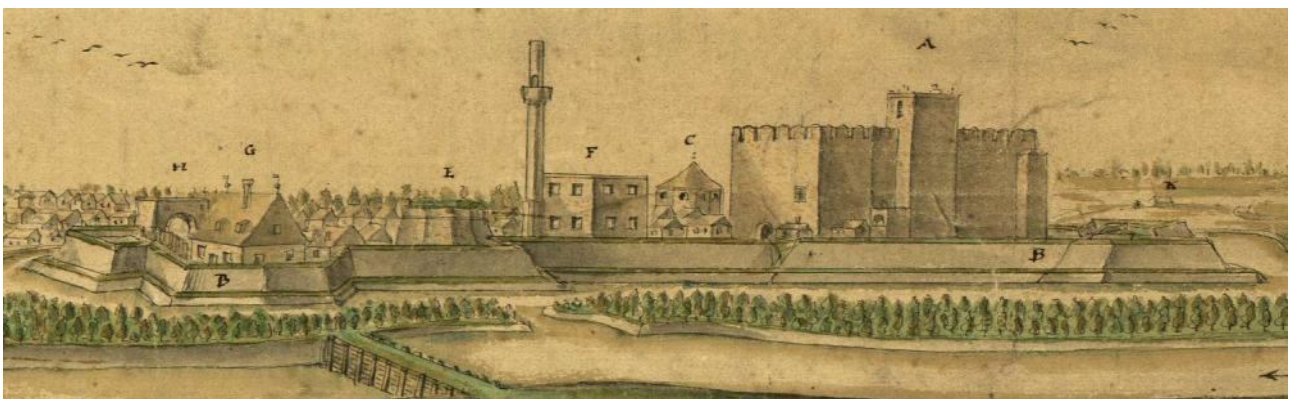

Az új védműveket „magyar módon”, fa-föld palánkszerkezettel építették. A korszakban általánosan használt „magyar mód” kifejezés arra utalt, hogy a Zsigmond és Mátyás korában kiépített déli végvárrendszer elvesztése után a maradék ország palánkszerkezetű erődítmények emelésével tudott hatékony új végvárrendszert kiépíteni néhány év alatt, elrekeszelve ezzel a török útját. A fa-föld szerkezet ellenállt az ágyúzásnak, elnyelte a golyók energiáját, ugyanakkor különösebb szakértelem nélkül, a jobbágyság tömegmunkájával is létrehozható volt, hiszen a technológia a paraszti építészetben sem volt ismeretlen. Az ősi szerkezet kényszerszülte körülmények között történő innovatív – „magyaros” – felhasználása óriási szerepet játszott abban, hogy a világ akkori leghatalmasabb hadereje nem tudta véglegesen áttörni a végvárrendszert, ahogy abban is, hogy ma alig van erdő az Alföldön. (Hasonló módon, a mindig „kéznél lévő” víz és föld hadászati felhasználásával állították meg a hollandok a spanyol hódítókat.)

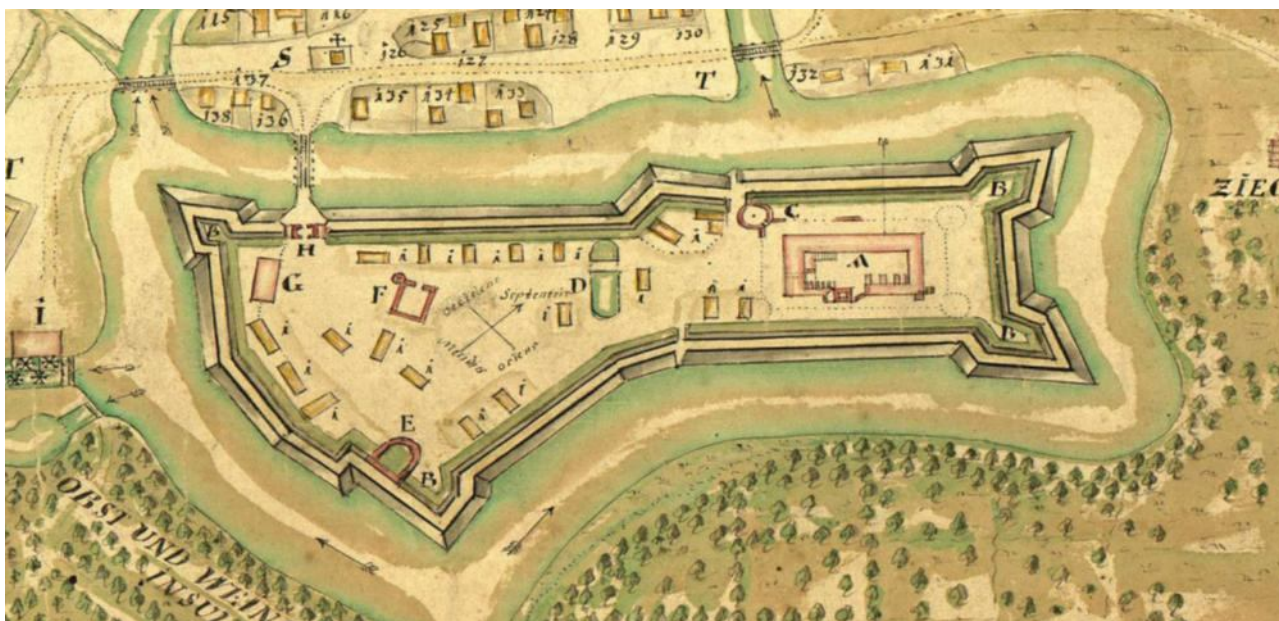
Az 1550-es években kiépült bástyák a köztük húzódó kötőgátakhoz képest még meglehetősen kis alapterületűek voltak, ezért az 1560-as években szükségessé vált az erődítés korszerűsítése, ennek irányítására érkezett Gyulára Paolo Mirandola olasz hadmérnök. Mirandola megjelenése fontos momentum a város építéstörténetének, hiszen ő az első, név szerint ismert építész, aki Gyulán tevékenykedett. A szakember a palánkvár teljes átépítésében gondolkodott, tervei azonban eredeti formájukban nem valósultak meg. A XVII-XVIII. századi hadmérnöki felmérések azt bizonyítják, hogy az erőd kiterjedése az 1560 előttihez képest alig változott, viszont a sok kis bástyát kevesebb, ugyanakkor nagyobb alapterületű váltja fel, vélhetően Mirandola tevékenységének hatására. Fontos új erődelem volt a huszárvár déli sarkában emelt falazott szerkezetű magas ágyúállás (ágyúdomb - kavalier), ami azt mutatja, hogy a legintenzívebb támadás ostrom esetén délről volt várható.

Az ismert és hitelesnek tekinthető történeti ábrázolásokon (így Rosenfeld alábbi távlati képén is) a vár tornya már tető nélkül, védőterasszal szerepel. A jelenlegi toronysisak a magyar műemlékvédelemben megszokott laposhajlású „lebegőtető”. Eredetileg meredek, középkori jellegű tető koronázhatta a tornyot.

Forrás: <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/29768/view/?pg=5&bbox=4636%2C-1580%2C7679%2C145>

Az 1566-os ostrom során szétlőtt huszárvárat a törökök részben átépítik, bejáratát áthelyezik, és falazott sánckaput létesítenek (a kastély huszártornyának földszintje), valamint mecsetet emelnek benne. Az oszmánoktól való visszafoglalás után több felmérés is készül a várról, amelyekben jóformán csak annak alakja egyezik meg, a bástyák száma, formája, a sáncok anyaga meglehetősen eltérő képet mutat. A XVII. század végének felmérései még szabálytalan formájú, az erődítéstan alapelveinek nem megfelelő bástyákat ábrázolnak, amelyek szerkezete a profilrajzok szerint a támadók felé függőleges felületet mutató klasszikus palánszerkezet. Ezekkel szemben a legprecízebb mérnöki rajzon, Leopold Franz Rosenfeld 1722-es felmérésén és látképén szabályos olaszbástyák vannak és erősen rézsűs felületű sáncok, amelyek leginkább az ún. németalföldi erődítési rendszerek gyepvel burkolt földgátjaira emlékeztetnek (Rosenfeld rajza az ún. Szigeterőd-program alapja). A jelentős eltérések okára még nem adott magyarázatot a kutatás

A Huszártorony mellett a sánc rézsűje ma is jól érzékelhető.

Egy kínálkozó analógia a Rosenfeld-féle felmérésen látható rézsűs sáncokhoz: Bourtange erődje Hollandiában. Az ún. ó-németalföldi erődítési rendszernek megfelelően a védővonal meredek oldalú gyepesített gátakból (sánc) és vízzel telt árkokból áll. Hasonló volt Magyarországon Kanizsa és Szatmár a török korban, valamint a kolozsvári fellegvár barokk-kori erődje. Bourtange falazott sánckapuja jól mutatja, hogy épülhetett be egykor a Huszártorony eredeti, földszintes alépitménye a védvonalba. A holland példa akár a Szigeterőd-program számára is szolgálhat tanulságokkal.

Forrás: <http://artboom.info/wp-content/uploads/2013/01/fort-bourtange-1.png>

Forrás: <http://asian-defence-news.blogspot.hu/2018/01/dutch-fort-bourtange-was-built-by.html>

A Huszárvár nyugati sáncainak elplanírozásával keletkezett kiemelkedésen építette fel kastélyát Harruckern János György, az új birtokos az 1720-as években.

Az eredetileg egyszerű nyeregtetős épület fokozatos bővítésekkel, átalakításokkal vált azzá a komplex együttessé, ahogy ma ismerjük.

Jelenlegi képét az 1801-es tűzvész utáni újjáépítés Czigler Antal tervezte későbarokk-copf homlokzati architektúrája határozza meg, tömege azonban még a magyar barokk kastélyépítésszét hagyományait követi, középrizalitját koronázó tetőfelépítménye az ún. Grassalkovich-stílus hatását mutatja.

A kastély barokk kaputornyának földszintjét még a törökök építették a Huszárvár bejáratául.

Az egykori Szigeterőd, a későbbi földesúri központ területének változatos épületállománya – az Alföldön szinte egyedülálló módon – a gótikától napjainkig terjedő évszázadok építészeti irányzatait reprezentálja. A XIX. századi tájképi kert maradványainak zöldjébe ágyazódott történeti építmények jobbára az uradalmi központ működéséhez szükséges funkciókat fogadták be.

A vártól nyugatra fekvő egykori mezőváros területén jelenleg nem találunk a XVIII. századnál korábbi formákat mutató fennálló építményt. A legidősebb álló épületek a templomok. A XVIII. századi eredetű barokk templomok párnatagos toronysisakjukkal a városkép meghatározói. A katolikus, református és az ortodox templomok a hazánkban megszokott egyhajós, homlokzati középtornyos épülettípus képviselői. A barokk formák sokáig népszerűek maradtak, még a XIX. sz. második felében emelt egyházi épületeken is visszaköszönnek.

A Nádi Boldogasszony plébániatemplom a török időkben mecsetté alakított Szent Elek ispotálytemplom helyére épült a barokk korban.

A templommá „visszaalakított” mecset, mellette kupolás török türbe Rosenfeld 1722-ben rajzolt látképén.

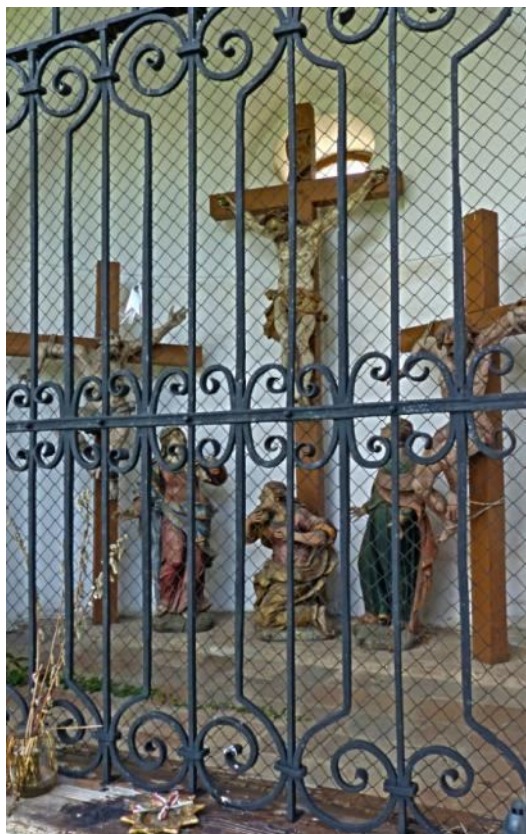

A XVIII. századi református templom, a belvárosi plébániatemplom és a pestisjárvány emlékére emelt Szentháromság kápolna barokk tornyai a városközpont településképi arculatának meghatározói.

Ahol németajkú lakosság telepedett meg Magyarországon, ott általában kálváriát is építettek, ez az építménytípus a hazai katolikus németiség szakrális életének fontos helyszíne, noha a magyarság körében is igen elterjedt. A barokk stílusú gyulai kálváriát 1760-ban emelték a belterülettől dél-nyugatra egy markáns kiemelkedésen – „kálváriahegyen”. A stációk újabb építmények, az eredetiek már elpusztultak.

A XIX. századi gyulai templomok, bár részletképzésükben már a klasszicizmus uralkodik, tömegükben, toronykialakításukban még követik a barokk hagyományokat.

A két ortodox templom, így a képen látható kisrománvárosi Szent-Paraszkéva is, az alföldi protestáns templomépítéssel jellegzetes tradíciói szerint, oldalhomlokzatán monumentális falfülkékkel tagolva épült.

A belvárosi iskolaépület XIX. századi klasszicizáló és historizáló-neoreneszánsz köntöse mögött valószínűleg még megtalálhatók a Rosenfeld 1722-es városképen látható jellegzetes török fürdő maradványai.

A városi fürdő már a középkor végén is a környéken működött, így a gyulai fürdőélet kezdetei immár több mint fél évezredet ölelnek fel.

A XVIII. század végén épült barokk eredetű józsefvárosi ház a tűzvészt megelőző idők polgári építészetének emléke. Az oromfalon látható Szeplőtelen fogantatás szobor talán épp a tűzből való szerencsés menekülés emlékére került a házra.

Jellemző, hogy a két városközpont (Magyar- és Németgyula) fontosabb épületei általában az utcavonallal párhuzamosan épültek, hiszen telkük utcafrontja jóval szélesebb volt, mint a jobbágyportáké.

A XVIII-XIX. század fordulójára vált uralkodóvá Gyulán a klasszicizáló-későbarokk vagy copf stílus, amelynek racionális építészeti megoldásai megfeleltek a polgárosodó lakosság igényeinek. A copf gyulai változatának alapvető jellegzetessége a faltükrök, pilaszterek alkalmazásával a homlokzati sík rétegekre bontása.

A stílusirányzat talán legszebb emléke a Százéves cukrászda épülete, amelynek főhomlokzatát elegáns korinthoszi fejezetű óriáspilaszterek tagolják.

A volt alispáni lak homlokzatán mélyített faltükrök és fejezet nélküli, sematikus pilaszterek váltakoznak, egyéb dísz nincs. A korszak kuriális építészetére utal az erősen kiugró középrizalit.

Az 1801-es tragikus tűzvész után emelt, vagy helyreállított épületek homlokzati architektúrájában kezdetben a copf stílus elemei uralkodtak, de gyorsan kiszorították őket a klasszicizmus jellegzetes tagozatai.

A Reformkor mezővárosainak építészeti stílusa a klasszicizmus volt, amely formáinak nyugodtságával, szerkezeteinek racionalitásával tökéletes összhangban volt a fokozatosan polgárosodó társadalom sajátos világnézetével. A korszak mesterei néhány ókori ihletésű építészeti elem használatával és a klasszikus arányok szigorú megtartásával tekintélyt parancsoló, mégis derűs épületet tudtak emelni.

A klasszicizmus józan racionalitása végigkísérte a város polgári építészetét a XIX. század folyamán, létrehozva a jellegzetes „biedermeier” hangulatú településképi arculatot.

Az építészeti igényesség természetesen kiterjedt a mérnöki műtárgyakra is, a korszak jellegzetes boltíves téglahídjai a településképi meghatározói a mai napig.

A frappáns hasznosításnak hála a Bárdos-ér egykori hídja, jelenleg az ország talán legjobb kerékpáros aluljárója.

A XIX-XX. század fordulójáig a lakosság jelentős része hagyományos, egytraktusos szoba-konyha-kamra elrendezésű, háromosztatú „parasztházakban” élt. Ezek szinte kivétel nélkül földfalazatúak voltak. A főhomlokzatot legtöbbször két, jelentősebb épület esetén három ablak tagolta, az oromzat kialakítása változó volt, de kontyolt tetővel ritkán fordul elő, a csonkakonty azonban elterjedt. A fésűs beépítésű telek utcai frontjának kerítésében alakították ki a porta nagykapuját a fogatok számára. A lakóház folytatásában épültek az istállók és gazdasági épületek. Egyes esetekben ezek a lakóépülettől külön eavségben is állhattak.

A legkorábbi épülettípusokra még a népi (divatosabb kifejezéssel: vernakuláris) építészet rendkívül kiértelt arányrendszere jellemző. Dísztésük mértéktartó, főleg a nyílászervekre, fontosabb tagozatokra és az oromzat deszkázatának, a faszervezeteknek fűrészelt dísztésére korlátozódik. A legtöbb esetben azonban a szerkezet és funkció tökéletes összhangja adja az esztétikai hatás döntő részét.

A XIX. század közepétől a klasszicizmust a romantika váltotta.

A stílus legjelentősebb épülete Gyulán az egykori Városháza, ma Mogyoróssy könyvtár emeletes épülete.

A romantika középkorra utaló elemei jelennek meg a Szent József templom mellett felépített szoborfülkéken is.

Az eklektika térnyerése Gyulán a XIX. század utolsó negyedében - a dualizmus korának polgárosodási tendenciáival párhuzamosan - kezdődött, az 1880-tól kezdődő időszak a koraeklektika virágkora volt országszerte.

A stílus szabatos megnevezése: historizáló-eklektika, jól körülírja az irányzat legfontosabb jellemzőit, a történeti stílusok elemeiből való válogatást, sokszor azok keverését egy épületen belül is. A magyarországi eklektika alaptónusát a XV-XVI. század toszkán és lombard architektúráját mintául vevő „olasz” neoreneszánsz stílus jelenti.

Az „olasz” neoreneszánszra a nyugodt tömegek, a nyílások szabályos ritmusa jellemző, valamint a klasszikus építészet alapvető tagozatainak – párkányok, keretezések, egyenes, vagy háromszögű szemöldökpárkányok, aediculák, pilaszterek, stb. – szakszerű, a formatan szigorú szabályainak megfelelő alkalmazása. Igaz, szemben a mintaképekkel, mindezt vakolatból és gipszből.

Az eklektikus tagozatok tömeges alkalmazásának lehetőségét az olcsó alapanyag - gipsz és vakolat -, valamint a széles körben elterjedt mintakönyvek használata teremtette meg. Lényegében minden tagozat „megvásárolható” volt. Általában elmondható, hogy a korabeli mesterek - pallértól az építészig - biztos kézzel tudták az „előregyártott” tagozati elemeket a szigorú formatani előírásoknak megfelelően elhelyezni.

Település- és utcaképet formáló korai historizáló egykori kaszárnyák a XIX. század második feléből.

A hadsereg számára jól megfelelt az eklektika racionális, klasszicizáló korai változata.

Az itáliai példák ihlette „olasz” neoreneszánsz elsősorban a lakóépületek „stílusa” volt és az is maradt esetenként a XX. század első harmadáig. A jellemzően nyugodt, rendkívül egyszerű tömegek, homlokzati tengelyképletek további bonyolítása nem volt lehetséges a formálás kötöttségei miatt. Ugyanakkor a reprezentatív középületek, pénzintézetek, városképi szerepüknel fogva hangsúlyosabb objektumok, igényelték az oldottabb tömeg- és homlokzatképzést. A XIX-XX. század fordulója későeklektikus stílusában alkotó építészeinek figyelme ezért az olasznál sokkal több középkori hagyományt őrző, a klasszikus építészet kötöttségeit kevésbé magáénak tudó francia reneszánsz és esetenként a barokk felé fordult. Ezek a klasszikus reneszánsz tagozatok alkalmazása mellett is kedvüket lelik a legkülönbébb tetőfelépítményekben, pavilonokban, toronyszerű tömegekben, az épületek festői formálásában.

Neoreneszánsz tagozatokkal épült át a klasszicista Vármegyeháza (ma: Városháza), ahogy a fontos középületek esetén is az eklektika formáit alkalmazták még hosszú ideig.

A későeklektika építészete már kevesebb klasszikus elemet használ, a tagozatok egyedibbé válnak, megjelennek a neobarokkra jellemző vonások is.

Elterjednek újfajta építőanyagok, így az alföldi mezővárosokban igen kedvelt préstégla.

Az eklektika korában kedvelt volt a vakolt és nyerstégla felületek váltakozásával létrehozott homlokzattagolás.

A XIX-XX. század fordulójára historizáló építészetének meghatározó gyulai épülettípusa az utcával párhuzamos tömegű, zárt sorú jellegű földszintes polgári ház, sok esetben szárazkapuval. Ezek a „cívisházak” a település kisvárosi hangulatának fontos letéteményesei a mai napig.

A XIX. század második felének rendkívül egyszerű formálású, többnyire eklektikus részletképzésű „cívisházai” követik a klasszicizáló polgári építészet gyulai hagyományait. A történeti település „kötszövetét” adják a jelentősebb épületek, műemlékek között, így a történetileg kialakult környezeti identitás fontos részei.

A történeti formák alkalmazásával a historizmus „készen” kínálta a megoldásokat az építészeknek, ezért a stílus még sokáig népszerű maradt. „Túlélte” a szecessziót és a XX. század első harmadában egy ideig a modernizmussal párhuzamosan létezett. Kései virágzásának jellemzője a „neoklasszikus” irányzat, amely a monumentális hatás érdekében előszeretettel nyúl vissza a görög-római építészethez.

A historizmus kései hattyúdala a neoklasszikus evangélikus templom a XX. század első harmadából.

Az eklektika különféle „neo” irányzatainak kötöttségeit, a klasszikus formátan béklyóit az építészek egy része hamar szűknek érezte és keresni kezdte a kitörési pontokat, ami végül a XIX-XX. század fordulóján kibontakozó szecesszió mozgalmához vezetett el. A szecesszió „mésékelt” irányzata mindvégig megmaradt a hagyományos eklektika bázisán, újat mindenekelőtt a részletképzésben, felületi ornamentikában hozott. A folyamat csírái már a későeklektika idején megmutatkoztak a részletek egyre bonyolultabbá váló kialakításában. A szecesszió és a historizmus sajátos elemei sokáig egymás mellett éltek a századforduló építészetében.

A szecesszió a mezővárosi polgárság körében is érdeklődést keltett. Az épületeken megjelent a jellegzetes ornamentika, amellett, hogy a tömegformálás a hagyományos maradt. A hagyományos, fésűs beépítésben álló portát szecesszió kelléktárából kölcsön vett elemekkel ruháztak fel. Általában elmondható, hogy az új irányzat ismerete sokszor felszínes volt, csak azokat a megoldásokat vették át, amelyeket a megszokott háztípusokhoz alkalmazni tudtak.

A különféle akadémikus (elsősorban eklektikus, illetve szecessziós) stílusjegyek alkalmazása a jellemzően paraszti életformára „szabott” lakóházakon jól példázza a folyamatot, ahogyan a „nagyvárosi” stílusirányzatok megihletik a mezővárosi építészetet és bizonyos formai, stílári elemek alkalmazására ösztönzik, anélkül, hogy az épületek struktúrájában jelentősebb változásokat indikálnának.

A szecesszió kedvelte a különleges beépítési szituációkat. A hegyesszögű sarkon álló geometrikus szecessziós ún. Marosán gyertyaöntő háza Gyula egyik jellegzetes épülete, amelyet Galbács Imre helybéli pallér tervezett.

A XX. század elejének újfajta építészeti feladata: a tagolt tömeghatású, szabadon álló szecessziós-ízű villa

A szecesszió internacionális irányzatai mellett jelen van Gyulán a nemzeti formanyelvet kereső „magyaros szecesszió” is, amely elsősorban a felületek dekorálására törekedett.

A gyulai Pfaff Ferenc tervezte volt Polgári Leányiskola épületén a hagyományos épületplasztika kisebb szerepet játszik, a falsík kap nagyobb jelentőséget, amely a képen látható példákön a kontrasztos, keletiesen szövvényes téglaoornamentika hordozófelülete, melyet a magyar népművészet motívumait felelevenítő mustra tölt ki.

A korabeli finn építészet hatására fordultak Erdély tradicionális építésze felé a Kós Károly vezette „Fiatalok”. Céljuk már nem csak az ornamentika, de az építészeti struktúra megújítása volt a népi építészet tanulságainak felhasználásával. A szecesszió ezen irányzatának számos emléke látható Gyulán, amelyek a Béke sugárút egy szakaszán összefüggő városképet alkotnak.

A Komló szállót Mende Valér tervezte a budapesti állatkertben híressé vált jellegzetes faszerkezetekkel.

A szecesszió pazar utóvirágzása a Béke sugárúton. A Stéberl-házat Pfaff Ferenc tervezte a két világháború között.

A szecesszió mindennél jobban törekedett az egyedi formálásra, összetett tömegalakításra, festői kompozíciókra, így sok helyen gazdagította lokális színezettel a település utcaképeit.

Bene-ház, tervező Künzl Ernő)

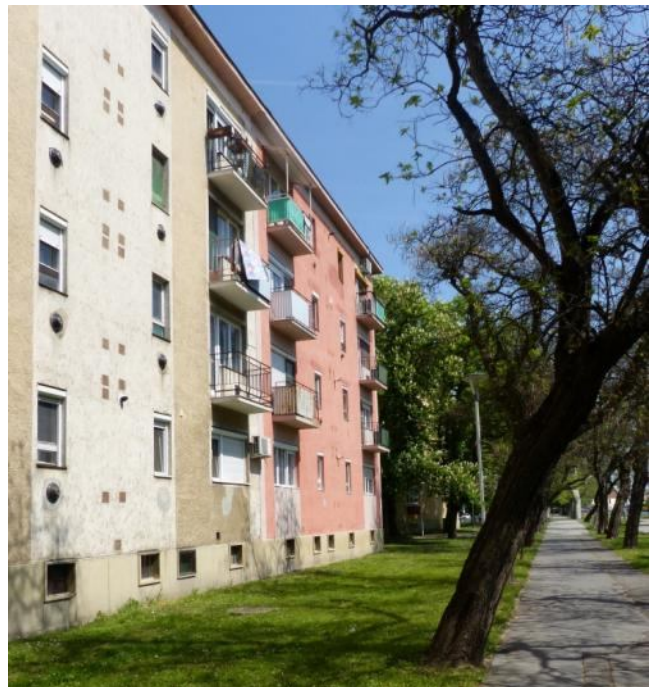

A századforduló és a két világháború közötti idők előkertes, szabadonálló polgári villájának sajátos derivátumai, a sátozott Kádár-kockák az 1960-as évektől vették át az uralmat a városkép alakításában. Helyenként máig egységes térfalakat alkotnak Gyulán is. Ez a fajta építészet nem sok helyet hagyott az egyéni kreativitásnak, igaz, a túlzóan individualista kilengéseknek sem.

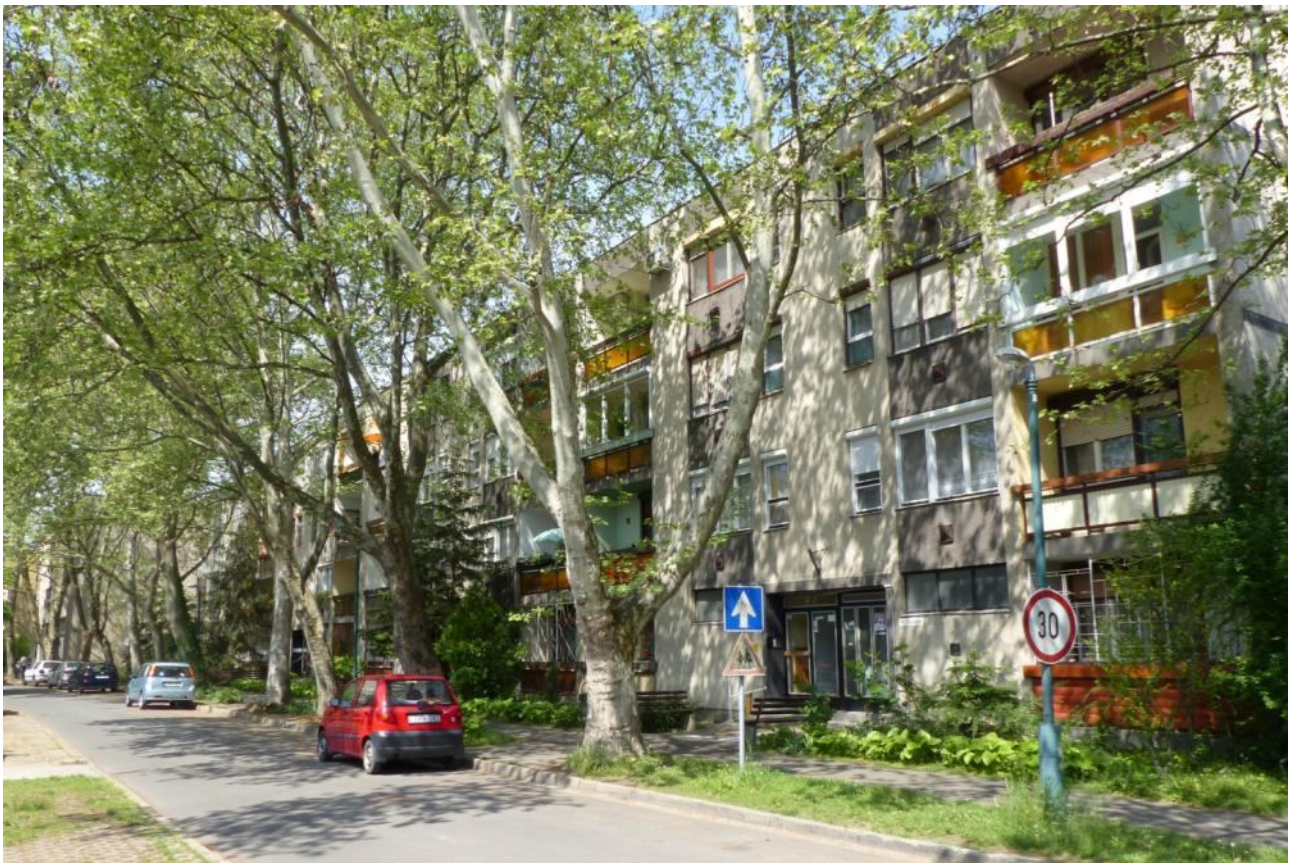

A szocializmus-kori családi házas területek kockaházakból álló, lényegében azonos alapelemekből építkező utcaképi „ízlés szerint” tarthatók kreativitást nélkülözőnek, monotonnak, de akár egységesnek is. A XX. századi magyar valóság Kádár-kockáit a korábbi egyértelműen elutasító álláspont helyett, ma már árnyaltabban ítéli meg az építészeti közvélemény. A Rendszerváltás után a korábbi kötöttségektől szabaduló, az egyéniséget előtérbe helyező harsány építészet – vagy példának okáért: korunk építészeti divatlapoktól diktált, tájidegen „mediterrán” házai - a települések hagyományos építészeti képét országszerte „felrobbantották”, egyensúlyát felborították. E keserű általános tapasztalat felől visszatekintve mégis más színben tűnik fel az 1960-as évek „szürkesége”.

A „szocializmus építése” során Gyula is több lett néhány lapostetős blokkházzal, lakóteleppel. Persze, ebben az időszakban aligha számított életképesnek az a település, amely nem mutatta fel a maga többszintes, iparszerű technológiával épülő lakóházait, intézményeit.

A tervezők az 1980-as évektől kísérletet tettek az építési technológia korlátainak oldására, a településképi lehetőség szerinti figyelembe vételével egyedi vonásokat is felmutató épületek alkotására. A Harruckern tér városképformáló lakóháza és a piac épülete mutatja, hogy erőfeszítéseik nem voltak teljesen hiábavalók.

Az óreformátus temető ravatalozója a népi építészet és a történelmi stílusok tanítását felhasználó posztmodern indíttatású architektúra jellegzetes képviselője.

A szocializmus vége felé bontakozott ki Gyulán egy rendkívül színvonalas és kísérletező kedvű, a modernizmus szemléleti alapján álló építészeti irány, amely lehetőség szerint felhasználta az ún. regionális modernizmus és a tradicionális magyar építészet tanulságait. Máig megragadó példái elsősorban „magánerős” építésű családi házak, csoportos beépítések közül kerültek ki. A „stílus” jellegzetességei az egyedi kéményfejek és a beton virágvályúk.

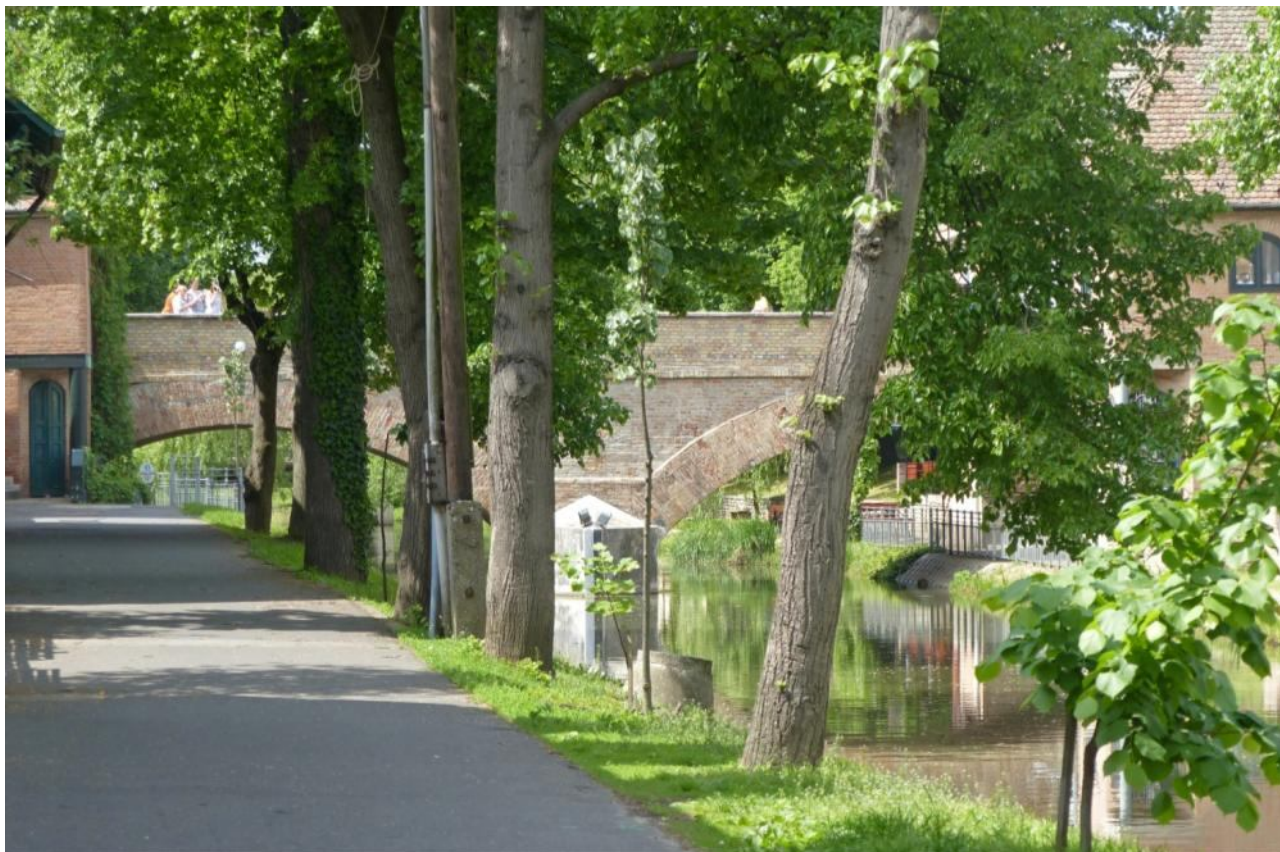
A XXI. század építészetére a pluralizmus jellemző. Nincs korstílus, nincsenek egységes irányzatok, a legkülönbözőbb ideológiák élnek egymás mellett – nem mindig békésen. Érdekes jelensége korunk építészetének, hogy miközben a szocializmus korának modern építészetét szinte általános elutasítás övezi, országszerte – így Gyulán is – „dübörög” a neomodern. Holott tömeg- és homlokzatképzése, - legalább is formailag -, szintén a Bauhaus fémjelezte internacionális stílusból táplálkozik, igaz annak társadalmi szerepvállalása nélkül.

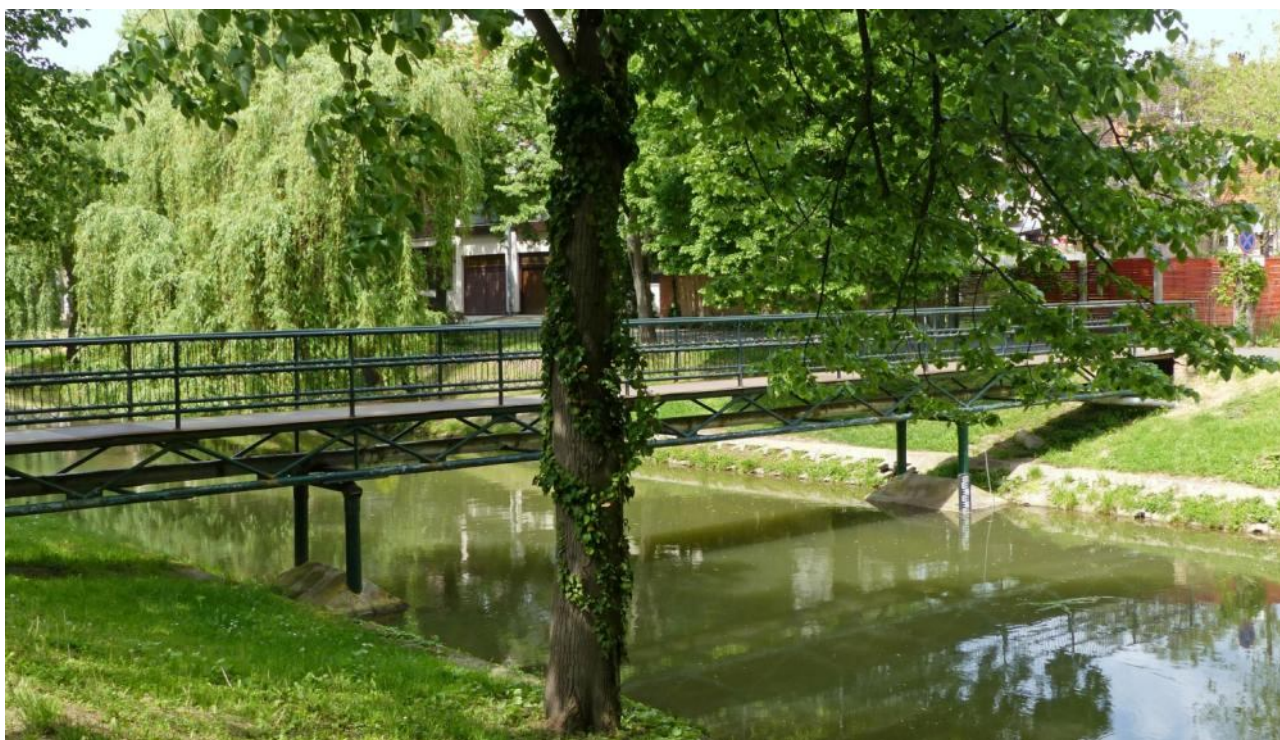

Hidak

Az épületek mellett a környezeti örökség fontos elemei a mérnöki műtárgyak is. Egy olyan, vízrajzilag rendkívül tagolt városban, mint Gyula, különös jelentőséggel bírnak a hidak, amelyek a településképi arculat meghatározói a vizek, - így mindenekelőtt a városon átkanyargó Élővíz-csatorna - környezetében. A Körös-ágak szigeteire települt városban már a középkorban is lényeges tájékozási pontok voltak a városrészeket összekötő hidak.

A Gyulán holtágként átmeanderező Élővíz-csatorna, a Fehér-Körös szabályozás után felhagyott medre. A csatorna fásított sétányokkal kísért két partját jellegzetes hidak kötik össze, amelyek a Belváros sajátos miliójének nélkülözhetetlen összetevői.

A hidak jellegzetes esztétikájának alapja minden esetben a választott szerkezethez, a szükséges teherbíráshoz és a várható szerkezeti igénybevételekhez alkalmazkodó statikailag optimális forma.

Gyula épített örökségének leginkább exkluzív „darabjai” az országos védeltséget élvező műemlékek. A történeti épületállomány tömegén belül a „jéghegy csúcsát” jelentik kiemelkedő építészeti, vagy történeti, néprajzi jelentőségük okán. Számukat mindenekelőtt a hivatalos örökségvédelem aktuális tendenciái határozzák meg. A jelentős műemlékek védelme csak környezetükkel együtt lehet sikeres, ezért a fontosabb műemlékek körül ún. „műemléki környezetet” jelöltek ki.

HELYI VÉDETT ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

Gyula beépített területének jelentős részén a XVIII. század közepétől a XX. század közepéig tartó időszakban emelt történeti jellegű épületállomány dominál. Az épületeknek ez a tömege alapjaiban határozza meg a jellegzetes városkaraktert. Ennek a zömében a népi építészet, a copf, klasszicizmus, historizáló-eklektika, szecesszió stílus körébe tartozó igen jelentős, nyugodtan mondhatni országos értéket képviselő épített örökségnek a megőrzése a cél a helyi védelem rendszerén keresztül. A helyi egyedi védelemben részesült objektumok száma jelentős, de bizvást kijelenthető, hogy legalább kétszer ennyi szintén értékes objektum érdemelne hasonló státuszt városszerte. A védettség kijelölésénél nem kizárólagosan a történeti szemléletnek kell uralkodni, hanem érvényesülni kell egyfajta általános értékrendnek, miszerint a korok környezeti kultúráját magas szinten reprezentáló épületek, építmények is védendők, függetlenül építésük idejétől.

A KÖRNYEZETI ÖRÖKSÉG NEM VÉDETT ELEMEI

Értéket nemcsak védett épületek, építmények képviselhetnek, másként fogalmazva: nem lehet minden környezeti érték védett. Az építés egyik alapvető emberi célja, hogy harmonikus környezetet teremtsen, és ha ez sikerült: „érték teremtetett”, legyen az egy nyugalmas, békét árasztó sarok, vagy kiterjedt épületegyüttes. Az épített környezet védelme, pozitív alakításának igénye jelen kell legyen a vártól a város legeldugottabb szegletéig, templomtól, lakóházon át az ipari létesítményekig. De éppen így igaz az is, hogy az elődök munkásságát tisztelni illik, függetlenül attól, hogy középkorban, vagy a létező szocializmusban tevékenykedtek. Amelyik kor nem képes megérteni az előtte szólókat, nem várhatja el, hogy vele is másként bánjanak az utána jövők. Az eddigiek alátámasztására álljon itt Meggyesi Tamás építészprofesszor néhány sora, aki a legelső között hívta fel a figyelmet a települési értékvédelemnek a szervezett értékvédelem által – lehetőségek híján – nem érintett területeire. Az írás az "Utcák és terek az alföldi kertes településeken" című munkájában jelent meg, az ICOMOS által 1987-ben közzétett, az épített környezet védelmét deklaráló "Velencei Kartá"-jával kapcsolatban.

"A Velencei Karta jelentősége abban van, hogy először mondja ki: a történetiség egyetemes érték és az egyes korok emlékeit – függetlenül attól, hogy milyen régi korból származnak – települési és környezeti összefüggéseibe beágyazva kell megőrizni. Ez a felhívás meglepő azok számára, akik hozzászóltak ahhoz, hogy éles határvonalat kell vonni védett történeti és egyéb, illetve jelenkori településrészek közt. Maga a műemlékvédelem ugyan eljutott az épületegyüttesek, városrészek védelméig, ez a védelem azonban határokhöz kötött és kizárólagos: a védettség feltételezi saját ellentétét, a "nem védettség"-et és ezzel exkluzív módon kiemeli, miközben el is hanyagolja a történeti fejlődés egy-egy megnyilvánulását. A Velencei Karta nem a védetté nyilvánított településrészek és épületek számát kívánja szaporítani, hanem egy új szemléletnek ad hangot, amelyik az ÉPÍTETT EMBERI KÖRNYEZET FOLYAMATOSSÁGÁT helyezi előtérbe. Ez a szemlélet a meglévő nemesítését előtérbe helyezi a minden áron újat akarással szemben. Nem azt kívánja, hogy állítsuk meg a fejlődést és mindent úgy őrizzünk meg, ahogy az mára kialakult, hanem arra hívja fel a figyelmet, hogy a jövő csak a múlt gyökereiből táplálkozva, azt megőrizve és továbbfejlesztve "ép"-íthető, csak a folyamatosság tiszteltben tartása teremthet "egész"-séges emberi környezetet. Bármelyik rétegét is tagadjuk meg, fojtjuk el saját történelmünknek, az a nemzeti, táji, kulturális és történeti identitástudat belső meg hasonlottságához vezet. Minden igazi kultúra alapja az ősök tisztelete".

Ahogy mondani szokták: minden kornak megvan a joga, hogy otthagyja lenyomatát a települések arculatán.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Gyula beépített területe hét egymástól településképi arculati szempontból is jól elkülöníthető egységre osztható. Az eltérő karakterű területek mozaikszerűen helyezkednek el, önálló településszerkezeti egységet egyik sem képez közülük.

Az arculati eltérések a történeti korokban elsősorban a társadalmi szerkezet változásai mentén alakultak ki és helyi-közzel megfeleltek a történeti városszerkezet koncentrikus jellegének. A mezőváros központjában, mint erősen koncentrált városias magban, a legfontosabb intézmények mellett a polgári és cívis réteg kisvárosi jellegű zömében eklektikus, később szecessziós stílusú házai voltak.

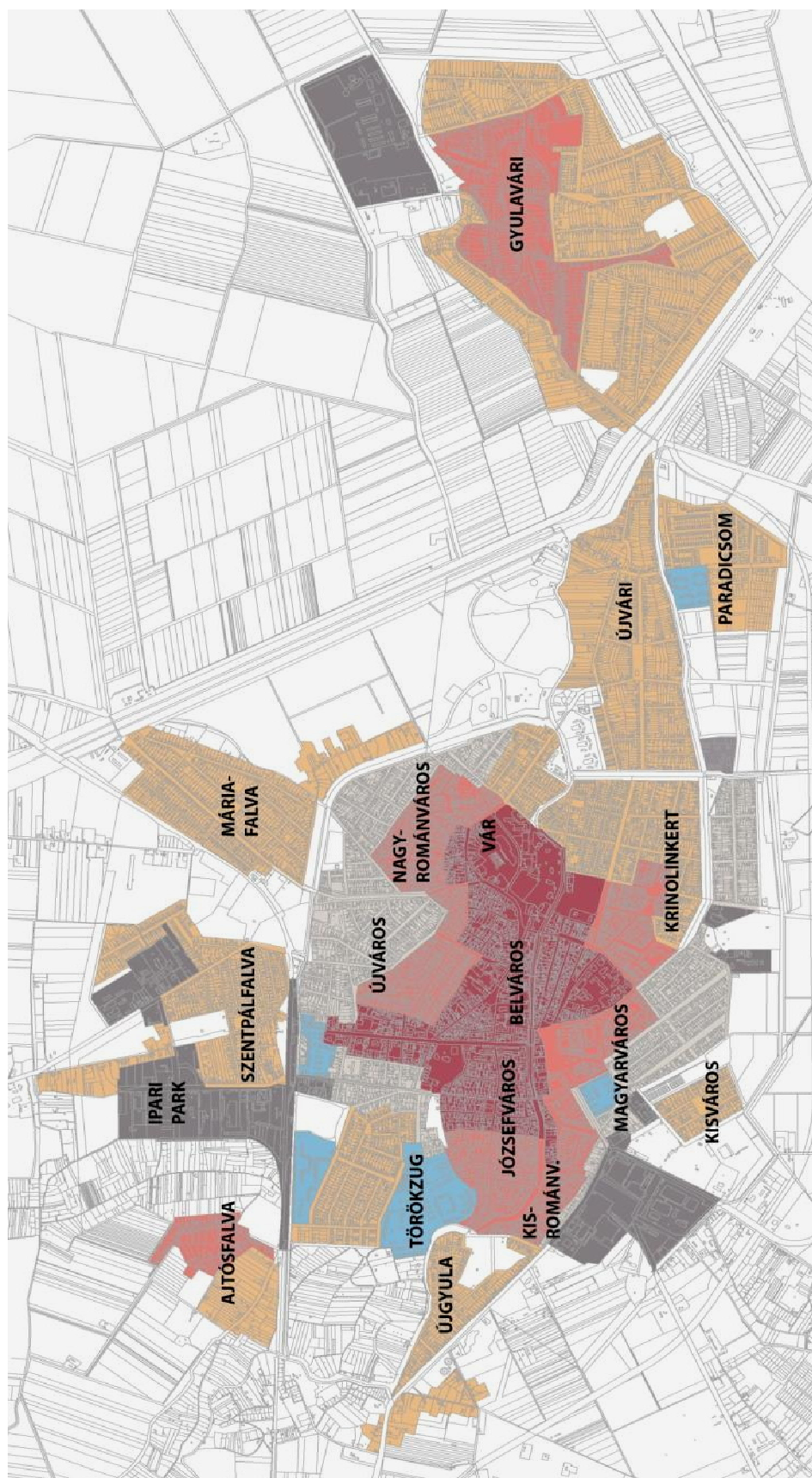
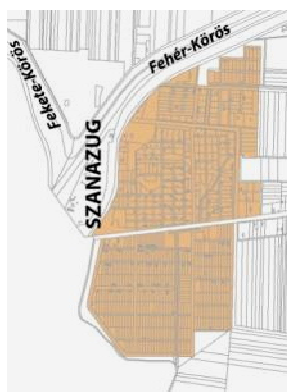
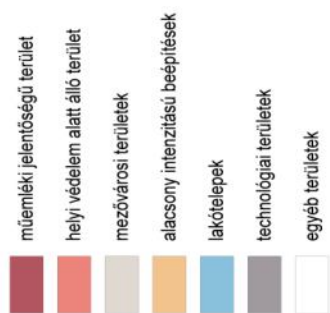
A központból kifelé haladva helyenként „félfalusias” jellegvonalakat is mutató, mezővárosi jellegű lakóterületek épültek ki, esetenként organikusan nőtt, halmazos településszerkezettel. Végül a város lakosságának jelentős részét kitevő paraszti rétegek falusias, a mezőgazdasági jelleget erősen magán viselő lakóhelye keretezte a várostestet.

Természetesen a fenti képletszerű, a részleteket elfedő jellemzés csak a településszerkezet fő motívumait próbálja megragadni, az eltérő arculatú területek át- és átszőtték egymást, határvonaluk nem éles, ahogy eltérő funkciójú területek is beékelődtek az egyes zónákba.

A város további története során, megfelelően a társadalmi-, gazdasági- és mindenekelőtt a politikai környezet újfajta igényeinek egészen más karakterű területek is létrejöttek, miáltal a településszövet egyre inkább mozaikossá vált. A két világháború közötti időszak családiházak telepei még a tradicionális településszerkezeti hagyományokat követték, de az ipartelepek, majd később a lakófunkciójú telepek laza, telepszerű beépítéseikkel már egy egészen más világot képviseltek, ahol az addig megszokott viszonyítási pontok megszűntek. A legújabb urbanisztikai tendenciák a várost övező egykori zártkertek lakó- és üdülőterületté válásában, valamint a bevezető utak környékének felértékelődésében ragadhatók meg. Utóbbi fejlemények a történeti várostest széthúzásához, területi aránytalanságokhoz vezettek.

A fenti gondolatmenetet követve jelöljük ki Gyula eltérő településképi arculatú területeit, elsősorban az alapvető jellegvonalakra, kevésbé a részletekre fókuszálva. A térbeli dimenziókon (beépítési mód, jellemző építménymagasság, stb.) túl vizsgáljuk az időbelieket is, és nem utolsósorban azt, milyen településképi karakter „megcélzása” kívánatos a jövőre nézve. Az eltérő karakterű területek azonosításánál érvényesül egy, a tényleges morfológiai jegyeket felülíró „mesterséges” szempont is: az országos és helyi védettségű városrészek azonos területegységbe soroltak, megfelelően a jelen kézikönyvhöz szorosan kapcsolódó településképi szabályozás logikai követelményeinek.

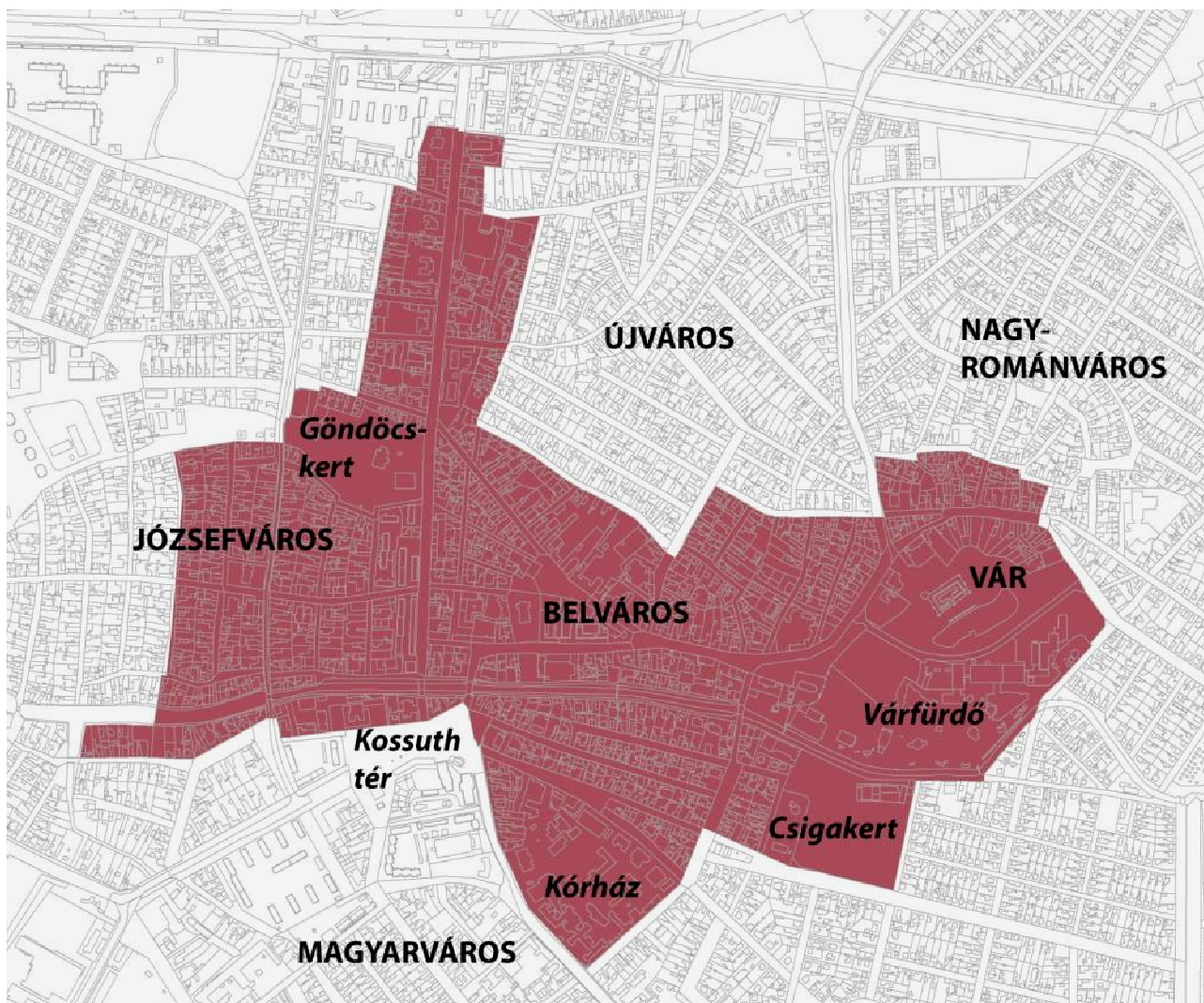

MŰEMLÉKI JELENTŐSÉGŰ TERÜLET

Gyula polgári jellegű, alaptónusában copf és klasszicizáló stílusú városképe, amelynek épületállománya mai formájában az 1801-es tűzvészt követően kezdett kialakulni -, mindemellett természetesen a vár és környezete, országos jelentőségű emlékei hazánk építési, környezeti kultúrájának. Ennek megfelelően a fenti értékeket legintenzívebb módon hordozó városrészek területi műemléki védelem alatt állnak, ahol az örökségvédelem elvárásai bizonyos prioritást élveznek. A fentiekből következik, hogy a terület „adminisztratív” módon kijelölt, így inhomogén településképi arculatú, tényleges karakterében egymástól eltérő jellegű beépítéseket foglal magába. Ezek közé tartozik például a vár és a kastély körüli egykori földesúri központ, a Belváros kisvárosias jellegű utcái, de mezővárosias, lakótelepi és technológiai területek is.

A területen a foghíj-beépítés jellegű és a nagyobb, összefüggő területeket is érintő átépülések dacára alapvetően még a történeti épületállomány dominál, azaz a központ korábbi előzményeket is őrző copf, klasszicista és historizáló-eklektikus jellegű kisvárosias településképe. Legtöbb értéket talán a vár és környezete, a Belváros és Józsefváros központi része tartogat, amely a város feltétlen megóvásra érdemes öröksége. A területen van a környezeti örökség országos és helyi védelme számára ténylegesen és potenciálisan fontos elemek jelentős része, sok helyen máig egységes utcaképeket alkotva.

A központban a zárt térfalakat eredményező utcával párhuzamos tömegű, zárt sorú beépítések uralkodóak, de megtalálhatók ettől eltérő beépítési módok is. Az épületek túlnyomórészt nyeregtetűsek, bonyolult tetőidom a jelentős középületeken fordul elő. A tömegformálás többnyire egyszerű, szimmetrikus, illetve szimmetriára törekvő, a homlokzatképzés sajátossága a horizontális tömegeket ellenpontozó, a nyílástengelyek álló formátumú ablakaitól meghatározott vertikális tagolás, valamint a bejáratok hangsúlyos kialakítása. A fent jellemzettől markánsan eltérő bonyolult tetőfelépítmény, expresszív tömegformálás jobbra a legszűkebb városmagot övező épületeken fordul elő, általában nem függetlenül az adott épületnek a város életében betöltött nagyobb jelentőségétől, településképi szerepétől. A saroktelkek esetében mindenkor figyelmet fordítottak a homlokzatok sarokátfordításának megoldására, melyet általában hangsúlyos saroképítmények alkalmazásával, vagy a sarok átlós lecsapásával értek el.

A kisvárosi és mezővárosi jellegű utcaképek legfontosabb szereplői a zárt sorú, szárazkapus beépítések. A zárt sorú házak a terület legjellegzetesebb épület típusát adják, amely a barokktól a modern korig általános volt.

A műemléki jelentőségű területen mezővárosi jellegű beépítések is találhatók, ahol fésűs elrendezésű „népi” épületek is előfordulnak, így például Nagyrománváros egyes utcaszakaszain. Mindez arra utal, hogy a korabeli lakosság megélhetésének egy része a mezőgazdasági tevékenységgel volt kapcsolatos.

A területfelhasználás mozaikos szerkezetéből adódóan több helyen is meglehetősen változatos az épületállomány.

A városból az állomásra vezető Béke sugárutat, a XIX. század végére jellemzően előkertes villákkal kísért fasorként alakították ki.

Urbanus pezsgés jellemzi a város centrumát, amelyhez az építészeti keretet a műemléki jelentőségű terület történeti épületállománya és az újabb beépítések együtt adják.

A közintézményeknek helyet adó, parkosított városmag dualizmus korára kiépült többszintes, városias épületállománya néhány teleksávnyi mélységben keretezi a központi utca- és téregyüttest.

A műemléki
jelentőségű területen
kiterjedt történeti
kertek, parkok
találhatók, így a
kastély egykori tájképi
kertjének megmaradt
részei, vagy a
Göndöcs-kert.

A területen a megőrkölt történeti arculat megőrzése, továbbfejlesztése a cél. Ennek eszköze egyaránt lehet az építészeti, történeti, város- és utcafépi szempontból fontos épületek értékőrző korszerűsítése, felújítása - legyen az védett, vagy nem védett -, valamint a XXI. század kortárs építészetét minőségi módon interpretáló újabb alkotás, foghíjbeépítés. Utóbbi esetén alapkövetelmény, hogy a helyi építészeti hagyományokat tiszteletben tartó, azokhoz igazodó legyen, kerülve a környező épületállomány történetiségét hamis, feleslegesen archaizáló architektúrával relativizáló megoldásokat. Az illeszkedés „játékszabályait” betartó új alkotás mindenkor legyen saját korának „gyermeke”.

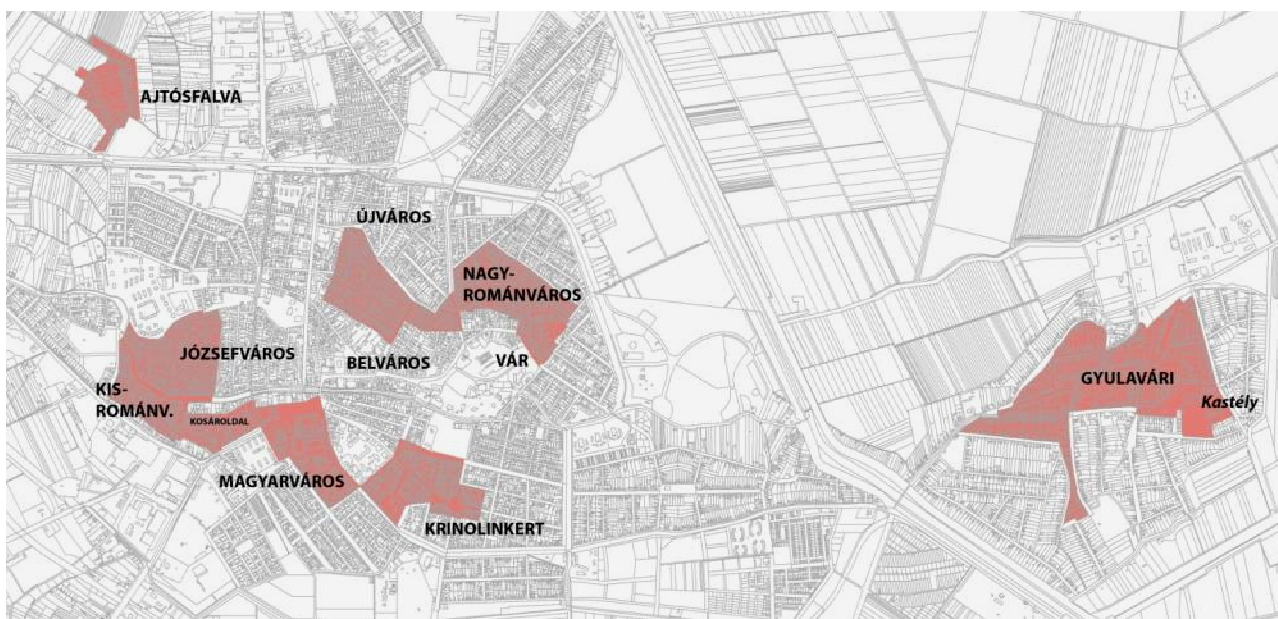

HELYI VÉDETT TERÜLETEK

A Város helyi védelem alá helyezte a település sajátos építészeti értékeit még környezeti összefüggéseikben hordozó legértékesebb területeit, amelyek nem tartoznak országos (műemléki) védelem alá. A műemléki jelentőségű terület történeti, városépítészeti környezetének, településen belüli kapcsolatainak megőrzése szempontjából (egyfajta puffterületként), valamint az itt fennmaradt máig nagyszámú történeti épület, jellegzetes arculati tényező fennmaradása okán is rendkívül fontosak Gyula számára a városközpontot övező helyi védett városrészek. Szintén helyi védelem alá kerültek ezek mellett Gyulavári és Ajtósfalva jellegzetes településszerkezetű, sajátos utcahálózatú, beépítésű területei.

A területek „mesterséges” módon kijelöltek, így inhomogén településképi arculatú, tényleges karakterében egymástól eltérő jellegű beépítéseket foglalnak magukba, de alapvetően a mezővárosi jelleg dominál, illetve Ajtósfalva és Gyulavári egyes területein a falusias utcaképek, míg Krinolinkert nyugati felén a kertvárosi hangulat uralkodik.

A területeken még a történeti épületállomány tekinthető uralkodónak, megtalálhatók úgy a „népi” építészeti, mint a historizmus emlékei egyaránt, sokszor erősen átépített formában, valamint a XX. század közepének és a XXI. század elejének jellemző lenyomatai. Nagyrománváros, Ajtósfalva és Gyulavári területén a nőtt jellegű, organikus településszerkezet jellemző, máshol az utcahálózat többnyire rendezett, szabályosságra törekvő, organikus elemek elsősorban az elsődleges geográfiai elemekhez (utak, vízfolyások) való igazodás miatt színesítik a rendszert.

A városközpontot övező területeken, Újvárosban, Józsefvárosban többnyire mezővárosias jellegű utcaképek találhatók, amelyek térfalai részlegesen záródtak.

Az utcaképekben dominál a történeti, zömében historizáló-eklektikus épületállomány. Ezen önmagukban egyszerű, és talán kevésbé értékesnek tekintett épületek tömege adja a Gyulára annyira jellemző nyugodt, harmonikus és a történetiséget magában hordozó városképeket

A Kisrománvárosban gyakoriak az utcára merőleges tömegű, fésűs beépítésű porták, amelyek a városrészt alapító lakosság mezőgazdasággal kapcsolatos életvitelére utalnak. Ugyanakkor általános, hogy a különböző beépítési módok „békében” megférnek egymás mellett, mert az építetők kulturális, szemléleti alapja közös, nem volt igény az egyéni elképzelések kiélésére.

A helyi védett területeken a fennmaradt harmonikus településképi arculat megőrzése, továbbfejlesztése a cél. Ennek eszköze egyaránt lehet az építészeti, történeti, város- és utcaképi szempontból fontos épületek értékőrző korszerűsítése, felújítása, valamint a XXI. század kortárs építészetét minőségi módon interpretáló újabb alkotás, foghíjbeépítés. Utóbbi esetén alapkövetelmény, hogy a helyi építészeti hagyományokat tiszteletben tartó, azokhoz igazodó legyen, kerülve a környező épületállomány történetiségét hamis, feleslegesen archaizáló architektúrával relativizáló megoldásokat. Az illeszkedés „játékszabályait” betartó új alkotás mindenkor tükrözze saját korának törekvéseit.

MEZŐVÁROSI TERÜLETEK

A városközpontot övező mezővárosi területek beépítése több évszázados történeti előzményekkel rendelkezik, a településkép azonban mára meglehetősen változatossá vált helyenként, amelynek egyik oka, hogy a térfalak eleve nem záródtak oly mértékben, mint a centrumban, sokkal több a fésűs beépítésű porta. Számos kiemelkedő történeti érték található még a területen, amelyek sok esetben dominálnak az utcaképekben. A terület történeti épületállománya alapvetően heterogén, megtalálhatók úgy a „népi” építészet, mint a historizmus emlékei egyaránt, sokszor erősen átépített formában, valamint a XX. század közepének és a XXI. század elejének jellemző lenyomatai.

A településszerkezet a területen rendezett, az utchálózat szabályosságra törekvő, geometrikus jellegű, organikus elemek elsősorban az elsődleges geográfiai elemekhez (utak, vízfolyások) való igazodás miatt színesítik a struktúrát.

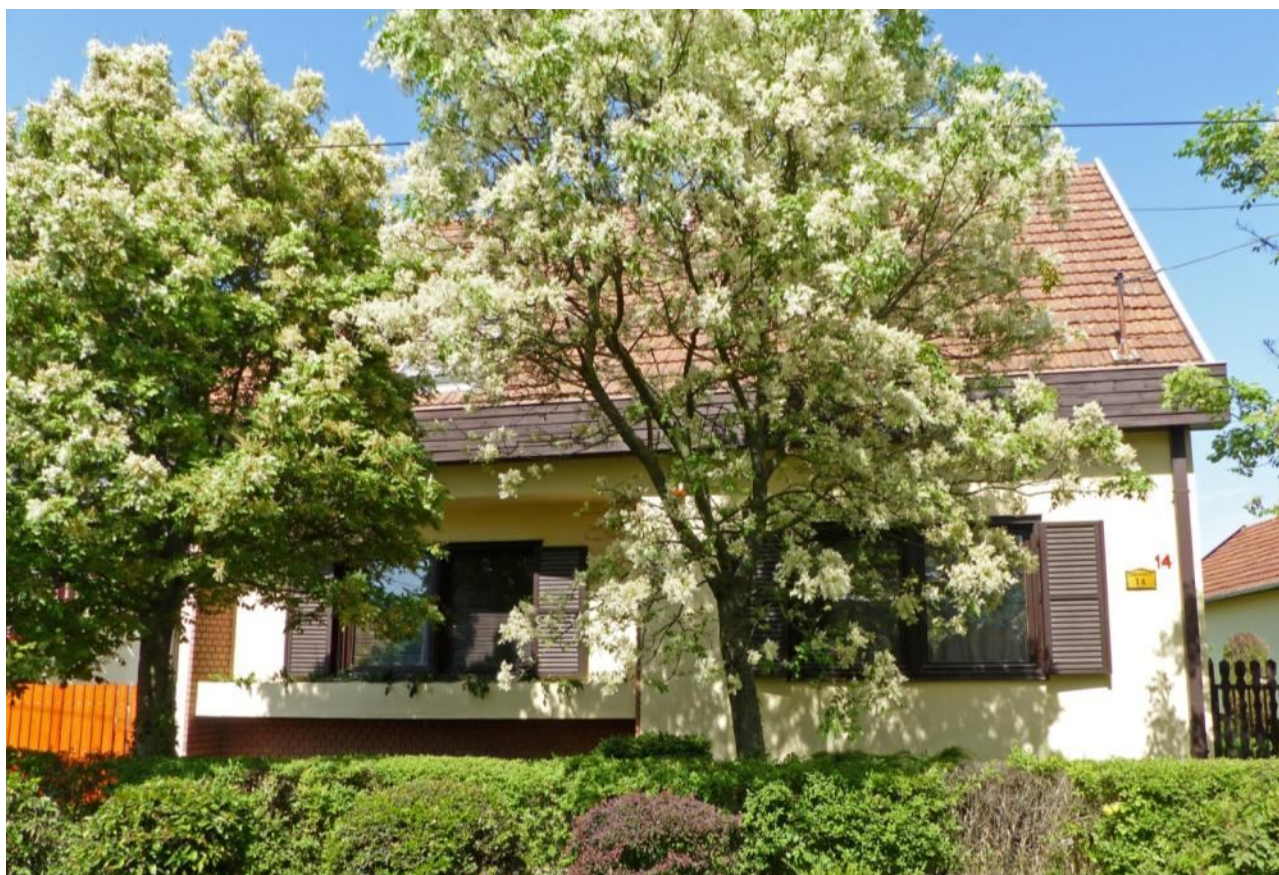

A mezővárosi területeken az utcaképek részlegesen záródtak, nem ritkák a fésűs (oldalhatáros jellegű) beépítések sem, nem függetlenül a korabeli lakosság egy részének mezőgazdasághoz kötődő életmódjától.

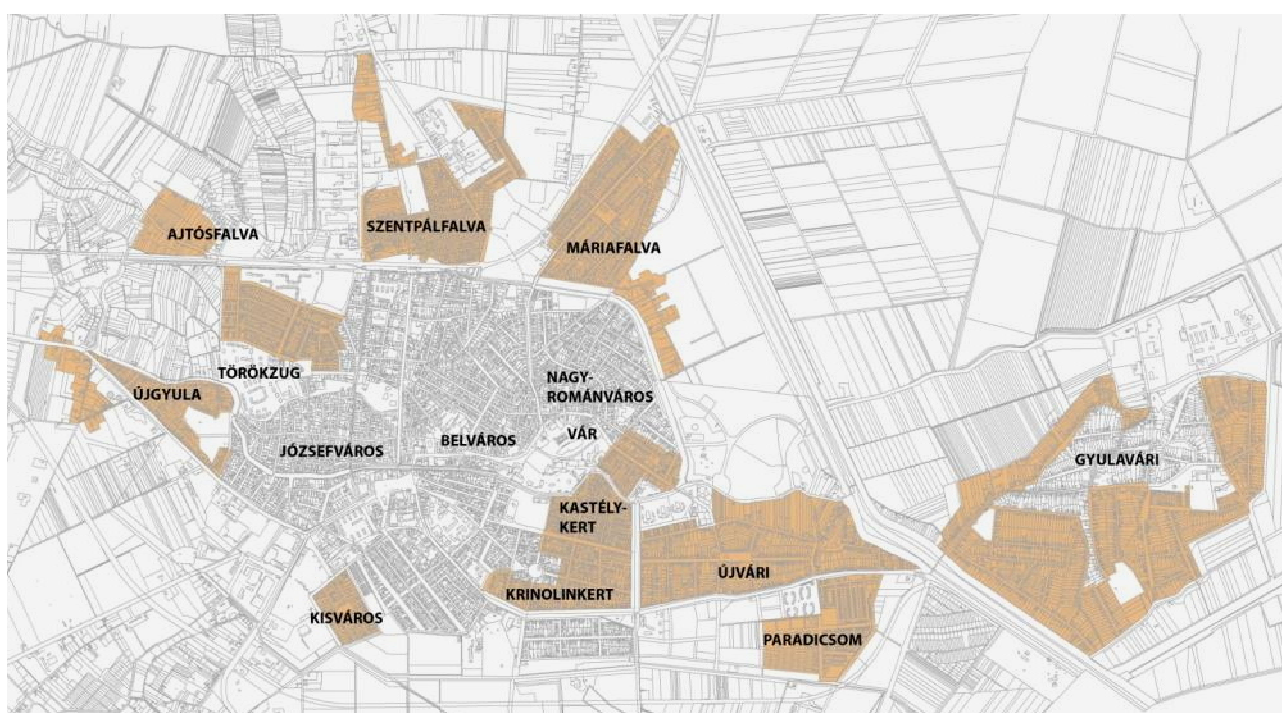

A területen a megörökölt mezővárosi arculat megőrzése, továbbfejlesztése a cél. Ennek eszköze az építészeti, történeti, város- és utcaképi szempontból fontos épületek értékőrző korszerűsítése, felújítása, valamint újabb alkotás, foghíjbeépítés. Utóbbi esetén alapkövetelmény, hogy a helyi építészeti hagyományokat tiszteletben tartó, azokhoz igazodó legyen.

ALACSONY INTENZITÁSÚ BEÉPÍTÉSEK

A területen jellemzően egyedi – családi - házas tömbök találhatók, telkenként egy rendeltetési egységgel, melyek beépítési módja legtöbb esetben szabadonálló, oldalhatáros, esetenként zárt sorú vagy ikres. A hagyományos beépítési módok mellett megtalálhatók az 1970-80-as évek kedvelt csoportos beépítési módjai, az azonos alapegység többszörözésével épülő sorházak, láncházak is. A területbe egyaránt beletartoznak az évszázados múltra visszatekintő, jellemzően fésűs szerkezetű falusias beépítések (Gyulavári, Máriafalva, Szentpálfalva, stb.), egykori „villanegyedek” (Krinolinkert), valamint a korunkra jellemző kertvárosias lakótömbök (pl. Kastélykert) éppúgy, ahogy az üdülőfunkciót szolgáló egykori zártkertek is (Szanazug, Városerdő). Ezek közös vonása, hogy ingatlanonként többnyire egy főépület található, amely egy rendeltetési egységet képez. Az alapvető morfológiai hasonlóságból következően a funkcionálisan némileg eltérő településrészek legfontosabb településépítészeti kérdései azonosak. Az újabban kialakult városrészekben szinte kizárólagosan az előkertes épületelhelyezés uralkodó, de a korábbi eredetű beépítésekben gyakori az utcafrontos elrendezés. Dacára e családi házas övezetek eltérő előtörténetének, jelenlegi és jövőbeli szerepük közös: e szerint elsősorban az egyedi lakhatást és pihenést szolgáló, jellemzően lazább szövetű kertvárosok, üdülőterületek, vagy cél, hogy azokká váljanak. Hasonló „jövőképük” indokolja együttes tárgyalásukat, függetlenül eredetüktől.

Hagyományos, fésűs (oldalhatáros) beépítésű utcaképek, amelyek helyenként magukon viselik a tradicionális építőkultúra jellegzetességeit. A porták elrendezése és mérete még a korabeli lakosság mezőgazdasági jellegű életviteléhez illeszkedik.

Gyula jellegzetes lakóterületei a népes tisztviselőréteg társadalmi „rangjához” méltó lakhatásának megoldására a XX. század elején létrejött „villanegyedek”, így a Krinolinkert. Ezek már-már a századelő üdülőhelyeinek millióját hordozzák, így kiválóan illeszkednek a város későbbi fürdővárosi szerepköréhez.

A Krinolinkert épületei között a későeklektikától a szecesszió át a mai házakig az utolsó száz év szinte minden lehetséges építészeti irányzata képviselteti magát. A szabadonálló, előkertes villák között a város történeti építészetének értékes emlékei is megtalálhatók.

A Kádár-kockák „felturbózásával” épített igényes lakóház – kis túlzással – akár Toscanában is állhatna. Minden esetre építészeti világának lényegesen több köze van a Földközi-tenger vidékének hangulatához, mint korunk túltagolt „mediterrán” házainak.

Gyula városépítészetének szembeötlő jellegzetessége az erősen szabályozott, egységes elrendezésű csoportos beépítések viszonylag nagy kiterjedése. Ezek kiegyensúlyozott, tűzásoktól mentes utcaképekkel rendelkeznek a mai napig, noha korunk építészeti tendenciáinak megfelelően a tulajdonosok mindent megtesznek az egységes településképp egyedivé varázslására akár a színezés, akár hungarocell-tagozatok segítségével.

Az építési tevékenységek jelentős része ma az alacsony intenzitású beépítések területén valósul meg, ezek építészeti színvonala tehát kulcskérdés a településképi arculat szempontjából.

Az egykori zártkertek helyén létrejövő üdülőterületek a határ jellegzetes színfoltjai, ahol jó néhány hangulatos épület található. Morfológiai szempontból a területek rendkívül hasonlóak a családi házas városrészekhez.

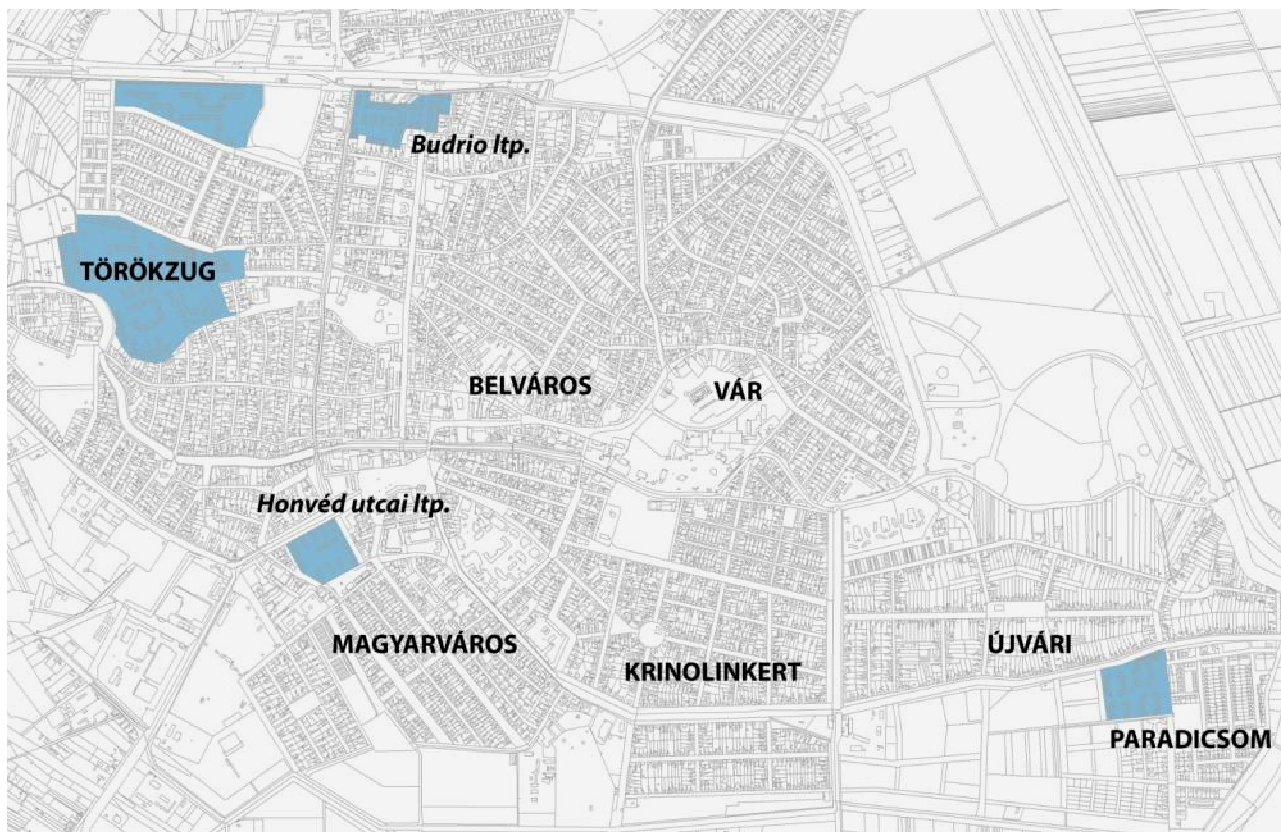

LAKÓTELEPEK

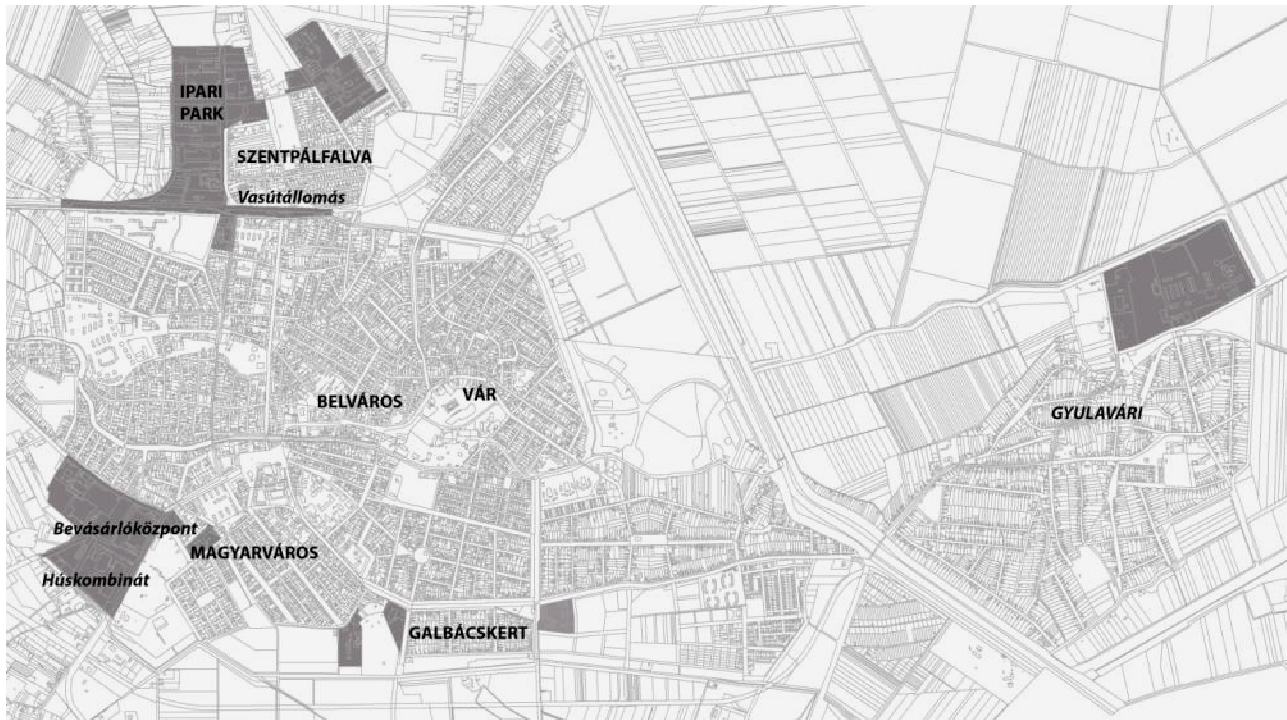
A korszerűtlen otthonokban élő széles tömegek gyors lakáshoz-juttatásának követelménye hozta létre a lakótelepeket az 1960-as évektől kezdődően. A gyorsaság lehetőleg iparosított technológiát igényelt, s annak kivitelezési, szervezési kötöttségei találkoztak a modernista urbanisztikának a hagyományos városszerkezet béklyóitól szabadulni akaró törekvéseivel. A kiépülő lakótelepek tervezésekor szakítottak az évszázados települési hagyományokkal, az új rendben a korábbi fogalmak - utcák, utcaképek – értelmezhetetlenné váltak, helyüket a szoliter épületkubusok közötti „áramló tér” vette át. A monoton lakóépületek falanszter-jellegét ugyanakkor sok esetben igényes kertészeti megoldásokkal kísérelték meg ellensúlyozták. Mindennek következtében mára elmondható, hogy végül megvalósult a modernista urbanisztika „álma”, az önmagukban sivár lakóépületek „úsznak a zöldben”, s a lakótelepeken lényegesen jobb zöldfelület-ellátottsági mutatók alakultak ki, mint a hagyományos lakóterületek többségén.

A területen cél az építészeti arculat sivárságának enyhítése az épületek küszöbön álló energetikai rekonstrukciója során. Az igen vonzó, beállt zöldterületek és az építészeti „kellőszített” házak kellemes lakókörnyezetet biztosítanak, amelyben a korábbinál erőteljesebben érvényre juthatnak e sajátos városépítészeti forma tényleges előnyei, ugyanakkor csökkennek hátrányai. Az építészeti arculat megújítása során, figyelembe véve az épületek tömegalakítását, mindenekelett kortárs építészeti megoldások alkalmazása vezet sikerre.

A lakótelepek Gyula esetében egészen a történeti városközpontig benyomulnak. A lakótelepi és a hagyományos beépítések határán keletkezett, több helyütt máig begyógyíthatatlan településképi sebhelyek kezelése, a kétféle városépítészeti megközelítés összefésülése, határvonalának tompítása fontos feladat a jövő számára.

TECHNOLÓGIAI TERÜLETEK

A területen az épületek telepítésében, építészeti formálásában, kapcsolataik meghatározásában kiemelt szerepet játszik valamely „technológia”, kötött funkcionális rend szükségszerűségeihez való alkalmazkodás igénye. Éppen ezért nem csak ipari, üzemi, kereskedelmi-szolgáltatási, logisztikai, vagy jelentősebb közlekedési telephelyek, de egyéb speciális funkciójú beépítések (pl. kórház) is ide sorolhatók. Jellemző a legnagyobb szabadságot, rugalmasságot biztosító telepjellegű beépítés, ahol az egyes önálló épületek szabadonállóak, körbejárhatók. A technológia kötöttségeihez történő alkalmazkodás nem zárja ki az építészeti igényességet, ahogy erre a XIX. század gyártelepeitől fogva számos példa akad minden korszakból, hiszen az ipusztériális építészet jellemzője, hogy többnyire kora előtt járt, jár.

A területen a korszerű, innovatív technológiákat, haladást kifejező településképi arculat kialakítása a cél, ahol az üzemszervezési követelmények kielégítése mellett mindig tere marad az építészetileg igényes formálásnak is. Különös jelentőséggel bír a településképi arculat szempontjából a technológiai jellegű létesítmények környezetének igényes zöldfelületi kialakítása a burkolt- és zöldfelületek egyensúlya.

A modern városok, így Gyula sajátossága, hogy településtartókat üzemeltet, kereskedelmi és szolgáltató jellegű területek keretezik, így városképüket az érkezők felé, azaz az „első benyomást” a városkapukban, ezek határozzák meg. Indokolt ezért, hogy a bevezető utakat övező városkapuk igényes építészeti, városépítészeti, kertészeti kialakítással valósuljanak meg.

„EGYÉB” TERÜLETEK

Az előző kategóriákba nem besorolható, döntően nem beépített jellegű területek, mindenekeelőtt a határ, a nagyobb zöldfelület jellegű területek, sportpályák, temetők, az ún. települési kihelyezett funkciók területe, amelyek sok esetben sajátos arculattal rendelkeznek, ezek azonban annyira szerteágazók és speciálisak, hogy átfogó jellemzésük nem lehetséges.

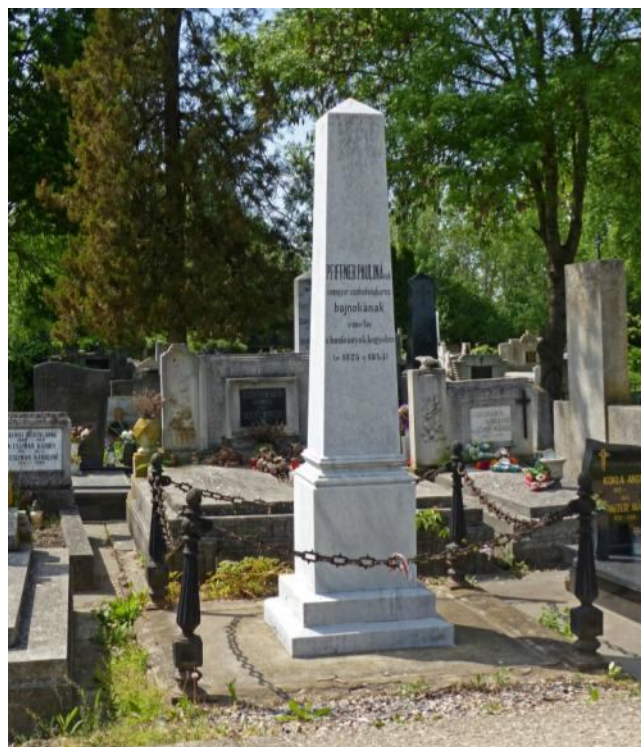

Történeti jelentőségük mellett a temetők a települések jelentős zöldfelületi tartalékai is egyben.

A sírkertekben a temetőművészet értékes emlékei találhatók.

A Szentháromság temetőre valóban illik az irodalmi hangzású kifejezés: őskert.

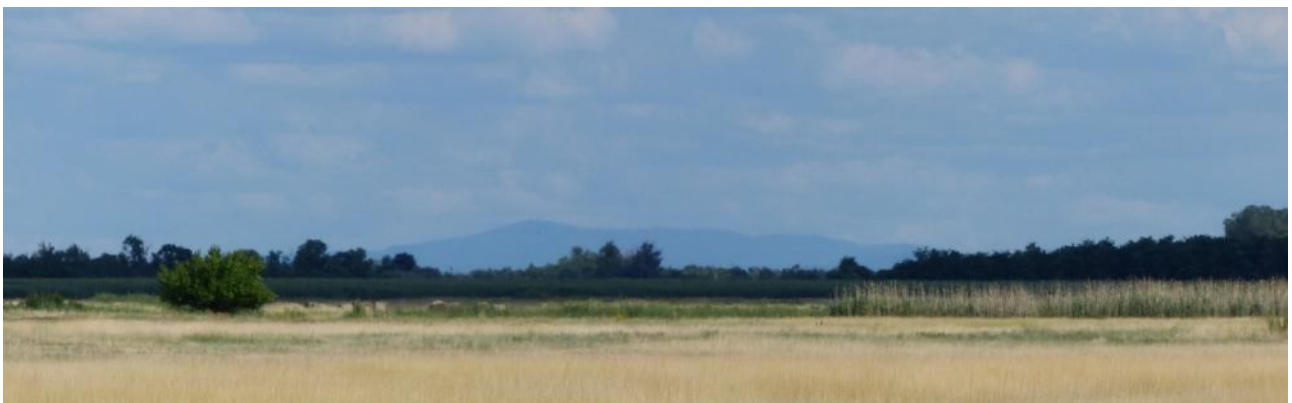

Gyulát a XIX. századi vízrendezésekig jelentős vízi világ határolta, amelynek maradványai ma is jelentős vizes élőhelyeknek számítanak.

A város külterülete jellegzetes kultúrtáj, amely az elmúlt 250-300 év műszaki beavatkozásai során alakult ki. A környezet mai jellegvonásai mindenneke előtt az Alföld vízmentesítési munkálatai hatására jöttek létre. Az így előállt mozaikos tájszerkezetben erdőfoltok, legelők, szántóföldek, majorok, az egykori és mai tanyák váltakoznak meglehetősen sűrűn, gazdagon sokszínű árnyalatot adva a tájképnek.

A Gyulától délre eső füves puszták a tájálalakító tevékenységek dacára még sok elemét őrzik a vízrendezéseket megelőző időszak flórájának. A „benedeki határ” háttérében felsejlenek a zarándi hegyek.

Régi települési hagyományokkal rendelkezik az egykori gyulai tanyavilág. A tanyás területek legnagyobb részének lakosságát az 1950-es évektől kezdődően a belterületre költöztették, ezért a tanyák jelentősége mára erősen lecsökkent, bár véglegesen el nem tűnt. A jellegzetes gyulai tanyák általában sortanyaként ülték meg a határt.

Tanyák ma már leginkább a belterület közelében találhatók.

Az építészeti igényesség valamikor a külterület gazdasági építményeire is jellemző volt. A város téglaeépítészeti hagyományainak egyik szép képviselője a szabadkígyósi út mellett.

Rendkívüli jelentőségű a határ települési esztétikájának szempontjából, hogy a külterület gazdasági létesítményei igényes építészeti formálással és anyaghasználattal valósuljanak meg.

A majorságok a határ jellegzetes, tájformáló épületegyüttese.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

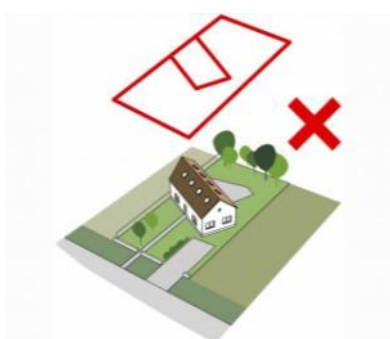
Az alábbi fejezet célja, hogy segítséget nyújtson néhány gyakran felmerülő építészeti, településépítészeti kérdésben, bemutatva azokat a lehetséges válaszokat, amelyek az esetek döntő részében működőképesek.

A szépség sokféle lehet. Tekintettel arra, hogy településesztétikai kategóriáink nem feltétlenül objektív megítélés nyomán alakultak ki, nem szeretnénk kizárólagos érvénnyel állást foglalni, leszűkíteni a lehetőségeket. Viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerülhetők el a legáltalánosabb hibák, fenntartva a lehetőségét annak, hogy ugyanazon problémafelvetésre egészen más helyes megoldások is létezhetnek.

Az alábbi ábrák nem az építési előírások, szabályzatok rajzos illusztrációi, hanem a környezetbe való illeszkedés, a tradíciókhoz történő kapcsolódás fontosságára, annak előnyeire hívják fel a figyelmet.

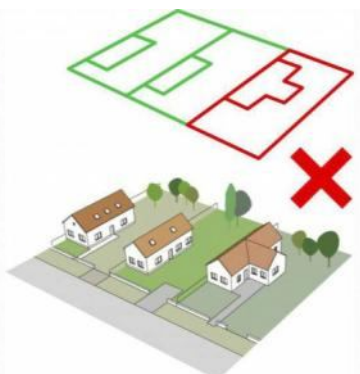
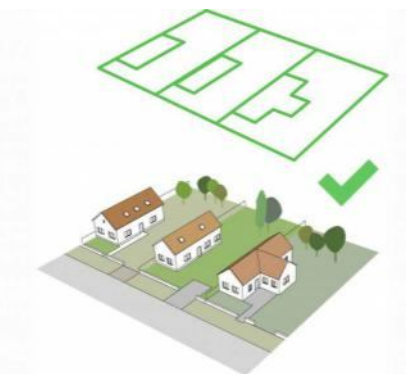

RAJZOS „SILLABUSZ”

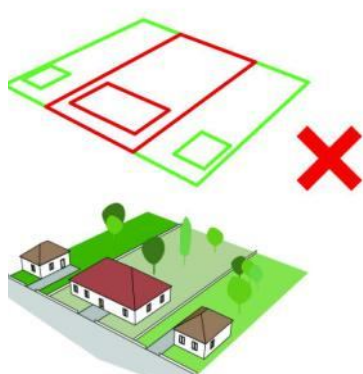
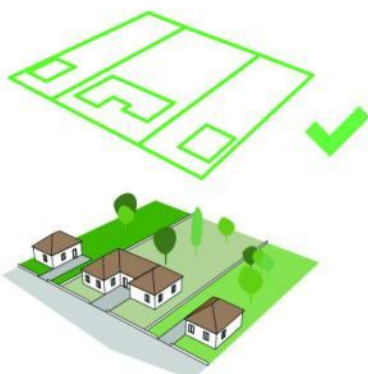

Telepítés, beépítés

Az épületek elhelyezésekor figyelembe kell venni a telek geometriai adottságait, attól indokolatlanul eltérni nem szerencsés. Az utcáfronttól túlságosan hátrahúzott épületelhelyezés általában kedvezőtlenül befolyásolja a telekhasználatot, a ház mögötti belátástól védett, intim kert területe leszűkül.

Az épület telepítésekor figyelembe kell venni a szomszédos épületek elhelyezkedését. A már meglévő szomszédos épületek által meghatározott beépítési vonaltól való bármilyen irányú eltérés legtöbbször kedvezőtlenül befolyásolja az utcaképet.

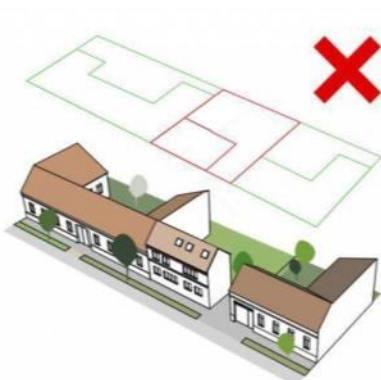

Az átlagosnál szélesebb telek esetében is fontos az utcakép ritmusának megőrzése.

A fenti ábrákon szabadonálló és oldalhatáros beépítésű példák szerepelnek, amelyek elsősorban Gyula „alacsony intenzitású beépítések” területén jellemzőek.

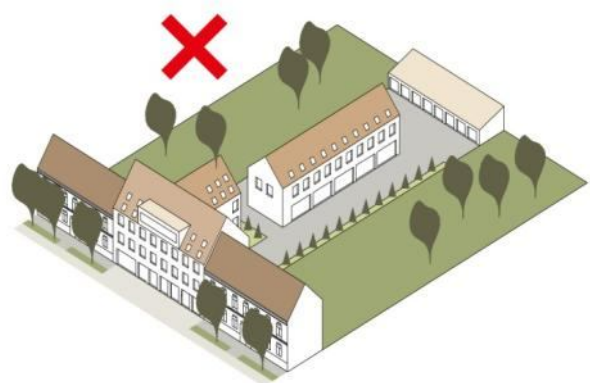
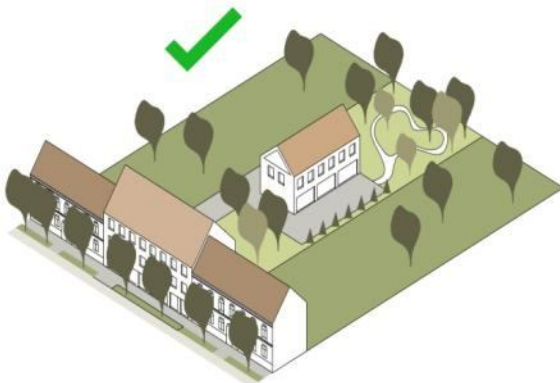
Zárt sorú beépítés esetén különösen fontos az utcavonal tartása, hogy a szomszéd épületek tűzfala takarva legyen.

A zárt térfal megszakítása takarás nélküli tűzfalakhoz vezethet, ahogy újabb oldalszárnyak építése is.

A fenti ábrákon zárt sorú és hézagosan zárt sorú beépítések szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula műemléki jelentőségű, helyi védett és mezővárosias területein jellemzőek.

Az építési program meghatározásakor figyelembe kell venni az adott telek „terhelhetőségét”. A lehetséges beépíthetőség, magasság százszázalékos kihasználása, a zöldterületi fedettség minimalizálása sok esetben súlyos hátrányokkal jár a lakókörnyezet minősége, élhetősége szempontjából. Különösen igaz ez a *műemléki jelentőségű terület* nagy alapterületű telkeinek esetén, ahol több főépület is létesíthető. Az utcafronti beépítést követő újabb főépületek feltárása csak telken belül, a zöldfelület rovására valósítható meg.

Magasság

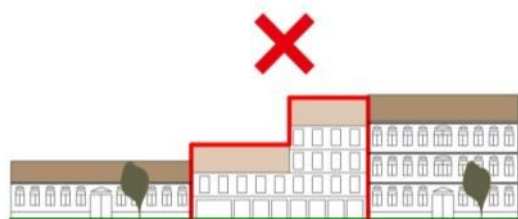
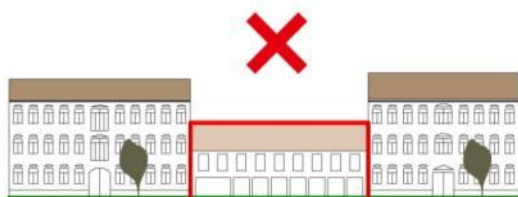
Az épület magasságának meghatározásakor figyelembe kell venni a szomszédos beépítések magasságát. Közel azonos magasságú épületek emelésével általában könnyebben alakul ki harmonikus utcakép és a szomszédos beépítések benapozása is kedvezőbb lesz.

Az épületmagasság meghatározásakor el kell fogadni a környezet kialakult jellegzetességeit. Az épületszintek „elrejtése” (pl. tetőszerű szerkezetekben) általában kedvezőtlen építészeti megoldásokhoz, kevésbé harmonikus településképekhez vezet.

A fenti ábrákon szabadonálló és oldalhatáros beépítésű példák szerepelnek, amelyek elsősorban Gyula „alacsony intenzitású beépítések” területén jellemzőek.

A fenti ábrákon zárt sorú beépítések szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula műemléki jelentőségű, helyi védett és mezővárosias területein jellemzőek.

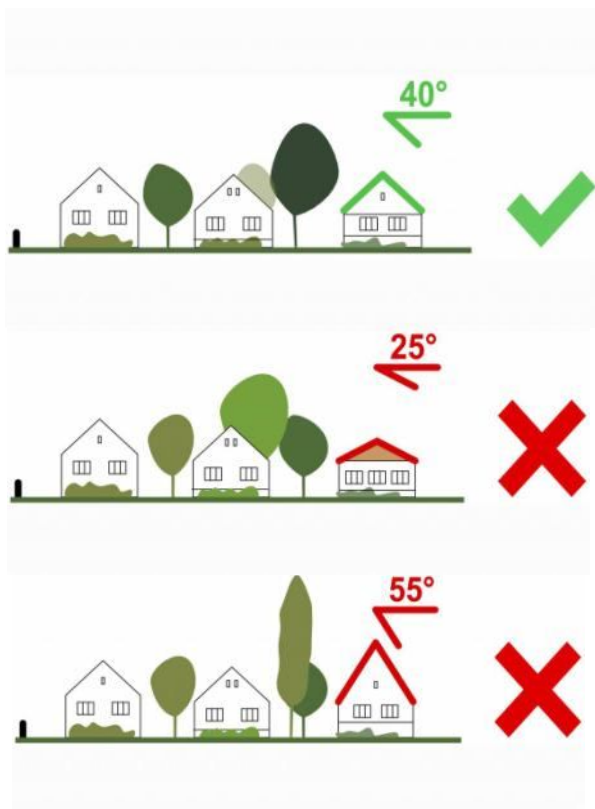

A szomszédos épületek homlokzatmagasság eltéréseinek kedvezőtlen településképi hatásai zárt jellegű, városi, kisvárosi utcaképek esetén kiélveződhetnek. A különböző magasságú házak takaratlan tűzfalainak megjelenése általában nem szerencsés.

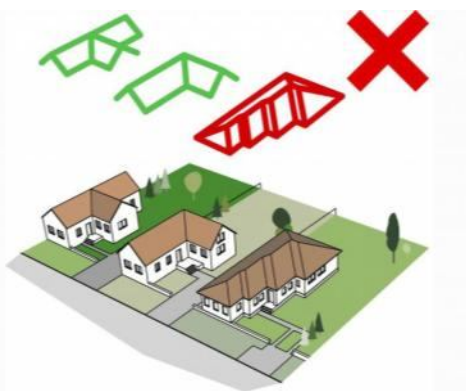
Két jelentősen eltérő magasságú – hosszútávon megmaradó - szomszéd közé kerülő beépítés esetén az épületmagasságok „lépcsőztetése” vezet általában harmonikus utcaképhez. A „lépcsőzést” legtöbbször nem célszerű egy épületen belül megoldani, mert az, átlagos szélességű telek esetén az épület kedvezőtlen, túlzottan mozgalmos tömegalakításához vezethet.

A fenti ábrákon zárt sorú beépítések szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula műemléki jelentőségű, helyi védett és mezővárosias területein jellemzőek.

Tetők

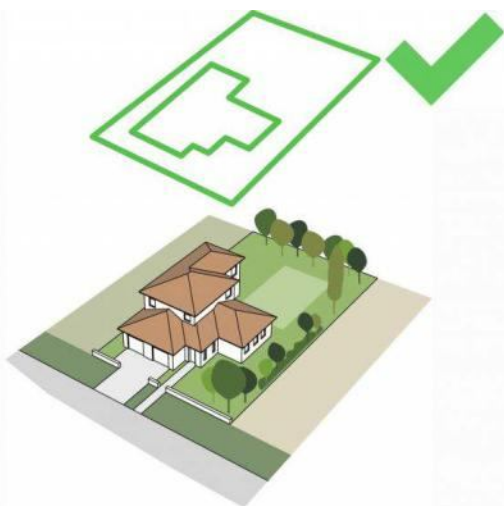
Az újonnan épülő épület tömegének meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek tetőzetének hajlásszögét. A szomszédokétól túlzottan eltérő hajlásszöggel épülő tetőzet megbonthatja az utcakép egységét. A magyar települési kultúrában a 40° körüli tetőhajlásszög általános, megfelelően az ország éghajlati adottságainak.

Az újonnan épülő épület tömegének meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek tetőzetének formai jellegzetességeit. A túlzottan mozgalmas, vagy a környező tetőfelületek jellegétől elütő új tetőzet megbonthatja az utca- és településkép egységét.

A fenti ábrákon szabadonálló és oldalhatáros beépítésű példák szerepelnek, amelyek elsősorban Gyula „alacsony intenzitású beépítések” területén jellemzőek.

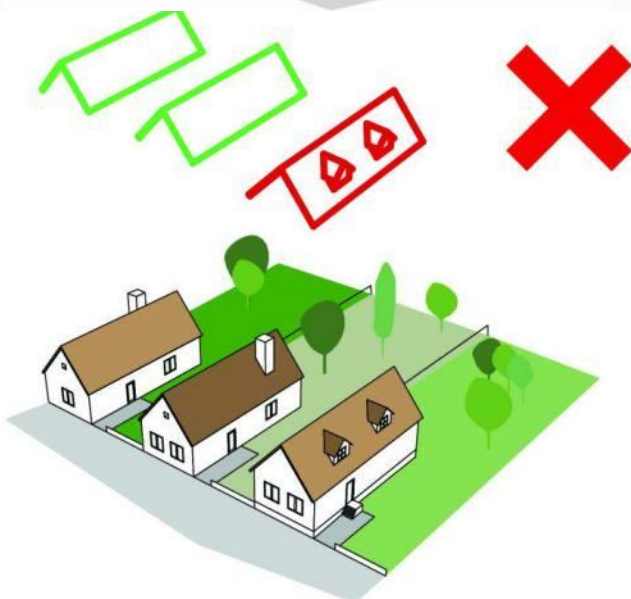

Tetők

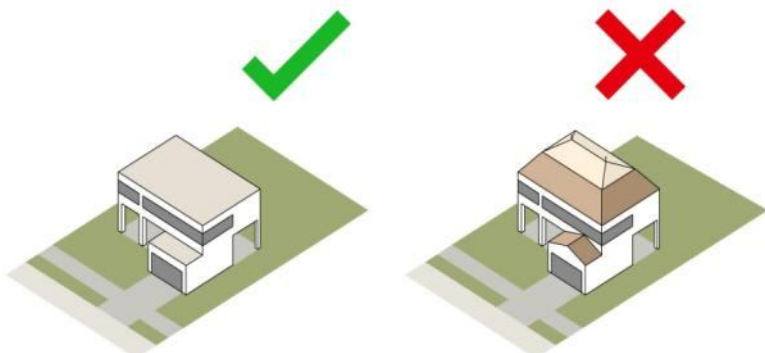
Mozgalmas tetőfelületek általában tágas, szabadonálló beépítésű telken álló, tagolt tömegű, „villa”-jellegű épülettömegek fölött nyújtanak elfogadható építészeti megoldást.

Környezetétől túlzottan elütő anyagú, színhatású, textúrájú tetőhéjzat alkalmazása általában kedvezőtlenül befolyásolja az utca- és településképet.

A tetőfelépítmények idegenek a hagyományos magyar települési kultúrától, hangsúlyos alkalmazásuk kedvezőtlen hatású az utcaképre.

Általában akkor jön létre az utca- és városképek szempontjából megfelelő megoldás, ha az épület tömegformájának, homlokatzélesztésének jellege, a választott „stílus” és a „fölötte” lévő tető formája, anyaghasználata összhangban van.

A fenti ábrákon szabadonálló és oldalhatáros beépítésű példák szerepelnek, amelyek elsősorban Gyula „alacsony intenzitású beépítések” területén jellemzőek.

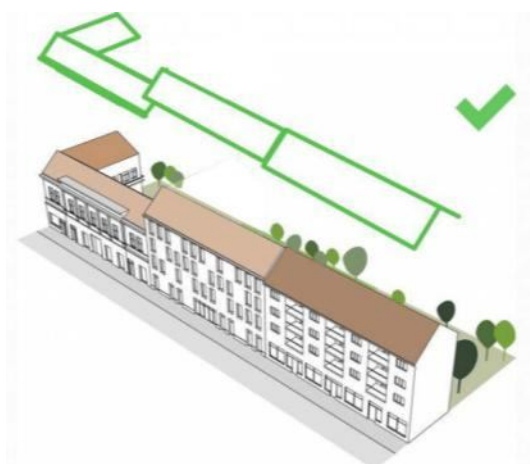
A szomszédos épületek tetőhajlás eltéréseinek kedvezőtlen településképi hatásai zárt jellegű, városi, kisvárosi utcaképek esetén kiélveződhetnek, mert az eltérő szomszédos tetősíkok közel kerülnek egymáshoz, ami vizuálisan zavaró lehet.

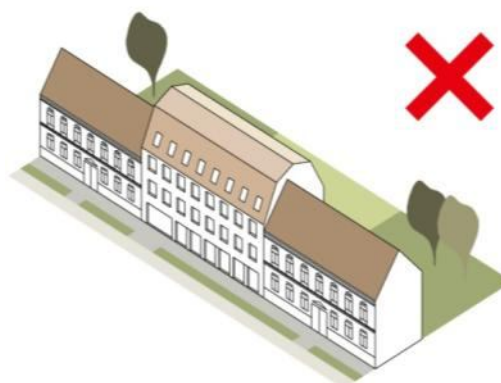
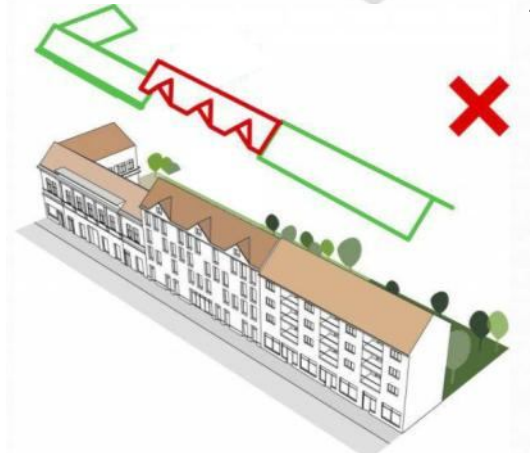
Az újonnan épülő épület tetőformájának meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek tetőzetének formai jellegzetességeit. A túlzottan mozgalmas, vagy a környező tetőfelületek jellegétől elütő új tetőzet megbonthatja az utca- és településképi egységét.

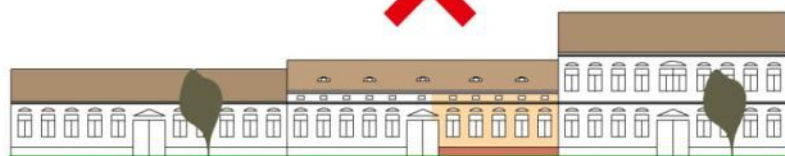
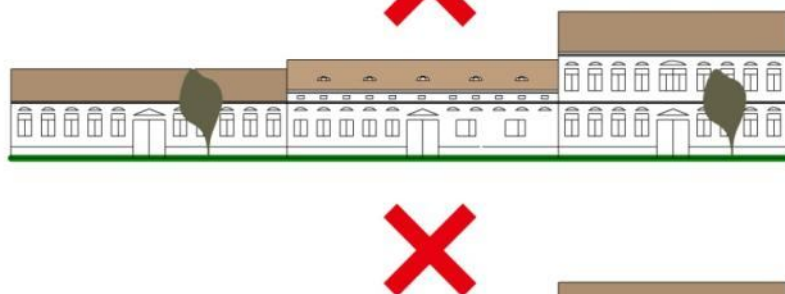
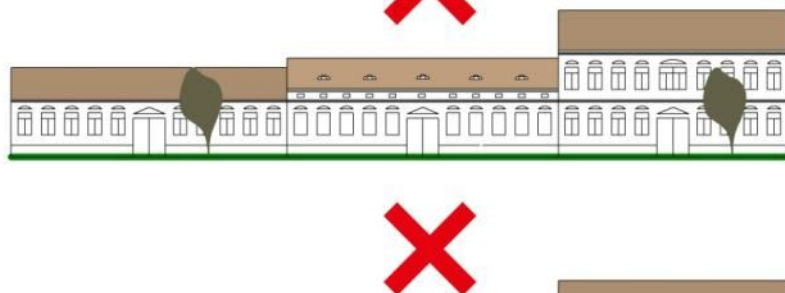
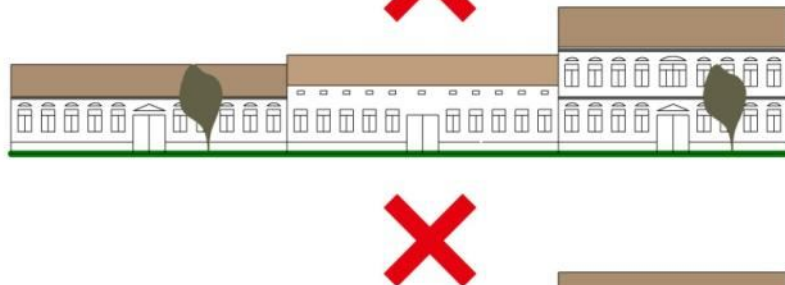
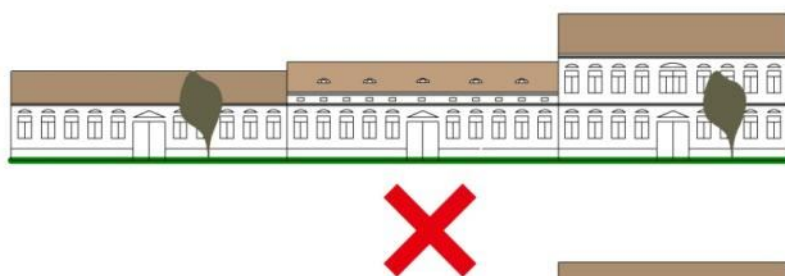
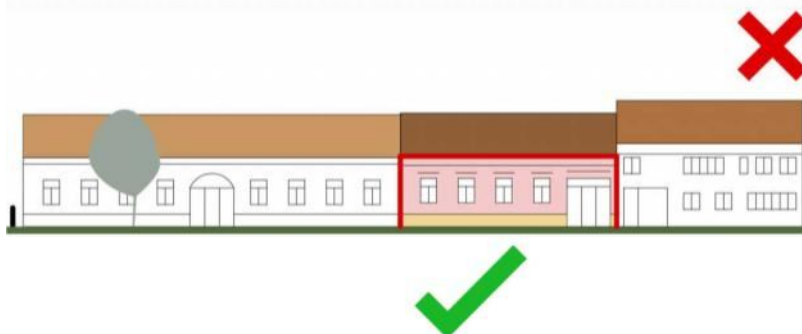
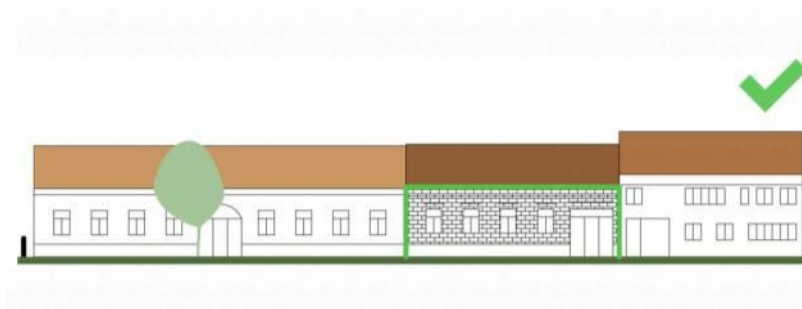

A manzárdtető a magyar városok történeti építészeti hagyományaitól idegen, alkalmazása nem szerencsés többszintes épületeken.

Az ábrákon zárt sorú beépítések szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula műemléki jelentőségű, helyi védett és mezővárosias területein jellemzőek.

Homlokzatképzés

Az újonnan épülő épület homlokzati kialakításának meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek homlokzatképzési jellegzetességeit. A színében, anyaghasználatában túlzottan változatos, vagy a környezetétől elütő új homlokzat megbonthatja az utca- és településkép egységét.

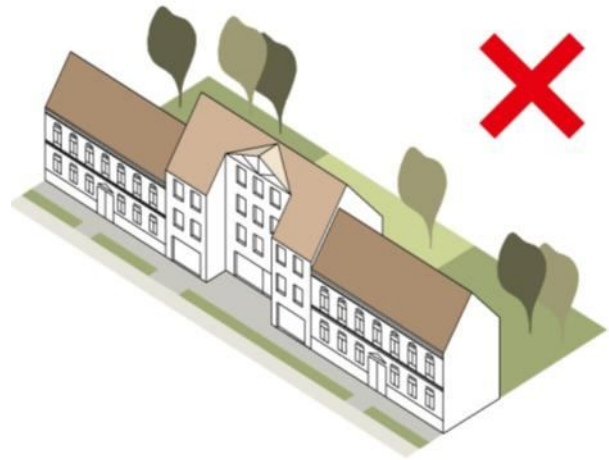
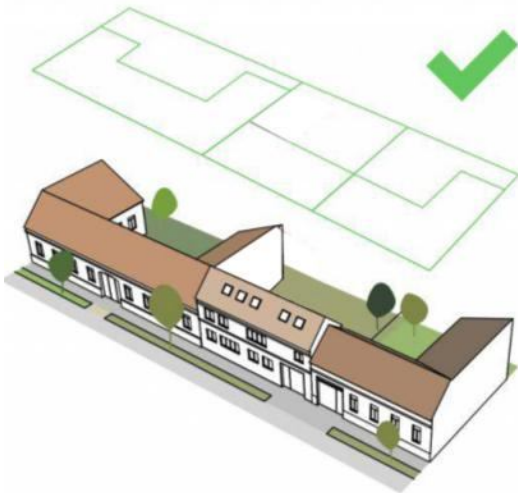
A felújítandó épületek esetében szerencsés megőrizni a homlokzatképzés jellegzetességeit, ha azok környezetükbe illeszkednek. A történeti épületek tagozatának eltávolítása, a nem megfelelő színezés az utcakép jellegének eltűnéséhez, harmóniájának felbomlásához vezethet.

Az újonnan épülő épület homlokzati kialakításának meghatározásakor figyelembe kell venni a környező épületek homlokzattagolásának főirányait. Gyula meglévő épületeinek többsége függőleges tengelyekbe rendezett álló formátumú nyílásokkal épült, így homlokzatuk alapvetően vertikális jellegű.

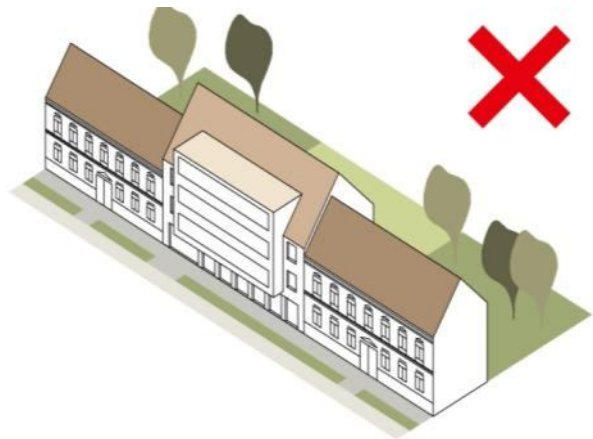
Meglévő történeti épület felújításakor, korszerűsítésekor törekedni kell a Gyula arculatát alapvetően meghatározó stílus jellegzetességek megőrzésére. A tagozatok eltávolítása a ház jellegének elvesztéséhez vezet, ahogy általában kedvezőtlenül befolyásolja a homlokzati megjelenést és ezzel az utcaképet a nyílászárók osztásának elhagyása, de méginkább azok formájának, tengelyrendszerének megváltoztatása. A felújításkor szerencsés az egész épület egy egységként való kezelése, a teljes homlokzat egységes felújítása, függetlenül a tulajdonok megoszlásától.

A fenti ábrákon zárt sorú beépítések szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula műemléki jelentőségű, helyi védett és mezővárosias területein jellemzőek.

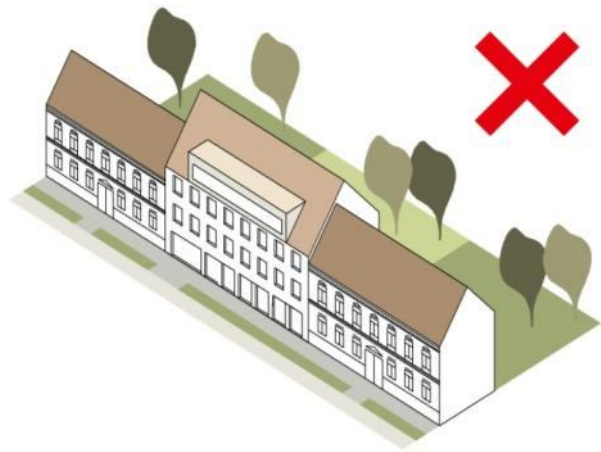
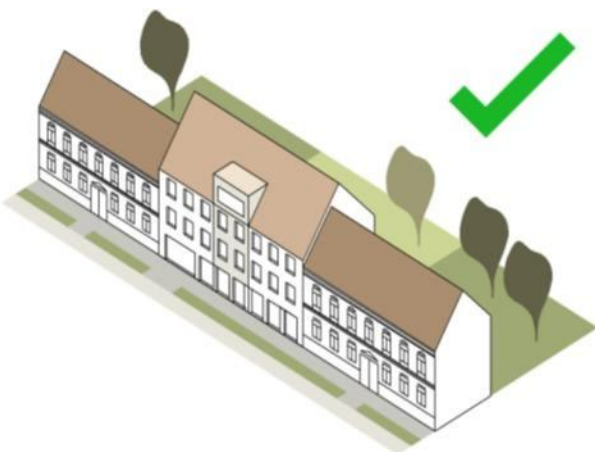
Az alábbi ábrákon zárt sorú beépítések szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula műemléki jelentőségű, helyi védett és mezővárosias területein jellemzőek.

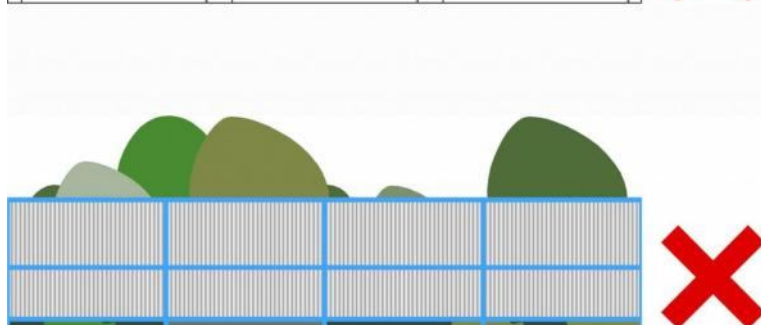
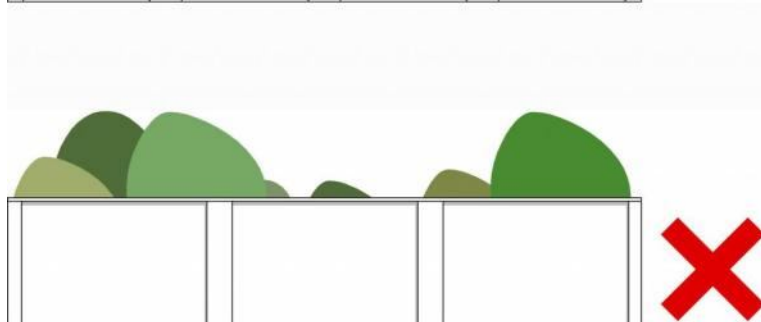
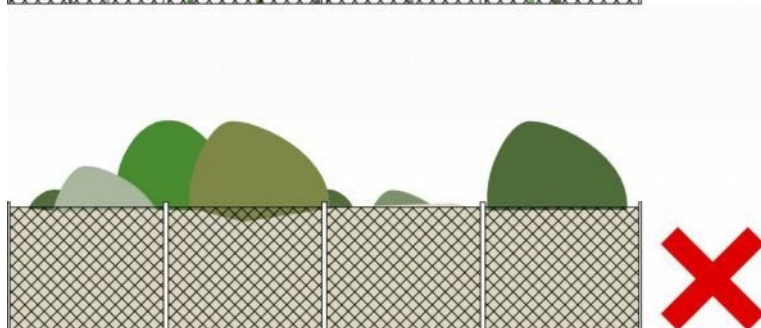
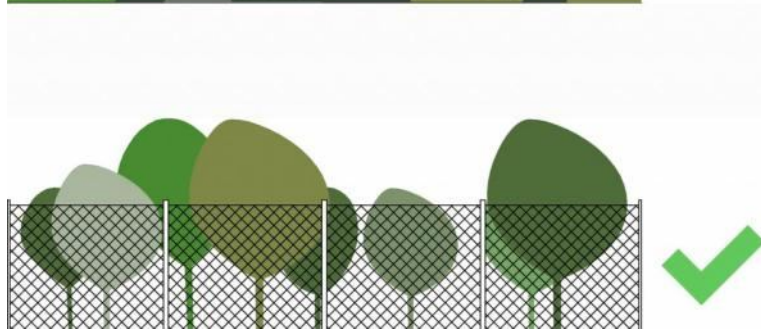

Gyulán a történeti épületek túlnyomó hányadának főhomlokzata az utcai építési vonalon áll. Az építési vonaltól való túlzott eltérés, a főhomlokzat síkjának ki-beugratása könnyen megtöri a harmonikus utcaképet.

A homlokzat síkjából kilépő zárterkélyekkel, konzolos szerkezetekkel épülő házak általában akkor nyújtanak megfelelő utcaképet, ha a homlokzat síkjából kilépő épületrészek nem haladják meg a homlokzat hosszának a felét. Legtöbbször kedvezőbb homlokzat jön létre, ha az alapsíkból kilépő szakaszokat megosztják, alkalmazkodva az utcaképek jellemzően vertikális tagolásához. Ugyanezen arányok követése javasolható a tetőfelépítmények esetében is.

Kerítések

A kerítés az épületeknek az utcaképet alapvetően befolyásoló kiegészítője, ezért formájának, anyagának meghatározásakor figyelembe kell venni a terület jellemzőit a szomszédos telkeken alkalmazott megoldásokat. A „zöldövezeti” jellegű területek oldott településképeinek alapfeltétele a telkek átláthatósága, ezért ezeken a területen tömör, vagy az átláthatóságot gátló megoldások (pl. nádszövet) alkalmazása nem szerencsés.

A kerítések anyagának éppoly igényesnek kell lenni, mint az épületekének, ideiglenes jellegű megoldások, környezetbe nem illő anyaghasználat akadálya lehet az utcaképek harmonikus alakításának.

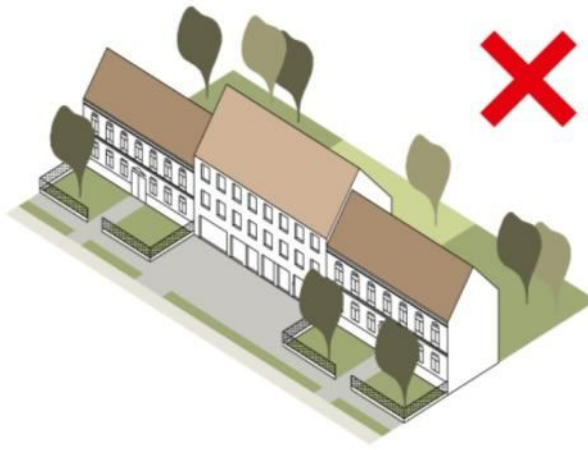
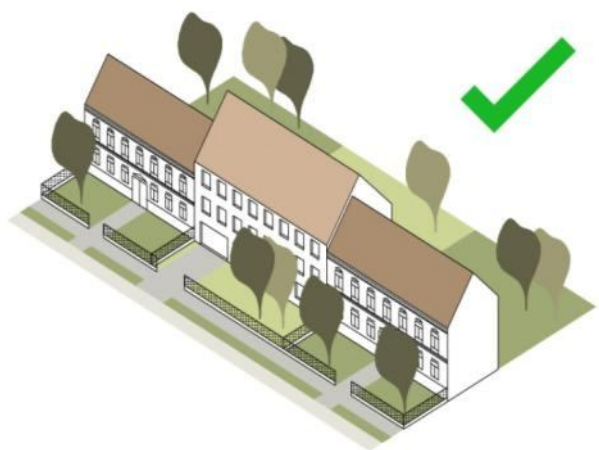
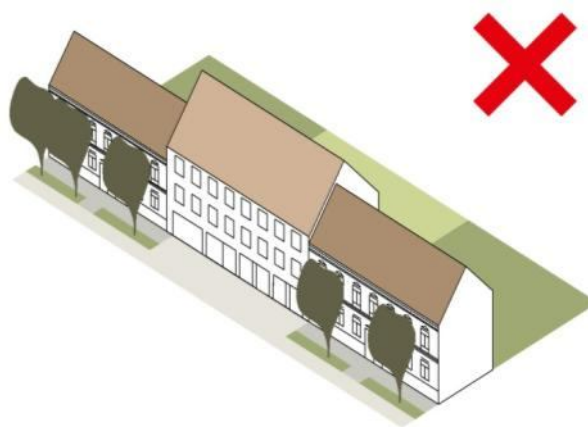
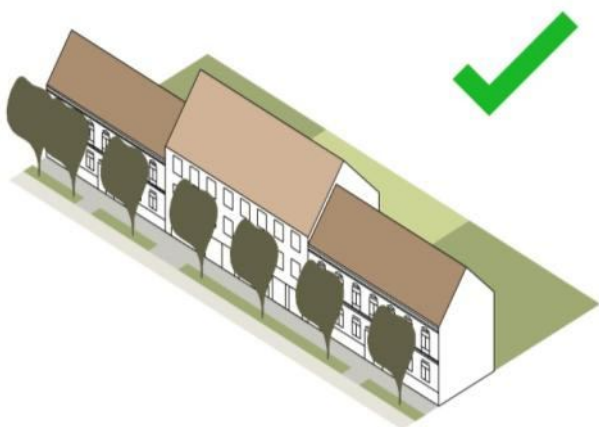
Kerítések
Előkeres beépítés esetén tömör kerítés alkalmazását kerülni kell.

Zöldfelületek

Az előkerteket lehetőség szerint zöldfelületként, ténylegesen „kert” módjára kell kialakítani. Az előkert egy részének leburkolása, csak indokolt esetben, az épületekbe történő bejutás céljából elfogadható.

Az épületek előtti közterületek zöldsávját meg kell őrizni és ténylegesen zöldfelületként kell kialakítani, lehetőség szerint többszintű növényállomány ültetésével. A zöldsáv egy részének leburkolása, csak indokolt esetben, az épületekbe történő bejutás céljából elfogadható.

Szerelvények

A külső- és tetőszelvények, klímák, antennák, parabolavevők, stb. utca- és településképi hatása rendkívül kedvezőtlen, ezért rejtetten, közterületről nem láthatóan kell elhelyezni őket.

Napenergiát hasznosító tetőszelvények telepítésekor törekedni kell arra, hogy a berendezések ne nyomják el a tetőfelületeket.

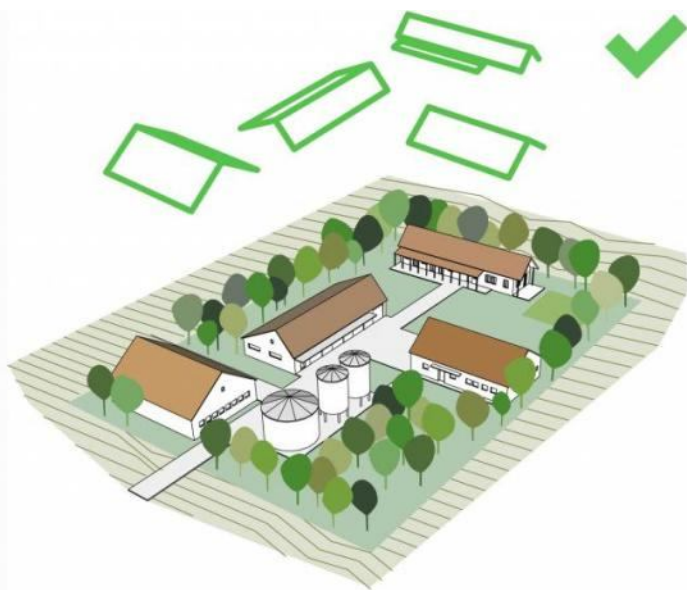

Tanyák, majorok

A hagyományos gyulai tanyák, majorok, külterületi gazdasági egységek különböző funkciójú terei általában önálló – szabadon álló - épületekben kaptak helyet, a terjedős épülettömegek nem voltak jellemzőek. Utóbbiak alkalmazása legtöbbször tájképi szempontból sem szerencsés.

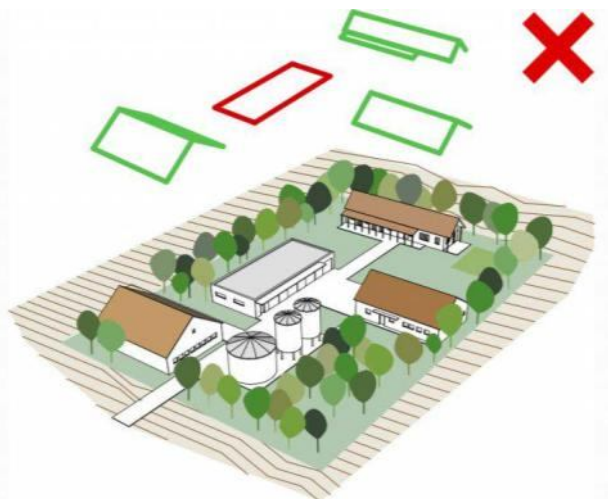
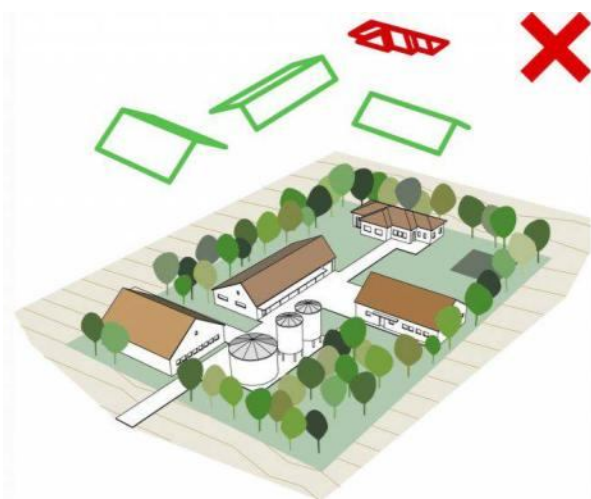
A fenti ábrákon tanyák és majorok szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula „egyéb” területein jellemzőek.

Tanyák, majorok

A hagyományos alföldi tanyák, majorok, külterületi gazdasági egységek épületei általában a legegyszerűbb tetőformával (nyeregtető, félnyeregtető) épültek, a változatos összképet a teljes épületegyüttes önmagukban egyszerű elemei adták. Bonyolult, kontyolt tetőidomok, lapostetők egyáltalán nem voltak jellemzők. Utóbbiak alkalmazása legtöbbször tájképi szempontból sem szerencsés.

Az ábrákon tanyák és majorok szerepelnek példaként, amelyek elsősorban Gyula „egyéb” területein jellemzőek.

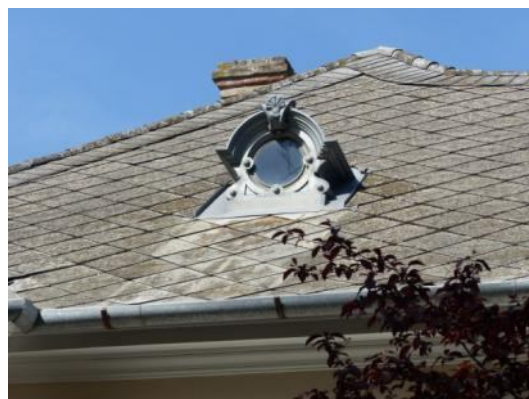
Gyula építészeti örökségének túlnyomó hányada viszonylag egyszerű, homlokzati megjelenésében szimmetrikus, metszetében sokszor aszimmetrikus (utca felől térdfalas, süllyesztett fedélszékhű), különösebb felépítmény nélküli nyeregtetővel épült. Bonyolultabb tetőfelépítmény csak a városközpont néhány frekvenciált későeklektikus-szecessziós stílusú épületén látható.

A történeti korszakokban manzárdtető ritkán fordul elő, inkább XX. századi épületeken látható, de kijelenthető, hogy általában az alapvető építészeti hagyományoktól idegen. A XX. század második felétől, a modernista építészet térhódításával jelennek meg a lapostetők, jónéhány településépítészeti konfliktus forrásává válva.

A magastetők héjazatának anyaga a településkép harmóniájának fontos összetevője. A hazai meteorológiai viszonyokhoz, az építéstechnikai adottságokhoz, Gyula történetileg kialakult sziluettjéhez alapvetően a (lehetőleg természetes színű, texturájú) pikkelyfedések illeszkednek. A „pikkely” kifejezés itt elsősorban arra utal, hogy viszonylag kisméretű elemek egymásra takaró rendszeréből áll össze a fedés, amely struktúra a legkülönbözőbb méretű és geometriájú tetőfelületek fedésére alkalmas.

TAGOZATOK, ÉPÜLETORNAMENTIKA

Gyula történeti építészetének alapvető jellegzetessége a legkülönbébb építészeti tagozatok alkalmazása. A házak túlnyomó részének alapfelépítése, tömegformálása lényegében megegyezik, a korstílus követelményeinek tagozatok és épületornamentika alkalmazásával feleltek meg. A tagozatrendszerek kezdetben a klasszikus formatan szabályai szerint alakultak, a későeklektika és szecesszió korában azonban fokozatosan egyedivé váltak.

Szeecessziós ízű, naturális formavilágú napraforgó-minta egy egyéb részleteiben inkább későeklektikus jellegű polgárházon.

Eklektikus tagozatok utcával párhuzamos tömegű házon. Az épülettagezatok minél plasztikusabb megformálása gyakorlati jelentőséggel is bírt. Az erősen kiülő szemöldökpárkány esztétikai szerepe mellett a csapóesőtől is védte az alatta elhelyezkedő nyílászáró szerkezetet.

ABLAKOK

A helyi építészeti örökségre általában az egyszerű tömegformálás jellemző, éppen ezért is kaptak nagyobb hangsúlyt a nyílások. Az ablakok keretezésére, a nyílászárók asztalosszerkezetének igényes kialakítására különösen nagy energiákat áldoztak.

Az 1801-es tűzvész után kialakult későbarokk-klasszicista településképf fontos hangulati elemei a korszakra jellemző kifelé nyíló ablaktáblák.

BEJÁRATOK

A bejáratok kitüntetett pontjai az épületeknek, ennek megfelelő megformálással. Igaz ez a keretezésre, amely általában tagoltabb, mint az egyéb nyílászáróké, és igaz a nyílászáróra, amely egyedi iparosmunka.

KAPUK

A kapuk jelentőségét nem lehet túlhangsúlyozni. A kapuszárnyak igényes, „strapabíró” szerkezetek a legkülönbözőbb tagozatokkal, kovácsoltvas kiegészítőkkel. Természetesen már a kapunyílás is megkapja az őt megillető frekventált helyet és kiképzést. Mennyire más ez, mint korunk lélektelen garázskapui!

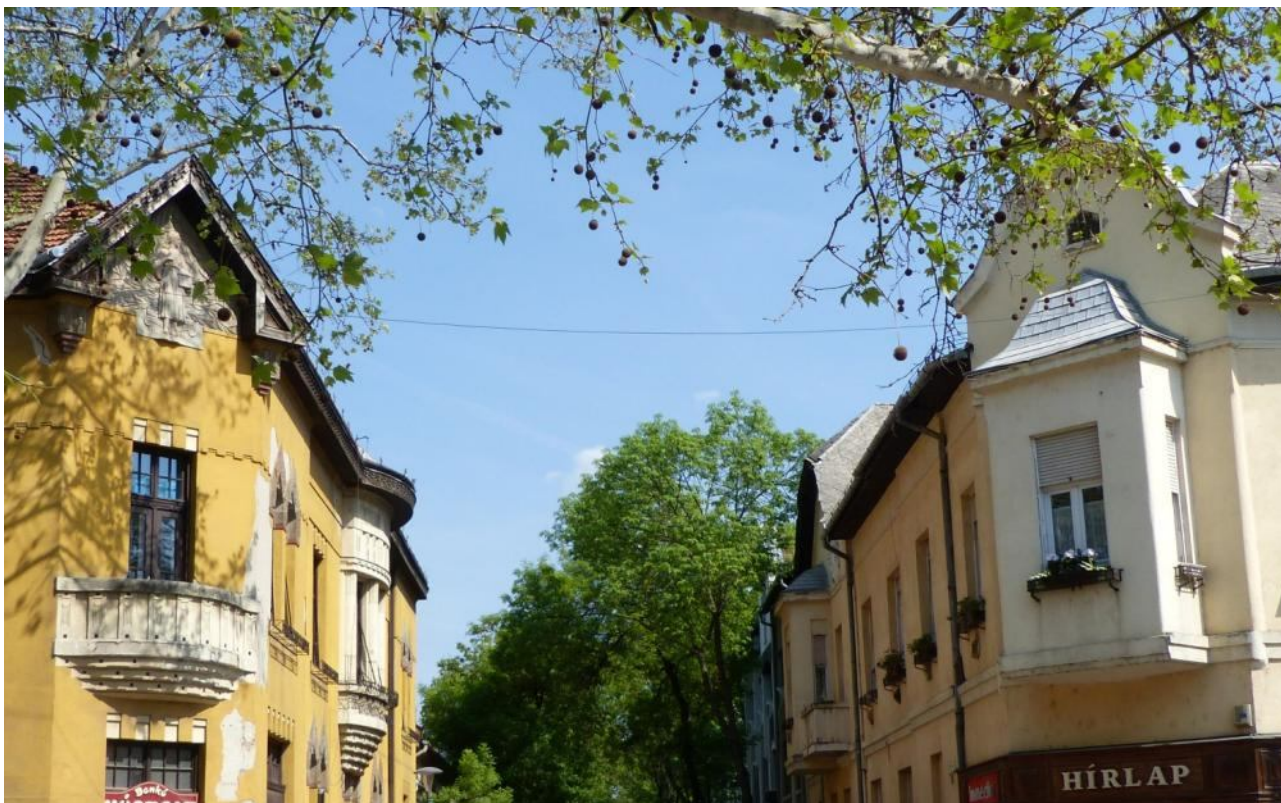

ERKÉLYEK

A történeti stíluskorszakoknak és a kortárs építészetnek is kedvelt motívumai az erkélyek, zárterkélyek, a homlokzati síkból kiugró konzolos épületrészek. Szerepük régen mindenekelőtt a reprezentáció, kiemelt fontosságú építészeti tengelyek hangsúlyozása volt, napjainkban elsősorban a beépíthető alapterület maximalizálása céljából építik a különben viszonylag bonyolult konzolos szerkezeteket.

Fontos hangsúlyozni, hogy a hagyományos építészetben a kiugró épületrészeket a szerkezet erőjátékának, az építészeti formálás tektonikai rendjének megfelelően hangsúlyos konzollokkal, netán atlaszokkal támasztották alá, abban az esetben is, ha ezt a tényleges tartószerkezet nem igényelte. Így volt megnyugtató a szemnek. Ettől az alapelvtől csak a két világháború közötti időszak modernista építészetében kezdtek eltérni.

Kardinális kérdés a homlokzatképzés és az utcaképek egyensúlyának szempontjából a homlokzati alapsík és az abból kilépő felületek aránya. A statikai törvények és a megnyugtató vizuális megjelenés összefüggéseinek is megfelelően leszögezhető, hogy az alapsíkból előreugró elemek optimális aránya a teljes homlokzati hossz egyharmada, legfeljebb fele.

ÁRNYÉKOLÁS

A klíma megváltozása elengedhetetlené teszi az épületek hővédelmének, ezen belül a nyílászárók külső árnyékolásának megoldását. Szerencsére mindig „kéznél lévő”, történetileg jól bevált megoldás a zsalugáter, amely hajdan az ablakok jelentős része előtt megtalálható volt. Elegáns, házainkat öltöztető szerkezet, amely az esetek döntő többségében pozitív módon befolyásolja a homlokzati megjelenést. Kényelmesebb a redőny kezelése, ennek beépítése azonban csak akkor optimális az utcakép szempontjából, ha szerkezete (redőnyszerkevény, vezetősín) rejtve marad.

NAPELEMEK, NAPKOLLEKTOROK

A technika fejlődése újabb és újabb kihívások elé állítja az építészet. Ezek közül az egyik legfrissebb a napelemek, napkollektorok elhelyezése. Történeti épület esetében gyakorlatilag kizárható, hogy a berendezések javítsák azok utcaképi megjelenését. A képeken látható megoldások erénye, hogy a készülék hagyja élni a tetőfelületet. Legszerencsésebb, ha az elemeket egyetlen síkidomná összefogva, jól átgondolt, „high-tech” jellegű építészeti elemként telepítik.

KERÍTÉSEK

A kerítések az utcaképek legfontosabb épített kiegészítő elemei, amelyek vagyonvédelmi funkcióik mellett fontos térformáló szereppel is bírnak. Igényes építészeti kialakításukkal sokszor az épületekkel egyenrangúvá válhatnak.

Általánosságban elmondható, hogy előkert nélküli, utcafrontos beépítésnél tömör kerítést alkalmaztak, ennek anyaga lehet deszkapalánk, de épített szerkezet is. A nyerstégla homlokzatú kerítések az épületeken alkalmazott jellegzetes tagozati megoldások egyszerűbb variánsai tűnnek fel.

A kerítés archaikus formája a deszkapalánk.

A lazább, oldottabb utcaképet alkotó előkertek területén az áttört kerítés dívik, mely falazott pillérek közötti betételemekből áll. A betétek lehetnek hézagos lécburkolatból, de igényesebb, tartósabb megoldásként kovácsoltvasból, vagy merev, ún. heidecker-hálóból is. Az utcakép szempontjából semleges, nem zavaró az egyszerű drótháló alkalmazása.

Az előkert beépítések hagyományos kerítéstípusa markáns téglapillérekkel épült.

RÉSZLETEK

Az egyedi, váratlan részletek rendkívül fontosak a településképi arculat szempontjából: személyessé teszik a várost.

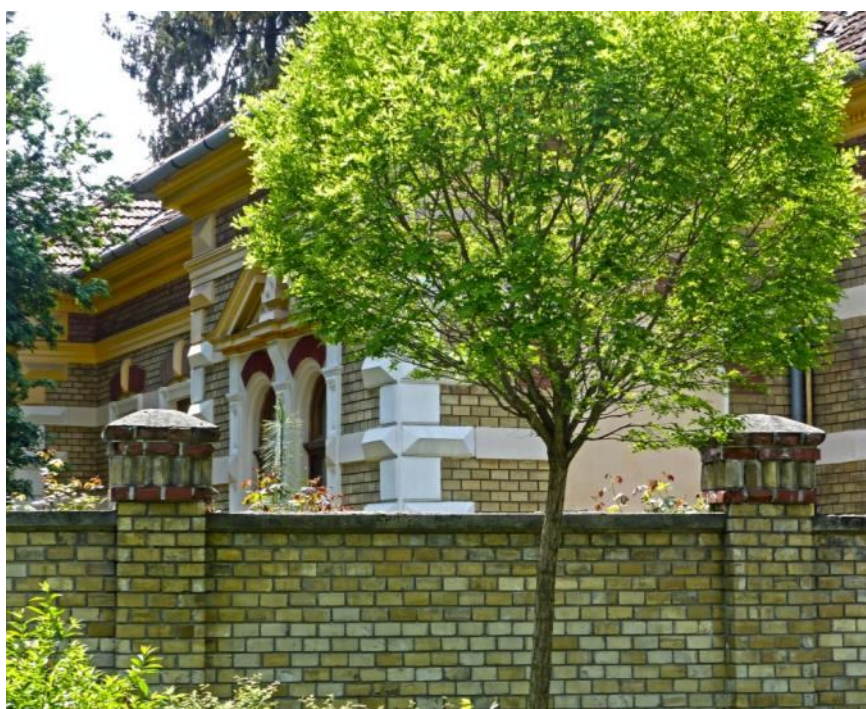
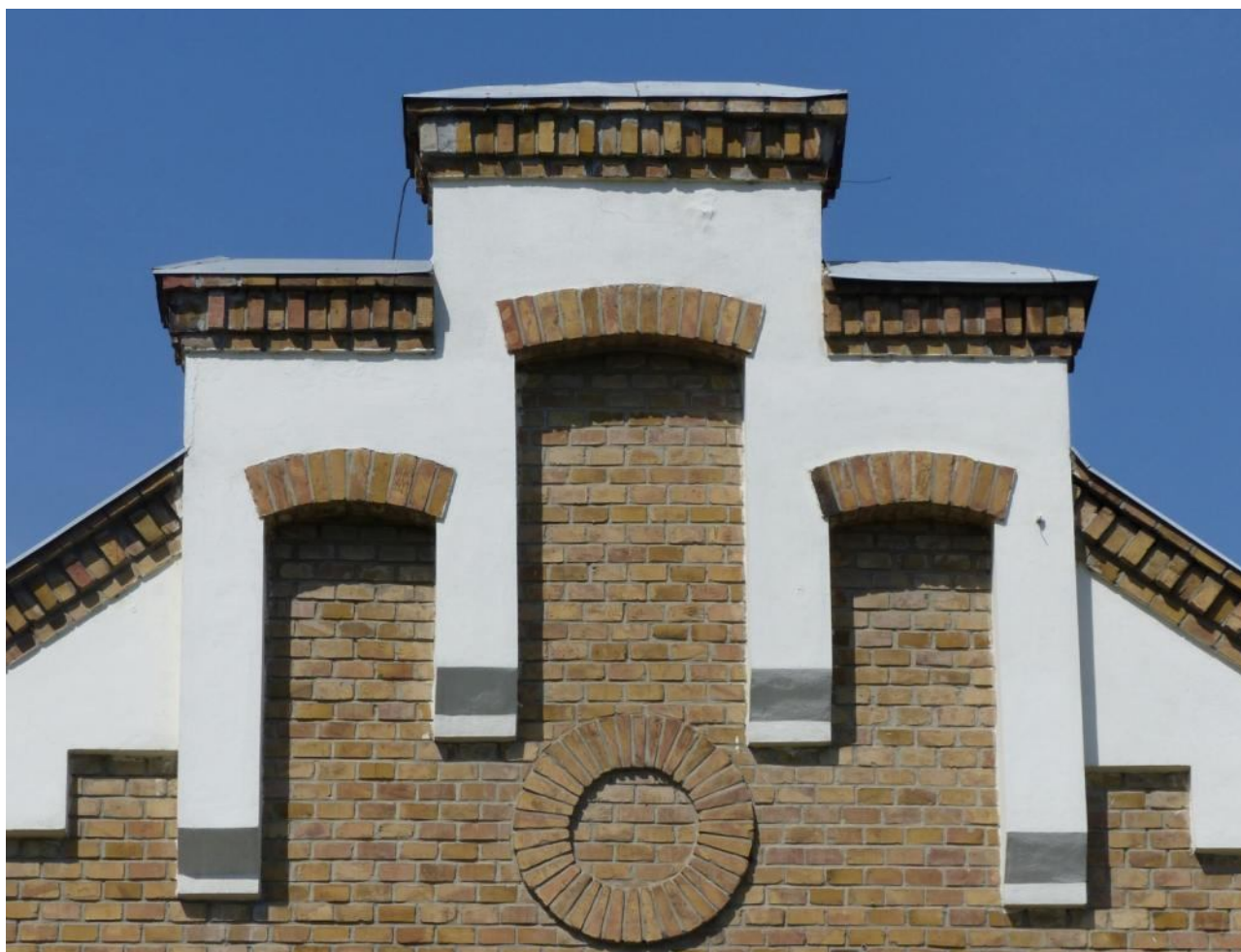

A TÉGLA

A Dél-alföldi mezővárosok, így Gyula építészetének alapvető „brand”-je a téglá, amelyet a régiek egyszerűen csak „kőnek” neveztek jó alföldi szokás szerint. Textúrájának időtlen szépsége, melegsége miatt nemcsak a történeti korokban, hanem napjainkban is kedvelt burkolóanyag. A legegyszerűbb formanyelvű épületet is „feldobja” és a legharsányabbat is segíti a környezetbe illeszkedni, „viselkedni”.

A téglá az építészet számára egyszersmind a „földből vétetetttség” metaforája is, amelynek alkalmazása immanens jelentéssel ruházza fel az épületeket.

A történelmi korokban az egyszerű építetők, pallérok, neves építészek egyaránt hihetetlen fantáziával használták fel a különféle téglafajtákat. Természetesen ezt azért tehették, mert a korabeli téglagyárak mind formában mind színárnyalatban többféle téglát gyártottak és egyedi igényeknek is eleget tettek. A fagyálló téglák népszerűségét a széles rétegek számára elérhető árának, tartósságának és esztétikusságának köszönhette. Gyakorlatilag évtizedekig semmiféle karbantartást nem igényel és a legegyszerűbb homlokzat is látványos a kellemes textúrának köszönhetően.

A téglá és sgraffittó-vakolat együttes alkalmazása a gyulai szecesszió kedvelt homlokzatképzési technikája.

Gyula építésze és a téglá kapcsolatának szokatlan intenzitása minden bizonnyal a település környezeti identitásának alappillére: a vár körül kialakult mítoszoknak is köszönhető. Ezek szerint a gyulai Közép-Európa egyetlen téglavára, s mint ilyen kuriózumszámba megy. Téglavár természetesen több is van, s paradox módon a vár falai eredetileg vakoltak voltak, ahogy a költő Zrínyi is írja a Szigeti veszedelem második énekében: *„Haminckétezer török megszállá Gyulát, Petráf besáncolá az maga táborát, Negyven ágyuval kezdé törni bástyáját, És földre rontani szép fejr kőfalát.”* Ennek ellenére a történetiséget magukban hordozó érett téglavárfalak máig szinte kényszerítő erővel hatnak a város építészeire, hogy a lehetséges módon, a maga anyagszerűségében megmutassák épületeiken a téglafelületeket.

Tégla felületek kortárs épületeken. A téglaburkolat alkalmazásának pozitívumai leginkább akkor domborodnak ki, ha a burkolat valóban burkolat és nem felragasztott „tapéta” csupán.

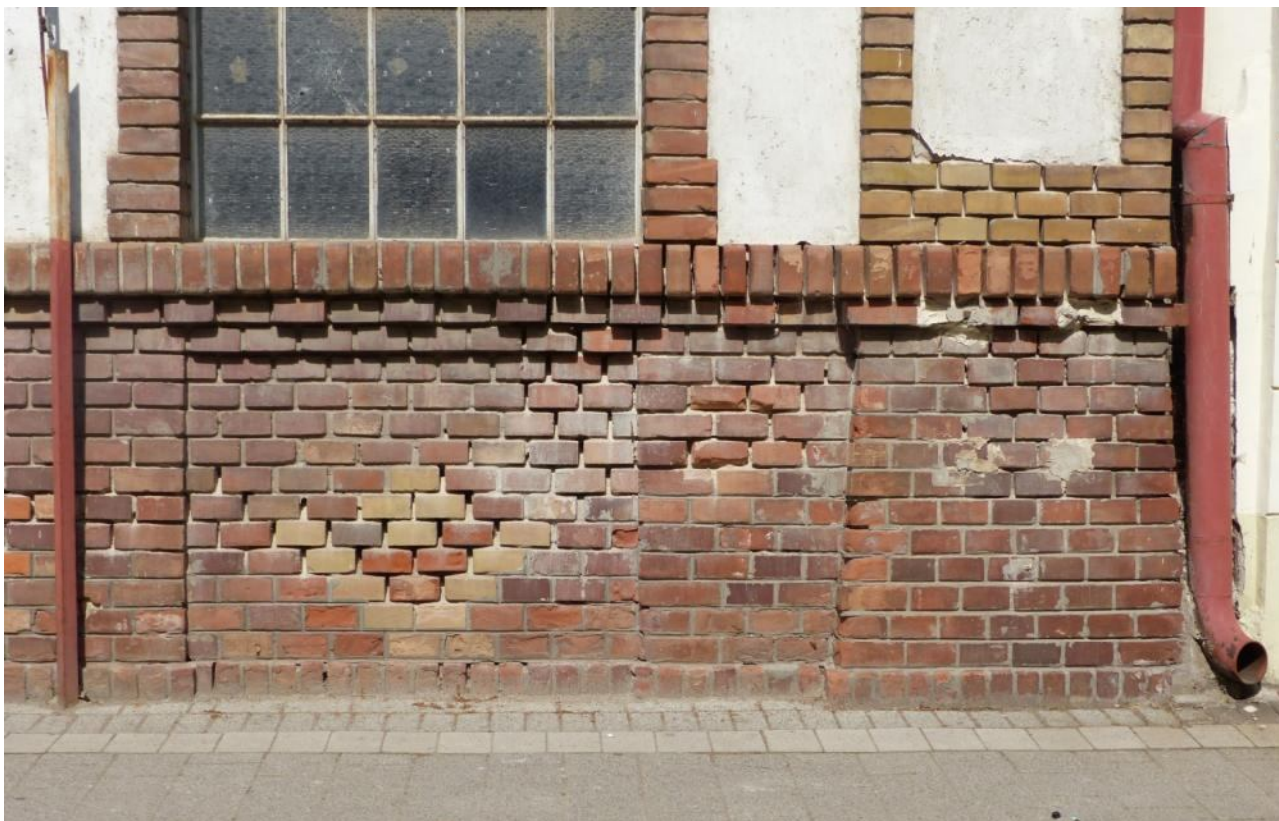
A téгла textúrájának szépsége nemcsak építészeti elemként, felületi dekorációként tud megnyilvánulni, de tényleges falazóanyagként is.

LÁBAZATOK

Az épületek lábazata úgy esztétikai, mint műszaki szempontból kiemelt jelentőségű. A lábazati zóna a ház talapzata, erőt kell, sugározzon, így a történeti építészetben szinte kizárólagos a pozitív, falsíkból kiugró lábazat. A szerkezetet mindig igyekeztek tartós anyagból építeni, a csapóeső, a fagyok és egyéb meteorológiai hatások miatt. Legegyszerűbb kialakítású a festett vakolt lábazat, gyakori a fagyálló téglák alkalmazása, a XIX. század végétől terjedt el a működő, de különös módon nem ritkák a terméskő burkolatok sem.

JÓ PÉLDÁK

A hagyományokhoz való korszerű viszony nem csak a megőrzést, hanem az organikus fejlődést is magában hordozza. Még egy olyan komoly építészeti örökséggel bíró város, mint Gyula sem válhat múzeummá, skanzenné, az élő város sajátossága a folyamatos megújulás, ahogy az élet alapfeltétele is a sejtek állandó cserélődése miközben a szervezet önazonos marad.

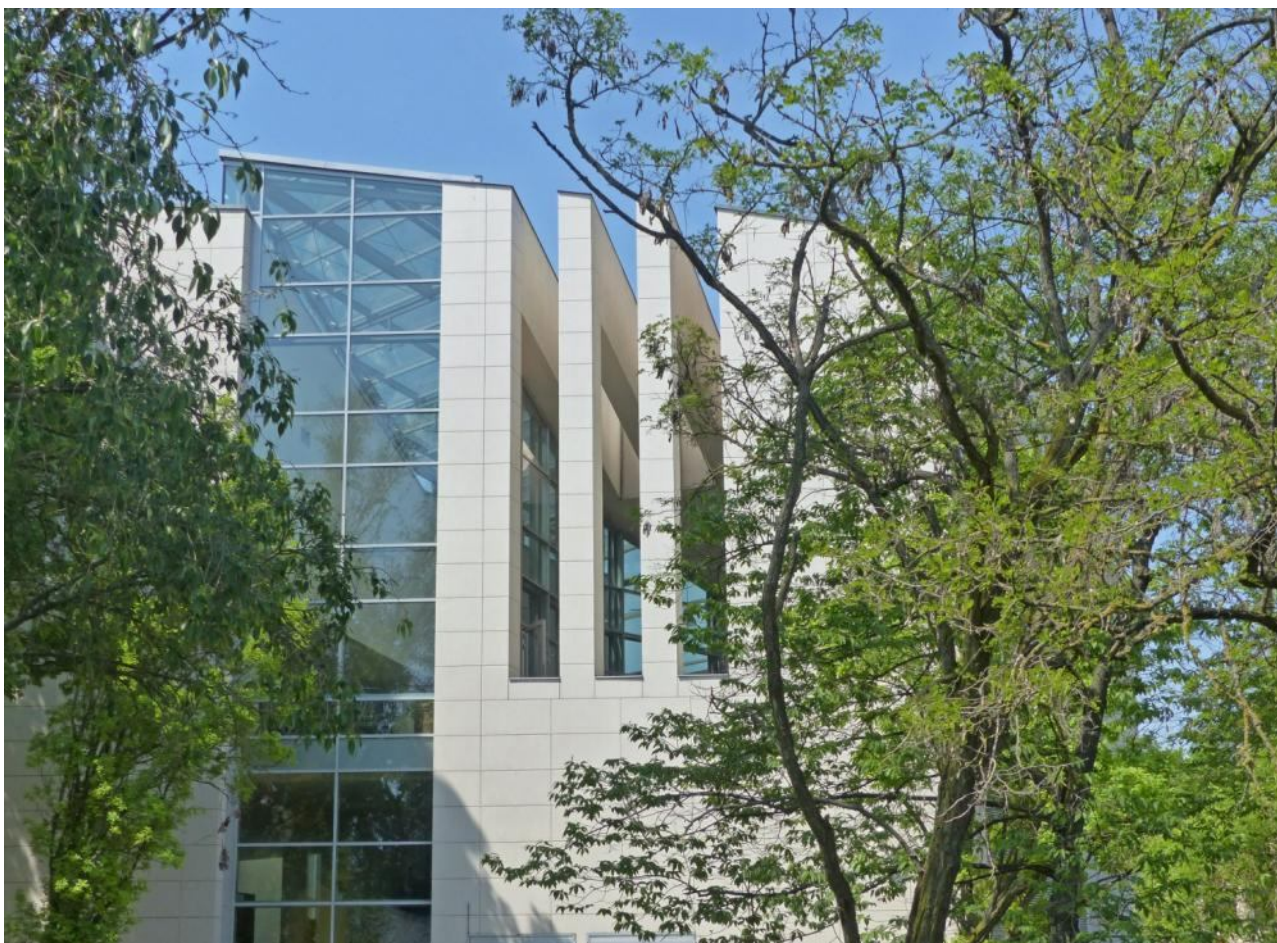
Felelősség, ugyanakkor nagy megtiszteltetés is folytatni, részesévé válni a hagyománynak, kapcsolódni a kulturális folyamatosságba, egy újabb - és nem a leggyengébb - láncszemét létrehozva a tradícióknak. Vagy vállalni a megszokottól, már jól beválttól eltérőt, az „új” kockázatát. A kontinuitás fenntartása természetesen nem a minden áron való ragaszkodást jelenti a múlt emlékeihez, értékrendjéhez, hanem az évszázados építési, fejlődési folyamatba való szerves illeszkedést. Ez természetesen magas fokú "empatikus" készséget követel meg öröklött értékeinkkel szemben és nem utolsó sorban a kompromisszumokra való hajlandóságot. A cserébe kapott organikus fejlődés lehetősége viszont nem akármilyen súlyú tényezőként esik latba.

A Posta igényesen megformált kortárs épületén a tervezők a téglaburkolat alkalmazásával utaltak az alföldi hagyományokra, miközben a tömeg és a részletek alakításakor XX-XXI. század fordulója építészetének jellegzetes megoldásait alkalmazták. A kisebb tömegekre bontott additív formálás a terjedelmes épület környezetének léptékéhez való igazodását szolgálja

A legújabb építészeti törekvéseket a Fürdő bővítése jeleníti meg.

Az Erkel-ház bővítése a műemléknek kijáró tisztelettel viselkedik, belesimul építészeti, városépítészeti környezetébe, ennek ellenére nem archaizál, vállalja korát.

Gyula jelenkori építészetének alapvető tendenciája a téglarchitektúra hagyományainak felelevenítése, újraértelmezése.

A szépen kivitelezett nyerstégla burkolat megteremti a kapcsolatot a megelőző korokkal. A téglák használata nem csak tradíciók megtartása miatt szerencsés, de eleve „öltözteti” a házat a felületek további tagolása nélkül. A szépen rakott téglafal önmagáért beszél, textúrája emberléptékű, ugyanakkor jól kiemeli a formákat és kiválóan ellenpontozza a környezetben található vakolt falsíkokat.

Intenzív területhasználatú beépítés a városközpontban. A tervezők az adekvát építészeti formát a középkori nőtt városok szeszélyes vonalvezetésű, festői utcáiban keresték.

Az arányos homlokzatú modern társasház szépen illeszkedik a vízparti környezetbe. A környezet felé tett legfontosabb építészeti gesztusa a viszonylag meredek hajlású csonkakontyos magastető.

A megújuló közterületek kisépítményeinek igényes kialakítása rendkívül fontos a településkép szempontjából. A korszerű kisarchitektúra kontraszthatása kiemeli a tradicionális környezetalakítás értékeit is.

A kereskedelmi-szolgáltató, logisztikai és üzemi funkciójú területeket a közgondolkodás sokszor összekapcsolja a környezeti, építészeti sivársággal, holott az igényes industriális építészet mindig a fejlődés élvonalában járt.

A technológiai innovációt mai eszközökkel kifejező épületek komoly marketingszereppel is bírnak az azokat építtető vállalkozások számára, amellett, hogy a településképp értékes elemei.

A gazdasági célú létesítmények tiszta funkcionális logikája markáns építészeti megfogalmazással párosulva vonzó építészeti környezetet teremt.

A „magánérős” beruházásban épülő családi házak mindenkor az építési tevékenység meghatározó szegmensét jelentik, amelyek számarányuknál fogva alapvetően befolyásolják a településképi alakulását. Különösen igaz ez az alföldi mezővárosokra – így Gyulára is -, ahol a „várostest” jelentős részét „alacsony intenzitású” beépítések adják. Elsődleges fontosságú ezért, hogy az egyedi igények kielégítése mellett a településképi arculatba is illeszkedő épületek szülessenek.

A magyar „vidék” építészetének megszokott elemei jelennek meg a képeken látható lakóházakon. Fehér falak, piros cseréptető, egyszerű tömeg. „Ház formájú ház.” A jól ismert megoldások alkalmazása mellett is egyértelmű az építés kora, nincs régieskedő cizellálás, múltidéző nosztalgia, az összkép mégis derűs, harmonikus.

A környezetet
tisztelőben tartó,
egyszerű
tömegformálású,
sallangmentes kortárs
épületek, minimális
utalással a történeti
építészet
formakincsére.

A településképi illeszkedés kézenfekvő módja a „készen kapott” környezeti minták átvétele, akár archaizáló megoldások alkalmazásával is.

Ahogy helye lehet a tradíciók radikális újraértelmezésének is, ha az építészeti, gondolati igényességgel párosul.

Egyszerűségében elegáns ház egy Kádár-kocka értő újrahangszerelésével. A mívés nyílászárók önmagukban is öltöztetik az épületet.

A kortárs építészeti felfogásnak is tere van a hagyományos települési környezetben, ha a megörökölt adottságok tiszteletben tartása és nem „felülírása” jellemzi. A megszokott formák absztrahálása révén áll elő a korszerű, egyedi tömeg.

A modernizmus formavilágának és a tradicionális magyar építési kultúra legfontosabb elemeinek ötvözésével jött létre a korszerű családi házak egyik jellegzetes csoportja Gyulán.

Rendkívül frappáns tömegalakítású épület – az ablakcsoport melletti íves forma a tetőtérbe vezető csigalépcsőt rejt. A markáns beton virágvályúk a XX. század vége gyulai építészetének jellegzetes elemei, a képen sajnos leburkolva.

Akár egy dupla garázs is lehet az utcaképet pozitívan formáló elem.

„Népies” formálású igényes kis nyaralók Szanazugban.

Feltétlen tisztelet és köszönet illeti azokat, akik Gyula páratlan környezeti hagyományainak átörökítésében „közvetlen” módon vesznek részt, a város építészeti emlékeinek értékükhöz méltó jókarban tartásával, felújításával.

UTCÁK, TEREK

A közterületek komfortja és esztétikája szempontjából meghatározó a burkolatok minősége, ahogy igaz ez a telken belüli burkolt felületekre, vagy az egyes porták megközelítésére is. A történeti korokban a város utcáin általános volt a kiselemes burkolat, még ma is elő-előjönnek kiváló minőségű felületek az utólagos aszfaltozások alól. Később terjedt el a szinte elpusztíthatatlan, viszont csapadékos időben igen síkos keramit. Az útfelületeket gránit és bazalt kockakővel burkolták, ezekből mára alig maradt.

A kiselembes burkolatok nagy előnye műszaki szempontból, hogy viszonylag könnyen javíthatók, elemei bármikor visszahelyezhetők, újrapozícionálhatók. Településépítészeti szempontból a lehetőségek szinte korlátlan tárháza áll rendelkezésre a különféle burkolati minták, rakási módok (hálós, halszálla, kötésben lévő, stb.) alkalmazásával. Általánosságban elmondható, hogy igényes burkolatok természetes anyagú, saját textúrájú, nem színezett elemekből képezhetők, de esztétikus lehet a szépen kivitelezett öntött (pl. aszfalt) felület is.

Olyan, elsősorban műszaki jellegű megoldásoknál, mint az útburkolat szegélyezése, sem szabad lemondani az esztétikus kialakítás igényéről.

A porták behajtójának döntő többségében magánérs kialakítású burkolatai az utcák esztétikájának fontos összetevői.

A közterületek esztétikáját alapvetően befolyásolják az utcákon elhelyezett kiegészítő elemek, legyen az művészeti alkotás, vagy közmű jellegű létesítmény, de különösen az utcabútorok.

A közterületi mikroarchitektúra elemei a történeti időkben az adott korszak meghatározó stílusának jellegvonásait mutatták.

Az utcákra újonnan kerülő utcabútorok esetében a kortárs dizájn törekvéseit tükröző változatok alkalmazása célszerű, mert ezek – kontrasztot képezve – történeti és újabb beépítésű környezetbe is jól illeszkednek.

Markáns irány Gyula kortárs településépítészetében a vízfelületek hangsúlyos alkalmazása. Az örökké mozgó víz dinamikával tölti meg a településképet és a mikroklímát is kedvezően befolyásolja.

MŰALKOTÁSOK

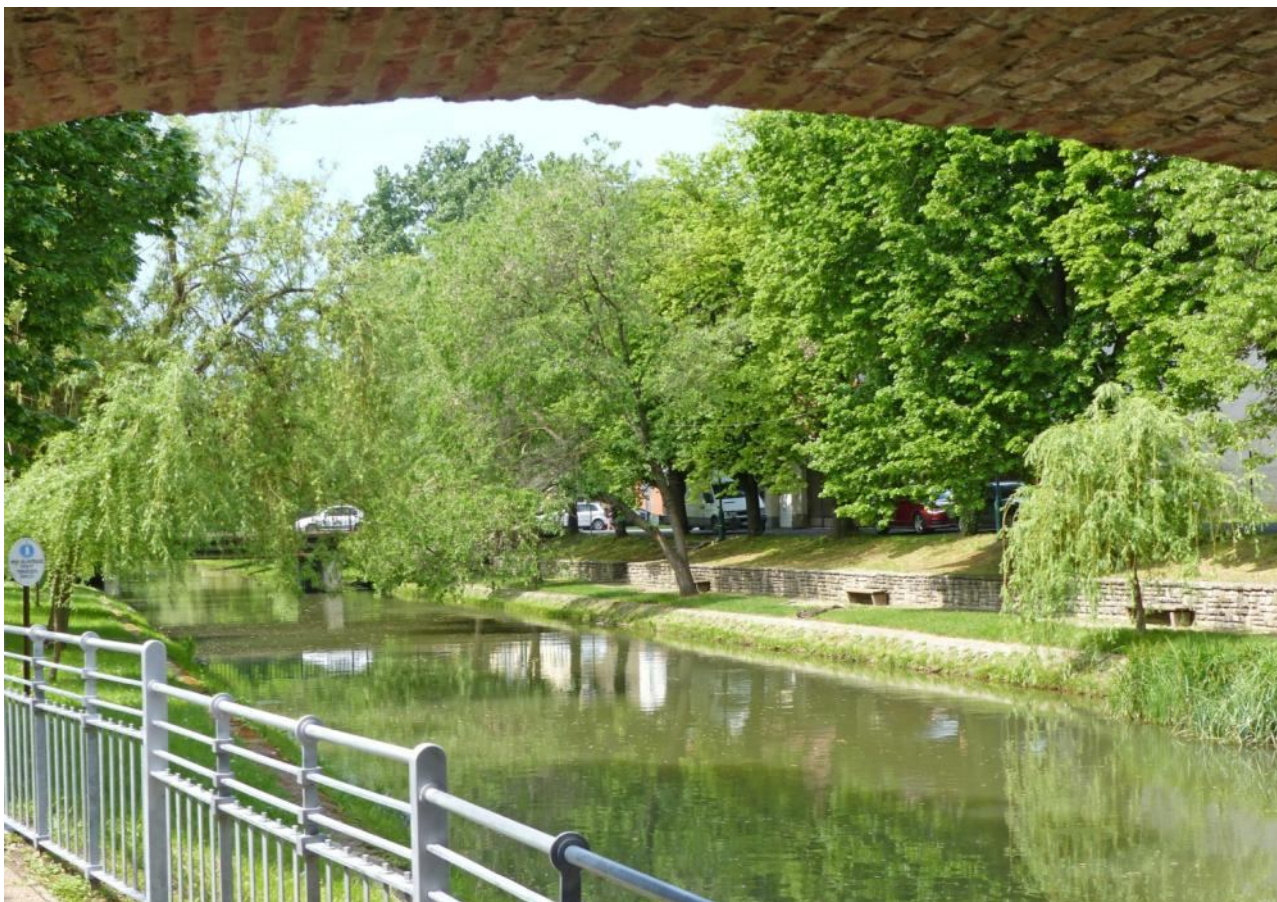
A közterületek képének formálásában műalkotások sora vesz részt, amelyek alapvető jelentőségűek a településképi arculat szempontjából, hiszen megjelenésük esztétikája mellett ideológiai tartalmat is hordoznak.

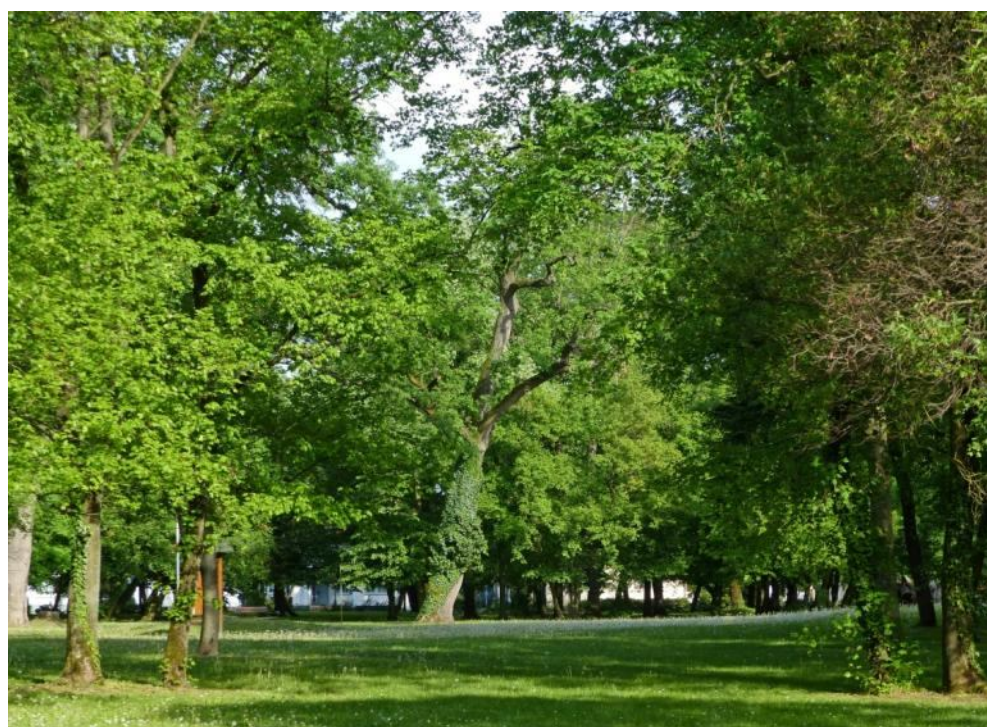

NÖVÉNYZET

Az épített elemek mellett a települések arculatának fontos meghatározója a növényzet, illetve önmagában az a tény, hogy a „zöld” milyen mértékben van jelen a településen. A zöldfelületi rendszer éppúgy része a város infrastruktúrájának, mint a természeti környezetnek, hiszen alapvetően mesterségesen létrehozott, a településszerkezetbe integrálódó struktúra. Gyula központjában és az jelentősebb zöldfelületek találhatók, a város legfontosabb szerkezeti tengelye az Élővíz-csatornát kísérő zöld szalag.

A zöldfelületek egy jelentős részét korábbi főúri birtokosaitól „örökölte” a város. Az egykori Harruckern-Wenckheim-Almásy kastély „angol-parkjának” része volt egykor a Csigakert, a Várfürdő és a Várkert.

Jelentős zöldfelületi elem még a gyulavári kastélypark is.

A városközpont nyugati részének évszázados növényzetű, jellegadó parkja a Göndöcs-kert és a kapcsolódó zöldfelületek.

A városi „zöld” szerepe rendkívül sokoldalú, betölt úgy településesztétikai, műszaki, mint közérzetjavító feladatokat. A települési arculat formálásában egyként részt vesznek a közterületek, közparkok, közterek fasorai, fásított területei és az intézményi- és magánterületek kertjei, ezek gondozottsága, vagy elhanyagoltsága, léte, vagy nemléte (leburkoltsága) befolyásolja a településképi arculatot is.

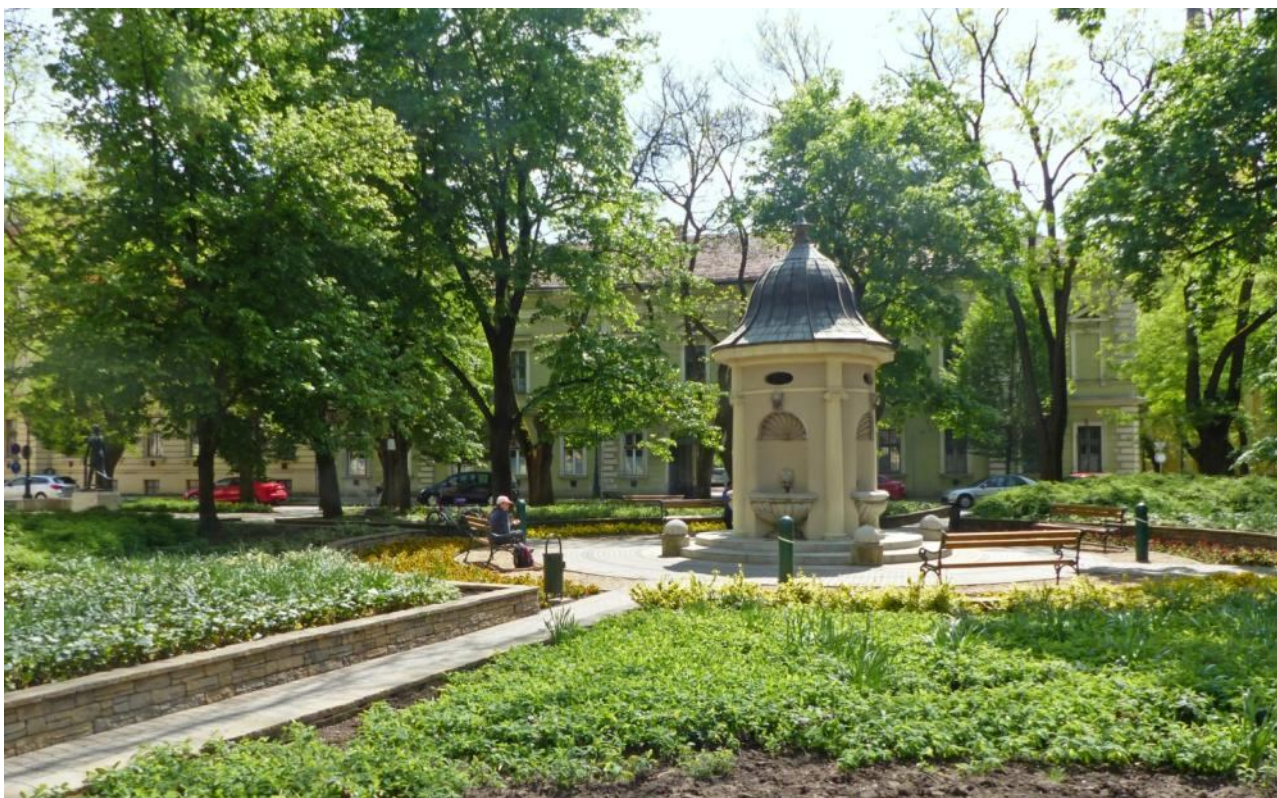

Az utcák egységes fásítása úgy a klímaváltozás, mint a település vonzó arculatának kialakítása szempontjából is elsődleges fontosságú.

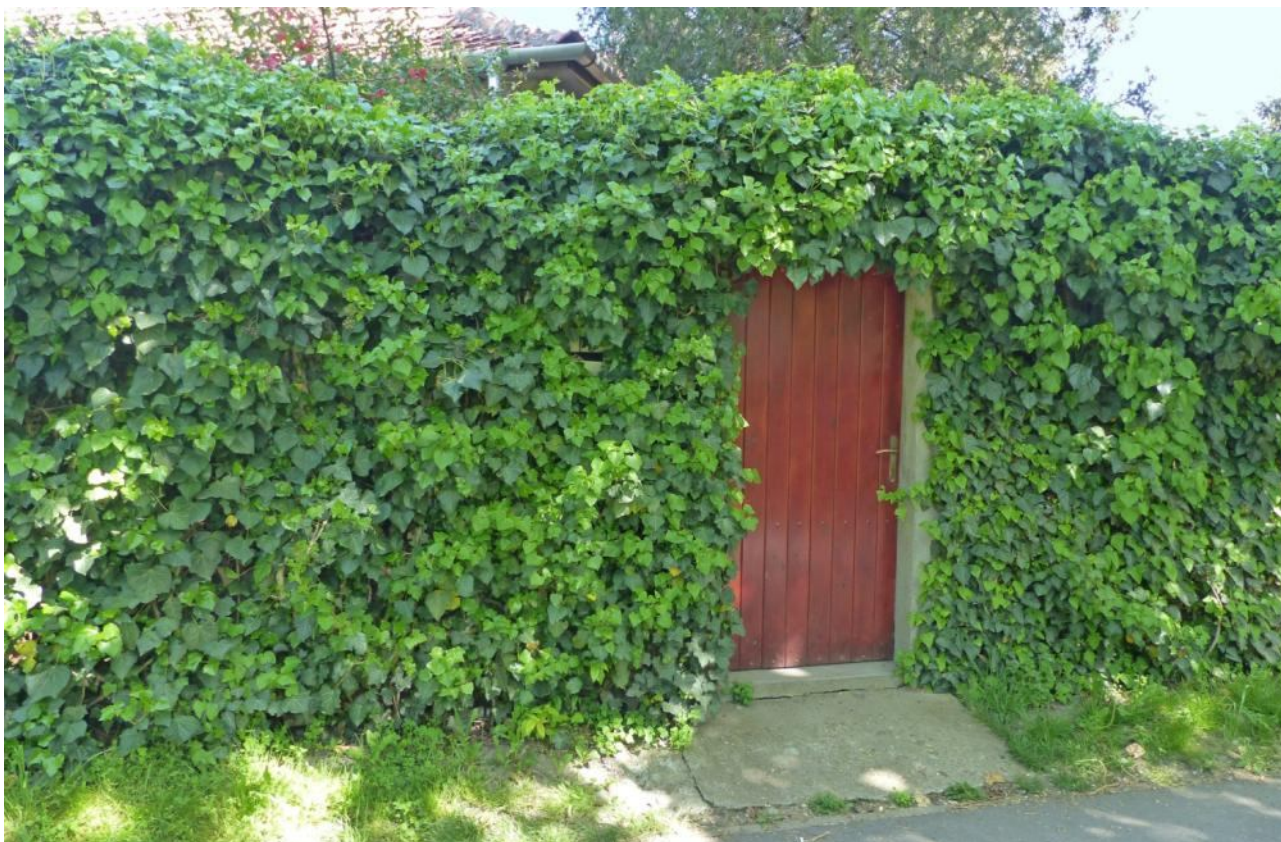
A fasorok alkalmasak a heterogén jellegű utcaképek „összefésülésére” is.

Légvezetékekkel átszótt térben kisebb lombkoronaméretű fajok telepíthetők.

A „zöld” az épített elemek megjelenésére szintén kihatással van: egységesíti az utcaképeket, jótékonyan kitakar, váratlan feltárulásokat, „képkivágásokat” eredményez. Még a településképebe durván belehasító sebhelyek „kellősitése” is lehetséges a növényzettel.

A településképi arculat szempontjából igen nagy jelentőséggel bírnak a lakosság növénytelepítési kezdeményezései.

Laokoon-csoport

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

A közterületre kirakott hirdető táblák, cégérek, reklámfelületek nagyban befolyásolják az utcaképet, ezért oda kell figyelni arra, hogyan hirdetjük szolgáltatásainkat. Az igényes, nem túl feltűnő, de jól észrevehető feliratok is elérhetik figyelemfelkeltő céljukat. A hirdetés lényege a tájékoztatás, ezt tehetjük utcaképbe illően is.

Különösen fontos megtalálni a kényes egyensúlyt a történeti épületek esetében, hogy azok építészeti értékei ne sérüljenek.

A visszafogott, lényegre törő hirdetések, cégérek a szerencsések, amelyek hagyják élni az épületek tagozatait, építészeti formáit, ezért az ún. tömbbetűkből álló feliratok tudnak a legjobban illeszkedni az épületekhez.

8,91

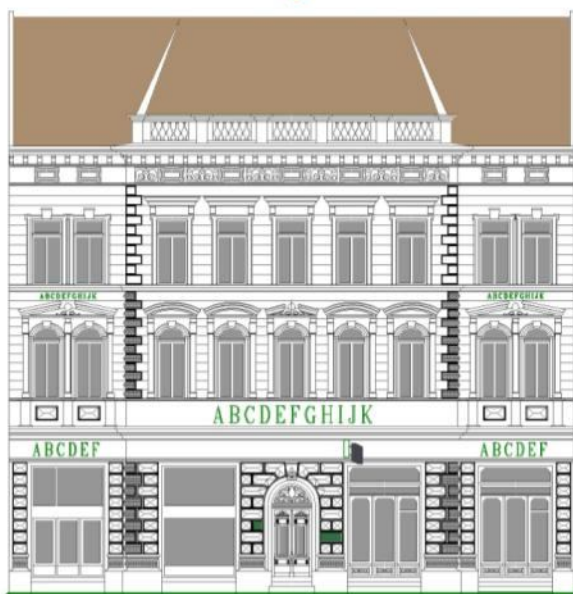

A reklámozás klasszikus formája a cégér.

„A jó bornak nem kell cégér.” A mester a képen látható remekbeszabott kapuval reklámozza magát. Így is lehet.

Természetesen nagyon fontos, hogy a hirdetés megtervezésekor figyelembe vegyék a homlokzat osztásrendjét, arányait, mert az építészeti tagozatok, részletek, netán nyílászárók kitakarása általában nem szerencsés megoldást ad. Az alábbi ábra foglalja össze a történeti épületek és a reklám-elhelyezés kancsán megfogalmazható fontosabb ajánlásokat

IMPRESSZUM

GYULA VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

www.gyula.hu

gyulaph@gyula.hu

5700 Gyula, Petőfi tér 3.

Telefon: 66/526-800

Polgármester: Dr. Görgényi Ernő

Főpítész: Béres István

beres@gyula.hu

SZERKESZTETTE: Pap Ádám

SZÖVEG: Pap Ádám

FOTÓ: Pap Ádám

GRAFIKAI TERVEZÉS: Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft., Pap Ádám

Gyula, 2018. november